

Urednici: Rolf Gollob, Peter Krapf, Wiltrud Weidinger
Kordinacija i redaktura: Suad Alic i Emir Adzovic

Odrastati u Demokraciji

Pripreme za časove za osnovni nivo obrazovanja
za demokratsko građanstvo i ljudska prava

Odrastati u demokratiji

Knjiga II

Obrazovanje za demokratiju i ljudska prava - Nastavni programi za razrede osnovne škole¹

Urednici: Rolf Gollob, Peter Krapf i Wiltrud Weidinger

Autori: Rolf Gollob i Wiltrud Weidinger

Knjiga II u seriji Knjiga I do VI

Obrazovanje za demokratiju i ljudska prava

Obrazovanje za demokratiju i ljudska prava u školama

Nastavne jedinice, koncepti, metode i modeli

Publikacija Vijeća Evrope

---

¹ Education for democratic citizenship and human rights education (EDC/HRE)

Mišljenja izražena u ovom djelu odgovornost su autora i ne odražavaju nužno zvanični stav Vijeća Evrope.

Sva prava se zadržavaju. Niti jedan dio ovog izdanja ne smije se prevoditi, koristiti niti umnožavati na bilo koji način, elektronski (CD, internet, itd.) ni mehanički, uključujući i fotokopiranje, snimanje i bilo kakvo pohranjivanje informacija, bez prethodnog pismenog dopuštenja Odjela za javno informiranje i publikacije Direkcije za komunikacije (F-67075 Strasbourg Cedex ili publishing@coe.int).

Ovu knjigu sačinio je, dizajnirao i uredio IPE (Međunarodni projekti u obrazovanju - *International Projects in Education*; www.phzh.ch/ipe), centar pri Univerzitetu za obrazovanje nastavnika u Zurichu (PHZH - *Pädagogische Hochschule Zürich*).

Publikaciju je sufinansirala SDC – Švicarska agencija za razvoj i saradnju (*Swiss Agency for Development and Cooperation - SDC*)

International Projects in Education
Transferzentrum für internationale Bildungsprojekte

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

**Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC**

Ilustracije: Peti Wiskemann
Naslovnica Peti Wiskemann
Prelom: Radionica grafičkog dizajna, Vijeće Evrope
Kordinacija i redaktura: Suad Alic i Emir Adzovic

Izdaje Vijeće Evrope
F-67075 Strasbourg Cedex <http://book.coe.int>
ISBN 928-92-871-6332-5

© Vijeće Evrope, juni 2010.
Štampano u Belgiji

Koautori i saradnici

Emir Adzović – Bosna i Hercegovina

Svetlana Poznyak – Ukrajna

Beatrice Bürgler-Hochuli – Švicarska

Sarah Keating-Chetwynd – Vijeće Evrope

Regula Kleinberger – Švicarska

Peter Krapf – Njemačka

Laura Loder-Büchel – Švicarska

Sabrina Marruncheddu Krause – Švicarska

Ólöf Ólafsdóttir – vijeće Evrope

Arber Salihu – Kosovo¹

Felisa Tibbitts – SAD

Gordana Trajkova Kostovska – „Bivša jugoslavenska republika Makedonija”

1. Sve izjave koje se tiču Kosova, bilo o teritoriji, institucijama ili stanovništvu, u ovom tekstu tumače se u skladu s Rezolucijom Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda 1244 bez predrasuda po pravni status Kosova.

Sadržaj

Uvod	7
Konceptualni okvir ovog materijala	9
1. Osnovni principi obrazovanja za demokratiju i ljudska prava	9
2. Tri dimenzije sposobnosti	10
3. Ključni koncept kao srž devet Nastavnih jedinki.....	13
Nastavna jedinka 1: Identitet – Ja u svojoj zajednici	15
Nastavna jedinka 2: Različitost i pluralizam – Kod kuće u Evropi.....	23
Nastavna jedinka 3: Ravnopravnost – Manjine i većine	31
Nastavna jedinka 4: Sukob – Pravila koja pomažu rješavanju sukoba.....	43
Nastavna jedinka 5: Pravila i propisi – Osnove zajedničkog života.....	51
Nastavna jedinka 6: Moć i vlast – Ja sam glavni! Jesam li?	61
Nastavna jedinka 7: Odgovornost – Ja postajem eko ... moja škola učestvuje!	71
Nastavna jedinka 8: Prava i slobode – Moja prava - tvoja prava	83
Nastavna jedinka 9: Mediji – Mediji u upotrebi: Ako bi mogao učinio bi to.....	95
Materijal za učenike	109
I. Materijal za učenike (integrirana knjižica)	111
II. Alati za učenike (integrirana knjižica)	139
Ilustracija: Slagalica od devet ključnih koncepata	157

Uvod

Škola je mjesto podučavanja i učenja. Tako je uvijek bilo i nadajmo se da će tako i ubuduće biti. Doduše, ono što se je promijenilo jeste gradivo koje se uči u školi i način na koji se ono predaje. Društvo se brzo mijenja u smislu ekonomskog i društvenog života te su škole pod pritiskom da se prilagode na najbolji mogući način novim uslovima.

Ono što se promijenilo u stavovima mnoštva ljudi jeste da škola više nije samo mjesto gdje se učenici pripremaju za odrasli život, već je i mjesto gdje učenici provode dosta vremena zajedno. To samo po sebi pruža mogućnost za učenje iz druženja s drugima, ali istovremeno obavezuje učenike da razviju socijalne vještine.

Ukoliko škola odluči integrisati obrazovanje za demokratiju i ljudska prava – obrazovanje za demokratiju i ljudska prava – u svoj sistem (mnoge škole imaju veliki stepen autonomije), onda je donijela odluku da aktivno osmisli školski život i kreira model učenja iz prakse za obrazovanje za demokratiju i ljudska prava. Cijela škola – ne samo jedan razred – postaje mikrozajednica. To nije samo idealizirana slika već i stvarnost. Niko ne tvrdi da je zajednički život lagan i bez sukoba, te u tom pogledu škola nije izuzetak. To ne mora predstavljati cilj. Doduše, mora biti moguće prepoznati različite interese, da se ti interesi razjasne i da se iz njih nešto može naučiti, s obzirom da su takve vještine ključne za život građanina.

Ovaj materijal prvenstveno je namijenjen **nastavnicima**. Iskustvo je pokazalo da isto pomaže edukatorima nastavnika, autorima nastavnih planova i programa, urednicima knjiga i prevodiocima u zemljama članicama Vijeća Evrope, a možda i šire.

Ovaj materijal sadrži **devet nastavnih jedinki** o obrazovanju za demokratiju i ljudska prava. Nastavne jedinice sadrže svaka po četiri lekcije i namijenjene su učenicima u osnovnoj školi – otprilike za učenike starosti 10 i 11 godina. Svaka nastavna jedinka fokusira se na ključni koncept povezan s obrazovanjem za demokratiju i ljudska prava: identitet – pluralizam – ravnopravnost – sukob – pravila i propisi – vlast – odgovornost – sloboda – komunikacija. Redoslijed predloženih koraka u podučavanju detaljno je opisan za svaku lekciju, naravno koliko je razumno moguće.

Nastavna jedinka 9 u ovom materijalu ne može se grupisati zajedno s ostalima kako bi formirali predmet pod nazivom „demokratski odgoj“, „obrazovanje za demokratiju i ljudska prava“ ili na koji god način se taj predmet zove. Nastavna jedinka se, međutim, može koristiti u lekcijama iz geografije, historije, društvenih predmeta, etike, likovnog i tako dalje. U dogovoru s različitim stručnjacima iz zemalja članica Vijeća Evrope, autori su razvili nastavne sekvence koje se fokusiraju na dodatne elemente obrazovanja za demokratiju i ljudska prava, koje se vrlo lako mogu integrisati u već postojeći primarni nastavni program. Osobito u osnovnim školama, gdje nastavnici pokrivaju veliki dio različitih predmeta, iskustvo je pokazalo da je uvođenje dodatnog predmeta samo kontraproduktivno i da će stvoriti dodatni pritisak na nastavnike. Teme obrazovanja za demokratiju i ljudska prava nisu teme koje se zasebno moraju proučavati, već fokus treba biti na različitim perspektivama poznatih tema koje se uobičajeno predaju u osnovnoj školi. Autori su to integrirali u sadržaj ovog materijala i osmislili nastavne jedinice tako da se one zasnivaju na postojećim sposobnostima nastavnika i nastavnika i na složenosti podučavanja različitih predmeta. Da sumiramo, s gledišta korisnika ovog materijala, važno odgovoriti na pitanje je li je obrazovanje za demokratiju i ljudska prava novi predmet ili ne.

Odgovor mora biti da za većinu škola u većini zemalja obrazovanje za demokratiju i ljudska prava nije novi predmet u osnovnim školama, već on dodaje novu perspektivu učenju i podučavanju unutar postojećeg nastavnog plana. To znači da se nastavnici i učenici potiču da rade na drugačiji i oplemenjujući način.

Obrazovanje za demokratiju i ljudska prava fokusira se na osnaživanje učenika da postanu aktivni građani koji su voljni i sposobni učestvovati u oblikovanju budućnosti svojih zajednica. U isto vrijeme, obrazovanje za demokratiju i ljudska prava slijedi osnovne principe dobrog podučavanja. Učestvovanje u demokratiji može i mora se podučavati u školama te se može integrisati u svaki predmet i to u svakom uzrastu.

Razvoju sposobnosti se, stoga, daje prioritet u odnosu na tradicionalni pristup podučavanju usmjerenom na sadržaj.

Da budemo sigurni, obrazovanje za demokratiju i ljudska prava ima dimenziju podučavanja usmjerenog na sadržaj – podučavanje o demokratiji i ljudskim pravima. Takvi elementi mogu se integrirati u predmet poput obrazovanja za demokratiju i ljudska prava, ili se mogu uključiti u predmet historije i društvenih predmeta.

Ključni elementi podučavanja obrazovanja za demokratiju i ljudska prava jeste podučavanje u duhu demokratije, ili kroz demokratiju i ljudska prava, te se ta nova perspektiva odražava na cijeloj školi. Ovaj materijal prikazuje da perspektiva obrazovanja za demokratiju i ljudska prava pruža nove metode podučavanja i učenja u razredu i na taj način obogaćuje uloge nastavnika i učenika. Učenici dobivaju veliki udio u vremenu kao pravo vrijeme učenja, dok nastavnik djeluje kao posmatrač i moderator, zajedno sa svojom tradicionalnom ulogom instruktora. Modeli podučavanja podstiču nastavnika da se fokusira na odabrane teme i da omogućava učenicima dosta vremena kako bi te teme temeljito prošli – drugim riječima „uradite manje, ali učinite to kvalitetno“.

Nastavna sredstva i brošure – materijal za učenike

Glavno načelo svih nastavnih jedinki jeste aktivnost učenika. Ta ideja počiva na činjenici da je podučavanje aktivan proces sticanja znanja i da nije samo proces pasivnog slušanja. Nastavne jedinice stoga postaju trenuci komunikacije, potrage za informacijama, razmatranja i objašnjavanja. Nastavnici podupiru te procese u sticanju znanja koje čine da je učenje o demokratiji kontinuirani proces i da su pogreške prirodne. Neovisno učenje poduprto je putem takozvanih „setova instrumenata“. Dvanaest izabраниh metoda koje podupiru neovisno učenje usmjereno na vlastiti razvoj (istraživanje u bibliotekama, pretraživanje na internetu, provođenje intervjua i anketa, tumačenje slika, memorijskih trikova, kreiranje postera, održavanje izložbi, planiranje i iznošenje prezentacija, pripremanje pozornica ili Powerpoint prezentacija, pisanje novinskih članaka, glumljene i održavanje debata).

Učenički materijali pružaju dodatnu podršku. To su jednostavni radni listovi koji su dio nastavne jedinice i dijele se učenicima. Svi materijali za učenike nalaze se na kraju ovog materijala. Kompletan set materijala može se jednostavno izvaditi i kopirati za svakog učenika. Svaki materijal je numerisan prema nastavnoj jedinici i lekciji u kojoj se koristi (npr. nastavna jedinica 3, druga lekcija). Nastavnici odlučuju kako i gdje će se materijali dijeliti učenicima i kako će se sakupljati nakon korištenja. U nekim slučajevima praktično bi bilo da se listovi stave u jednu mapu, dok u nekom drugom slučaju nastavnici mogu odlučiti da sve stave u odvojenu knjigu ili ih koriste kao brošuru.

Iskustvo u korištenju materijala podobnih za kopiranje pokazuje da je glavni uslov za nastavnike da materijali budu praktični i samorazumljivi. Materijali moraju biti komplementarni i praktični, a ne teški za razumijevanje i dugotrajni za objašnjavanje. Materijali prikazani u ovoj knjizi stoga su jednostavni za upotrebu, jednostavni za modificiranje i prilagođavanje specifičnim potrebama razreda u raznim nastavnim metodama. Osim uobičajene formativne procjene učeničkog učešća u razrednim aktivnostima, bilježenje njihovog učešća i motivacije, materijali također predstavljaju sredstva pomoću kojih se mogu dati pisane procjene.

Konceptualni okvir ovog materijala

1. Osnovni principi obrazovanja za demokratiju i ljudska prava

Aktivno građanstvo najbolje se uči kroz aktivno učenje a ne samim govorenjem o njemu – pojedincima se mora pružiti mogućnost da samostalno istražuju pitanja demokratskog građanstva i ljudskih prava, a ne da im se govori kako trebaju misliti i kako se ponašati. Obrazovanje za aktivno građanstvo nije samo apsorpcija faktualnog znanja, već ono podrazumijeva praktično razumijevanje, vještine, sposobnosti i stavove. Medij je poruka – učenici mogu puno toga naučiti o demokratskom građanstvu putem primjera koje su postavili nastavnici i u načinu na koji je organiziran školski život, na jednak način kao što mogu dobiti kroz formalne metode podučavanja.

Pomenuti principi imaju mnogo važnih implikacija za proces učenja u obrazovanju za demokratiju i ljudska prava, i to:

a) Aktivno učenje

Podučavanje u obrazovanju za demokratiju i ljudska prava trebalo bi naglašavati aktivno učenje. Aktivno učenje je podučavanje djelovanjem. To je podučavanje kroz iskustvo i samostalno rješavanje problema, umjesto da drugi serviraju odgovore. Aktivno podučavanje ponekad se naziva „iskustveno“ učenje.

Aktivno učenje je od izuzetne važnosti za obrazovanje za demokratiju i ljudska prava jer biti građanin predstavlja praktična aktivnost. Ljudi uče o demokratiji i ljudskim pravima kroz iskustvo, a ne kroz puko govorenje o njima. U formalnom obrazovanju to iskustvo počinje u učionici, ali se nastavlja kroz etiku i kulturu ponašanja u školi ili na fakultetu. Ponekad se to naziva podučavanje kroz demokratiju ili ljudska prava.

Aktivno učenje može biti stimulirajući i motivirajući oblik učenja mnogo više nego formalno predavanje, te može dovesti do dugotrajnog učenja – i to za roditelje i mlade ljude – zato što su učenici lično uključeni. Ujedno, ono pomaže učenju jer se fokusira na konkretne primjere, a ne na apstraktna načela. U aktivnom učenju učenici se podstiču da izvuku osnovna načela iz konkretnih slučajeva, a ne obrnuto: na primjer, razmatrajući različite tipove prava koja se temelje na specifičnim „pravnim“ slučajevima u školi – kao što su pravila ponašanja – a ne kroz apstraktnu raspravu o konceptu ljudskih prava.

b) Aktivnosti usmjerene na zadatke

Učenje u obrazovanju za demokratiju i ljudska prava trebalo bi se osloniti na zadatke koje nastavnici samo trebaju provoditi tokom nastave obrazovanja za demokratiju i ljudska prava. Ova se knjiga stoga pridržava načela podučavanja usmjerenog na zadatke.

Podučavanje usmjereno na zadatke važno je iz nekoliko razloga:

- Ono je odlična forma aktivnog učenja, a to je učenje kroz djelovanje.
- Pruža strukturu za različita okruženja u učenju.
- Maksimizira raspoloživo vrijeme za učenje jer učenici rade na zadacima koje se trebaju odmah riješiti.
- Navodi životne probleme koji se mogu riješiti i pruža autentični materijal za analizu.
- Čini da učenje postaje značajnije i stoga stimulirajuće.
- Pruža učenicima osjećaj odgovornosti i uspjeha.

c) Timski rad

obrazovanje za demokratiju i ljudska prava trebalo bi naglasiti kooperativne oblike učenja kao što je rad u parovima, malim grupama ili većim grupama i/ili grupama za pomoć. Rad u timovima važan je zbog toga što:

- Pruža učenicima modele kooperativnog grupnog rada koji mogu primijeniti u razredu.
- Ono podstiče učenike da razmjenjuju svoja iskustva i mišljenja, a dijeleći svoje probleme imaju veću šansu da ih riješe.
- Ono postaje protuteža iskustvu individualnog nastupa u razredu.

d) Interaktivne metode

Obrazovanje za demokratiju i ljudska prava trebao bi naglašavati interaktivne metode, kao što su rasprave i debate. Interaktivne metode su važne zbog toga što:

- Pomažu nastavnicima da nauče kako koristiti interaktivne metode u svom poučavanju.
- Podstiču nastavnike da postanu aktivni učesnici u svojoj vlastitoj edukaciji.

e) Kriičko razmišljanje

Kvalitetno obrazovanje za demokratiju i ljudska prava potiče učenike da sami razmišljaju o pitanjima obrazovanja za demokratiju i ljudska prava, radije nego da im nastavnici serviraju „unaprijed pripremljene“ odgovore. Ta činjenica je važna zbog toga što:

Pomaže onima koji uče da razmišljaju sami za sebe – esencijalno svojstvo demokratskog građanstva.

Pruža im osjećaj vlasništva i osnaživanja: osjećaju se da su sposobni preuzeti odgovornost za živote svojih učenika.

f) Učestvovanje

Obrazovanje za demokratiju i ljudska prava pruža mogućnost učenicima da doprinesu procesu učenja. Koliko je god to moguće, trebali bi biti poticani da budu aktivni u svom učenju, a ne samo pasivni primaoci suhih činjenica – na primjer, odabirući zadatke na kojima žele raditi, procjenjujući vlastite snage i slabosti, te postavljajući ciljeve koje mogu unaprijediti.

Element učešća važan je jer:

- pomaže učenicima da nauče kako inkorporirati učestvovanje u svoj život izvan škole;
- osnažuje ih i daje im osjećaj odgovornosti.

Ukratko, obrazovanje za demokratiju i ljudska prava je:

- **aktivno** – naglašava učenje kroz činjenje;
- **usmjeren na zadatke** – strukturirano oko stvarnih poučnih zadataka obrazovanja za demokratiju i ljudska prava;
- **kooperativno** – koristi grupni rad i saradničko učenje;
- **interaktivan** – koristi rasprave i debate;
- **kritički nastrojeno** – potiče učenike da sami razmišljaju;
- **participatorno** – omogućava učenicima da doprinesu procesu učenja.

2. Tri dimenzije sposobnosti

Cilj odgoja i obrazovanja za demokratiju i ljudska prava i ljudska prava je da se podupire razvoj sposobnosti na tri područja: politička analiza i procjena, korištenje metoda te donošenje političkih odluka i poduzimanje aktivnosti, od kojih su svi tijesno povezani i stoga ih se ne treba posebno tretirati.

U svakom okruženju učenja – bilo svjesnom ili nesvjesnom – trebali bi postojati elementi svih triju sposobnosti, ali ne treba se svih dotaknuti na istoj razini. Takvo nešto nije potrebno. Moguće je da se ponekad treba više koncentrisati na metode, ponekad više na djelovanje, a ponekad više na analizu.

U svakoj nastavnoj jedinki dajemo grubu procjenu do koje mjere će se svaka od tri sposobnosti razviti, koristeći tabelu koja je slična primjeru prikazanim malo niže. Tri zvjezdice indiciraju visoku razinu, dvije srednju razinu, a jedna nižu razinu. Ipak, o metodama podučavanja i odabiru situacija učenja će uvelike ovisiti hoće li neke sposobnosti postati važnije nego što je inicijalno predviđeno.

Sposobnosti u...		
... političkoj analizi i procjeni	... korištenju metoda	... donošenju političkih odluka i djelovanju
**	*	***

Dolje je kratki pregled triju sposobnosti u obrazovanju za demokratiju i ljudska prava. Ovakav koncept triju sposobnosti uvelike je predmet rasprave u političkim naukama i još nema konačnog rješenja te diskusije.²

<p>A. Sposobnosti u političkoj analizi i procjeni Analizirati i raspravljati o političkim događajima, problemima i kontroverzama, također o pitanjima koja se tiču ekonomskog i socijalnog razvoja, razmatrajući aspekte i vrijednosti predmetne materije.</p>	<p>B. Sposobnosti korištenja metoda Sticanje sposobnosti i vještina da se pronađu i usvoje informacije, da se koriste sredstva informisanja i da se učestvuje u političkoj debati i donošenju odluka.</p>	<p>C. Sposobnosti u donošenju demokratskih odluka i poduzimanju aktivnosti Sposobnost odgovarajućeg izražavanja mišljenja, vrijednosti i interesa u javnosti. Sposobnost pregovaranja i kompromisa. Sposobnost da se procijene vlastite mogućnosti (ograničenja) u političkom učešću i da se donese odgovarajući izbor smjera djelovanja.</p>
---	--	--

A. Sposobnosti u političkoj analizi i procjeni

Cilj je da se razviju sposobnosti analiziranja političkih događaja, problema i kontraverznih pitanja koja omogućuju učenicima da objasne razloge za svoje lične procjene. Škola može doprinijeti ovom procesu tako što podupire učenike u korištenju strukturalnih pristupa ključnim konceptima, čime mogu dosegnuti visok nivo kritičkog razmišljanja.

2. Za daljnje čitanje, vidjeti publikaciju Vijeća Evrope *Kako svi nastavnici mogu podržati obrazovanje za demokratiju i ljudska prava: okvir za razvoj sposobnosti* (2009). Materijal se može skinuti i naručiti na web stranici www.coe.int/edc.

Kako bi se učenicima omogućilo da razviju ovaj nivo procjene, što bi trebalo pažljivo promisliti, neophodno je sljedeće:

- Sposobnost razumijevanja važnosti političkog odlučivanja za vlastiti život.
- Sposobnost razumijevanja i procjenjivanja rezultata političkog odlučivanja - bilo namjernih ili nenamjernih – koje utiču na učesnike i neučesnike.
- Sposobnost da se razumije i prezentira vlastito stajalište i stajališta drugih.
- Sposobnosti razumijevanja i primjenjivanja trodimenzionalnog modela politike: a) institucionalni aspekt b) usmjerenost na sadržaj c) dimenzija orijentirana na proces.
- Sposobnost da se analiziraju i procijene različite faze političkog procesa na mikro razini (školski život), srednjoj razini (zajednici), i na makro razini (nacionalna i međunarodna politika), primjenjujući istovremeno načela demokratskog upravljanja i ljudskih prava.
- Sposobnost prezentiranja činjenica, problema i odluka uz pomoć analitičkih kategorija, identificiranje ključnih aspekata i njihovo povezivanje sa temeljnim vrijednostima ljudskih prava i demokratskih sistema.
- Sposobnost identificiranja društvenih, pravnih, ekonomskih, okolišnih i međunarodnih uslova, kao i interesa i kretanja u rasprava o tekućim kontroverznim pitanjima.
- Sposobnost razumijevanja i procjene načina na koji se politički događaji prezentiraju u medijima.

B. Sposobnosti u pogledu korištenja metoda

Kako bismo bili sposobni učestvovati u raznim političkim procesima, nije dovoljno samo posjedovati osnovno znanje o političkim problemima, ustavnim i pravnim okvirima i postupku donošenja odluka, već i opće sposobnosti koje su potrebne kao dio drugih predmeta (kao što su komunikacija, saradnja, interpretacija informacija, podataka i statistike). Specijalne sposobnosti i vještine, kao što su biti sposoban argumentovati za ili protiv određenog pitanja, od posebne su važnosti za učešće u političkim događajima, te se moraju uvježbavati i promovirati u sklopu obrazovanja za demokratiju i ljudska prava. Navedeno stavlja naglasak na podučavanje usmjereno na zadatke, jer je davanje zadataka izuzetno važno za razvoj sposobnosti. U obrazovanju za demokratiju i ljudska prava, metode prikladne za stimulisanje ili podržavanje kontroverzi u javnosti veoma su prisutne (npr. rasprave i debate). Kako bi to bilo moguće provesti, potrebne su sljedeće vještine:

- Sposobnost da se radi neovisno i na kritički i fokusiran način (koristeći statistiku, karte, dijagrame, grafikone, crteže i sl.) u traženju, odabiranju, korištenju i prezentiranju informacija koje nam pružaju masovni mediji i/ili novi mediji.
- Sposobnost kritičkog korištenja medija i kreiranja vlastitih medijskih proizvoda.
- Sposobnost da se provodi istraživanje, npr. da se pronađu informacije iz originalnih izvora kroz ankete i intervjue.

C. Sposobnosti u demokratskom donošenju odluka i poduzimanju aktivnosti

Cilj je steći mogućnost sigurne i adekvatne interakcije u političkom okruženju i javnosti. Kako bi učenici bili sposobni to učiniti, potrebno je osigurati sljedeće sposobnosti i stavove:

- Sposobnost jasnog iznošenja vlastitog političkog mišljenja na adekvatan i samouvjeren način, te sposobnost ovladavanja različitim formama dijaloga, debate i rasprave.
- Sposobnost da se učestvuje u javnom životu i da se politički djeluje (raspravljanje, debatiranje, vođenje diskusije; ili pripremanje pisane prezentacije i vizuelnih tehnika za postere, novinske naslovnice, zabilježke sa sastanka, pisma urednicima, pisanje peticija, itd).
- Sposobnost prepoznavanja vlastitih mogućnosti kako bi se ostvario politički uticaj i sposobnost formiranja koalicije s drugima.

- Sposobnost da se nametne vlastiti stav, ali isto tako i sposobnost pravljenja kompromisa.
- Sposobnost i spremnost da se prepoznaju antidemokratske ideje i njihovi nosioci, te da se na njih prikladno odgovori.
- Sposobnost i spremnost da se ponaša otvoreno i u duhu razumijevanja u interkulturalnom kontekstu.

3. Ključni koncepti kao srž devet cjelina

Razmišljanje i učenje imaju veze sa povezivanjem konkretnog s apstraktnim. Ključni koncepti u ovom materijalu, također i u materijalima za obrazovanje za demokratiju i ljudska prava za srednjoškolski nivo (Knjiga III: Živjeti u demokratiji; Knjiga IV: Učestvovati u demokratiji) razvijeni su uz korištenje konkretnih primjera i fokusiraju se na interaktivne situacije učenja.

Umjetnik koji je dizajnirao naslovnu stranicu nacrtao je devet komadića slagalice, jednu za svaku nastavnu jedinku. Zajedno one tvore cijelu slagalicu. To ukazuje da je tih devet koncepata povezano na nekoliko načina i da tvore smislenu cjelinu. Također je podjednako važno znati da se svaka nastavna jedinka može koristiti kao samostalna nastavna jedinka i na taj način svaki komad slagalice ima unutarnju vrijednost. Svih devet cjelina zajedno imaju potencijal da ispune jednu školsku godinu u smislu nastave obrazovanja za demokratiju i ljudska prava.

Slika vrijedi više nego hiljadu riječi, tako nam govori poslovice. Ova slagalica može čitaocu reći mnogo toga o ključnim konceptima u ovom materijalu, o implikacijama donošenja didaktičkih odluka i konstruktivističkom učenju.

NASTAVNA JEDINKA 1

IDENTITET

Osnovna škola

Ja u svojoj zajednici

1.1 To je ono što volim - Ja sam dječak/Ja sam djevojčica - i ono što volim i radim je ok

1.2 Moji lični simboli (grb I) To je ono što sam ja

1.3 Ovo je naš grb (grb II) Mi smo jaki kao grupa zato što smo pojedinci

1.4 Pojedinci i grupe; Snage pojedinaca kao potencijal za društvo

Prva nastavna jedinka: Ključni koncept – „Identitet” (za osnovnu školu)

Osnovne informacije za nastavnike: Kako vlastite percepcije učenika utiču na njihov identitet, njihovo učešće u grupama i njihov pogled na društvo?

„Identitet” u psihološkom smislu odnosi se na slike o sebi (lični mentalni model samoga sebe), samopoštovanje i individualnost. Rodni identitet važan je dio koncepta identiteta. To do određene mjere diktira kako pojedinac gleda samog sebe kao osobu, te sebe u odnosu prema drugima, i prema tome diktira potencijal kojeg on ili ona može unijeti u grupu.

„Identitet” u sociološkom kontekstu fokusira se na koncept ponašanja prema ulogama. U ovom aspektu, pojedinac otkriva svoj identitet kroz učenje društvenih uloga i vlastito iskustvo u tim ulogama.

Međutim, „identitet” se uobičajeno koristi kako bi se opisao lični identitet – sve stvari koje čine osobu jedinstvenom. Doduše, sociolozi često koriste taj pojam kako bi objasnili društveni identitet, ili skup članstva u grupama koja određuju pojedinca.

Postaje očito da je identitet vrlo važan u raznim područjima. Ako bi se identitet razmatrao unutar okvira obrazovanja za demokratiju i ljudska prava, onda on ima specifičan karakter: ukoliko ljudi razjasne svoje stavove da su sposobni pomagati jedni drugima pojedinačno ili grupno, onda to postaje cjeloživotni proces koji se kontinuirano mijenja. Razjašnjavanje nečijeg identiteta ili traženje nečijeg identiteta stoga se mora podržavati od najranijeg doba. Didaktičke metode ne bi se trebale koristiti, a umjesto toga trebalo bi pojedincima dati mogućnosti da to otkriju sami za sebe, sa svim prednostima i nedostacima koji takav pristup ima. Otvorena i demokratska država jedino može funkcionisati ako pojedinci brane druge, a da ne izgube sami sebe u tom procesu.

Cilj obrazovanja za demokratiju i ljudska prava je da se podupre razvoj sposobnosti na tri polja. Ova nastavna jedinka ima sljedeći profil sposobnosti:

Sposobnosti		
... politička analiza i procjena	... korištenje metoda	... donošenje političkih odluka i djelovanje
**	***	*

Pomoćni alat

U ovoj nastavnoj jedinki korist se sljedeći alat iz kutije s alatom za učenike. Nastavnici moraju odlučiti hoće li neki ili svi učenici zahtijevati dodatnu pripremu za rad s tim alatima.

- Istraživanje u biblioteci
- Pretraživanje interneta
- Provođenje intervjua i anketa
- Tumačenje slika
- Mentalne mape
- Izrada postera
- Održavanje izložbi
- Planiranje i održavanje prezentacija
- Pripremanje slajdova u powerpoint prezentaciji
- Pisanje novinskih članaka
- Izvođenje predstava
- Održavanje debata

Nastavna jedinka 1: Identitet

Ja u svojoj zajednici

Kako vlastite percepcije učenika utiču na njihov identitet, njihovo učešće u grupama i njihov pogled na društvo?

Naslov lekcije	Ciljevi učenja	Zadaci učenika	Materijali	Metode
Lekcija 1: To je ono što volim	Učenici otkrivaju svoje i tuđe sposobnosti i znanja. Postaju svjesni učinaka rodnih stereotipa.	Učenici zapisuju svoje preference i ponašanja u četiri kategorije. Razmjenjuju svoje odgovore s drugima i razmišljaju o njima.	Papir i olovka, isprintane kopije materijala („Volim to i ne volim to”, tabela).	Individualni i grupni rad, plenarna rasprava.
Lekcija 2: Moji lični simboli (grb I)	Učenici potiču svoje samopouzdanje prepoznajući i cijeneći svoje pozitivne karakteristike.	Učenici kreiraju svoje vlastite simbole koji će biti dio grupnog grba. Postavljaju si pitanja o percepciji samog sebe i koriste prednosti identificirane u prvoj lekciji. Učenici formiraju grupe kao preduslov za treću lekciju.	Tabele iz prethodne lekcije, isprintane kopije za grbove (dva po učeniku), bojice, makaze.	Individualni rad, formiranje grupa.
Lekcija 3: Ovo je naš grb (grb II)	Učenici postaju svjesni mogućnosti svojih individualnih prednosti koje unose u grupu. Usaglašavaju se oko imena i krilatice grupe.	U grupama od četvoro, učenici pokušavaju objasniti lične simbole drugim članovima grupe. Stvaraju zajednički grb i usaglašavaju se oko imena, krilatice i zajedničkog simbola za to. Učenici predstavljaju svoj grb ostatku razreda.	Kopije grbova iz prethodne lekcije, bojice, ljepilo.	Grupni rad (četvoro) i grupna prezentacija
Lekcija 4: Pojedinci i grupe	Kroz raspravu učenici razumiju da individualne snage imaju potencijal unutar grupe. Razumiju koncept grupnog rada i podjele rada. Mogu identificirati grupe u društvu gdje se različite snage moraju udružiti kako bi se postigao uspjeh.	Učenici razgovaraju o svojim snagama i upoređuju ih sa situacijama izvan škole. U izlaganju ideja identificiraju sposobnosti koje su potrebne za uspjeh grupe.	Tabla ili stalak s papirom.	Plenarna rasprava.

Lekcija 1

To je ono što ja volim

Ja sam dječak/djevojčica i ono što volim je ok

Odgojno-obrazovni ciljevi	Učenici otkrivaju svoje i tuđe sposobnosti i znanja. Postaju svjesni učinaka rodni stereotipa.
Zadaci za učenike	Učenici zapisuju svoje preference i ponašanja u četiri kategorije. Razmjenjuju svoje odgovore sa drugim učenicima i razmišljaju o njima.
Materijali	Papir i olovke, isprintane kopije materijala (tabela „Ja volim ja činim”).
Metode	Individualni i grupni rad, plenarna sjednica.

Opis lekcije

Nastavnik uvodi temu postavljajući pitanja poput: „Koje aktivnosti volite raditi?“, „Koje aktivnosti ne volite raditi?“, „Koje aktivnosti rade djevojčice?“ i „Koje aktivnosti rade dječaci?“. Nastavnik čeka da učenici promisle o mogućim odgovorima i onda traži od njih da odgovore.

Kao drugi korak, nastavnik daje učenicima kopiju materijala, papir i olovke. Učenici moraju saviti papir na pola i trenutno moraju koristiti samo gornju polovicu. Nastavnik onda pruža sljedeće upute učenicima:

- Zapisujte bez obzira jeste li dječak ili djevojčica.
- Zapišite pet stvari koje volite raditi.
- Zapišite pet stvari koje ne volite raditi.
- Zapišite pet stvari koje ne volite raditi i koje ne radite.
- Zapišite pet stvari koje ne radite, ali biste ih voljeli raditi.

Kod svake stvari koju ste zapisali istaknite je li uredu da vaš spol takve stvari radi (Ukoliko ste dječak je li u redu da dječak radi takve stvari, ako ste djevojčica je li u redu da djevojčica radi takve stvari).

Kada učenici završe, nastavnik traži od njih da prošetaju razredom i da podjele svoje odgovore sa pet drugih učenika. Zapisuju odgovore tih učenika na donji dio papira.

Nastavnik traži da se učenici skupe i formiraju krug. Nakon toga, odvija se plenarna rasprava sa sljedećim početnim pitanjima:

- Šta mislite o odgovorima vaših kolega? Jeste li iznenađeni?
- Koje su to stvari koje samo vi možete raditi?
- Koji od vaših kolega vas je najviše impresionirao?
- Prepoznajete li neke zajedničke ideje o stvarima koje učenici ne rade, ali bi ih voljeli raditi?
- Šta se događa ako djevojčice rade stvari koje rade dječaci? Ili ako dječak radi stvari za djevojčice?
- Na koji biste način odgovorili na pitanja?
- Zašto odgovaramo to što odgovaramo? Zašto je za neke stvari uredu da ih rade samo djevojčice odnosno dječaci?

Na kraju, uporedite ta pitanja sa problematikom obrazovanja za demokratiju i ljudska prava:

- Šta se događa ako neko ne zna o stvarima koje volite radite i koje radite?
- Šta se događa ako neko ne zna o stvarima koje ne volite, ali ih svejedno radite?
- Ko odlučuje koje stvari mogu raditi djevojčice, a koje dječaci ?
- Šta se događa ako se ograniče stvari koje dječaci i djevojčice mogu raditi?
- Mislite li da će uloge ostati iste? Je li uvijek bilo tako?

Dodatak: Lekcija se može produžiti fokusiranjem na pitanje o tome što učenici ne rade, a htjeli bi. Nastavnik pokušava pronaći rješenja zajedno s učenicima o tome kako bi se te stvari mogle pokušati napraviti u razrednom kontekstu.

Lekcija 2

Moji lični simboli (grb I)

To je ono što sam ja

Odgojno-obrazovni ciljevi	Učenici potiču svoje samopoštovanje tako što otkrivaju i ocjenjuju svoje pozitivne karakteristike.
Nastavni zadaci	Učenici stvaraju svoje vlastite simbole koje će biti dio zajedničkog grupnog grba. Postavljaju si pitanja o vlastitoj percepciji samih sebe i koriste prednosti identificirane u prvoj lekciji. Učenici formiraju grupe kao preduslov trećoj lekciji.
Materijali	Tabele iz prethodne lekcije, isprintane kopije grba (dva po učeniku), bojice, makaze.
Metode	Individualni rad, formiranje grupa.

Dodatne informacije

U evropskoj tradiciji grb, ili preciznije rečeno, oružane oznake, jeste dizajn koji pripada pojedinačnoj osobi (ili grupi ljudi) i koji se koristi na razne načine. Historijski gledajući, grbove su koristili vitezovi kako bi se razlikovali od neprijateljskih vojnika. U kontinentalnoj Evropi gradovi su također mogli imati grbove. Za razliku od pečata i ostalih oznaka, grbovi imaju formalni opis koji je izražen na plaštu. U 21. stoljeću, grbove također koriste razne institucije i pojedinci (na primjer nekoliko univerziteta donijelo je smjernice o tome na koji se način smiju koristiti njihovi grbovi, kako bi ih zaštitili.

Umjetnost dizajniranja, prikazivanja, opisivanja i njihovog obilježavanja zove se heraldika. Upotreba grbova od strane država, općina, gradova i sela zove se građanska heraldika.

Opis lekcije

- Lekcija 2 započinje tako što se formiraju grupe učenika od po četiri člana. Preporučuje se da se grupe formiraju kroz igru, dijeleći sparene karte u setovima od četiri ili pak slike u setovima od četiri, itd. Zadatak učenika je da pronađu druge partnere i da na taj način formiraju grupu.
- Potom bi učenici trebali sjediti zajedno u svojim grupama. Svaki učenik dobiva jednu kopiju grba. Druga kopija se stavlja na sredinu stola. Postoje četiri djela grba i svaki učenik bi trebao izabrati jedan dio. Trebali bi olovkom upisati svoje ime na primjerak grba koji se nalazi na sredini stola. Na svojoj vlastitoj kopiji trebali bi početi sa izrezivanjem svog vlastitog komada grba.
- Potom nastavnik treba od učenika zatražiti da razmisle o ličnim simbolima koje mogu upotrijebiti da predstave sami sebe. „To je ono što sam ja“ trebala bi biti krilatica za ovaj zadatak. Proširena poruka ovog zadatka trebala bi biti „To je ono što ja doprinosim ovoj grupi“. Kako bi to napravili, učenici trebaju izvaditi tabele koje su napravili u prvoj lekciji. Mogu dobiti neke ideje iz kolumni poput: „Volim to raditi i to radim“ i „Ne radim to, a volio bih“. Sada učenici moraju pronaći simbole koji predstavljaju njihove prednosti kako bi ih ucrtali u svoj dio. Sljedeća pitanja mogu biti od koristi:
  - Kako se percipiraš?
  - Šta ti je potrebno ?
  - Šta si sposoban uraditi?
  - Za čime žališ kad se prisjetiš svog života?

Lekcija 3

Ovo je naš grb (grb broj II)

Mi smo jači kao grupa jer smo pojedinci

Odgojno-obrazovni ciljevi	Učenici postaju svjesni svojih individualnih prednosti koje unose u grupu. Usaglašavaju se oko imena i krilatice grupe.
Nastavni zadaci	U grupama od četvero, učenici objašnjavaju svoje lične simbole drugim članovima grupe. Stvaraju zajednički grb i usaglašavaju se oko imena, krilatice i zajedničkog simbola za njega. Učenici prezentiraju grb cijelom razredu
Nastavni materijali	Kopije grbova iz prethodne lekcije, bojice, ljepilo.
Metode	Grupni rad (četvero) i grupna prezentacija.

Opis lekcije

Nastavljajući se na drugu lekciju, učenici raspravljaju o simbolima koje su napravili i razmjenjuju svoje ideje. Nastavnik potom od njih traži da urade sljedeće zadatke:

- Objasnite svoje simbole ostalim članovima grupe;
- Zalijepite sve dijelova simbola na svoj grb ;
- Pronađite zajednički simbol za vašu grupu (centar) , krilaticu za vaše ideje (gornji dio) i ime za vašu grupu (donji dio).

Nastavnik treba reći učenicima da odluku trebaju donijeti zajednički kako bi se svi mogli identificirati s njom.

Članovi grupe prezentiraju kompletirane grbove na plenarnoj sjednici, a grbovi su okačeni na zid zajedno s ostalim.

Lekcija 4

Pojedinci i grupe

Prednosti pojedinaca kao potencijal društva

Odgojno-obrazovni ciljevi	Kroz raspravu, učenici razumiju da njihove individualne prednosti imaju potencijal unutar grupe. Oni razumiju koncept grupnog rada i podjele rada. Mogu identificirati grupe u društvu gdje se različite snage moraju kombinovati kako bi postale uspješne.
Nastavni zadaci	Učenici razgovaraju o svojim prednostima i povezuju ih sa iskustvima koje su doživjeli izvan škole. Izlaganjem ideja mogu identificirati situacije u kojemu su njihove sposobnosti potrebne za uspjeh grupe.
Nastavni materijali	Tabla ili stalak s papirom.
Metode	Plenarna rasprava.

Dodatne informacije

Rasprava (razmjena argumenata, na latinskom, *discussio*, tj. argument) jeste specifičan oblik verbalne komunikacije između dvije ili više osoba u kojoj se raspravljaju razna pitanja – tj. diskutuju, u kojoj svaka strana prezentira svoje argumente. Rasprava bi se trebala održavati u duhu zajedničkog poštivanja. Dobar stil diskusije zahtijeva da govornici dozvole i potiču druga stajališta i razmišljanja, i pritom ih pomno razmatraju umjesto da ih na brzinu odbace. Lične osobine, kao što su mirnoća, sabranost i uljudnost, bit će prednost obiju strana. U najboljem slučaju, rasprava će voditi ka rješenju problema ili kompromisu kojeg svi umiješani mogu prihvatiti. U modernim društvima, rasprave su civilizirane – a ne nasilne – sredstva za nošenje s kontroverzom i sa sukobima interesa i ciljeva. Sukobi se stoga ne zataškavaju, već rješavaju. Učeći i vježbajući svoje debatne vještine, učenici uče osnovne elemente postizanja i održavanja mira u društvu.

Opis lekcije

Učenici sjede u grupama sa stalkom s papirom koji se nalazi ispred njih.

Dodjeljuje im se zadatak da se upuste u trostepenu raspravu (vidjeti također i materijal za učenike):

- Razmislite o prednostima koje ste nacrtali ili napisali na svoj grb i zapišite ih na stalak s papirom.
- Raspravljajte u kojim situacijama te snage mogu pomoći vašoj grupi. Razmislite o primjerima i zapišite ih.
- Kao treći korak, razmislite o situacijama izvan škole. Gdje bi vam te snage i sposobnosti mogle pomoći? Kao pojedincu? Unutar grupe?

Kada učenici završe, formiraju krug kako bi raspravili rezultate na plenarnoj sjednici.

Zadatak je nastavnika da usmjerava raspravu tako da učenici usvoje koncepte korištenja individualnih prednosti i sposobnosti kao izvor moći unutar grupe.

NASTAVNA JEDINKA 2
RAZLIČITOST I PLURALIZAM
Osnovna škola

Kod kuće u Evropi

2.1 Šta je Evropa? Šta znam o Evropi i gdje živim.

2.2 Kod kuće sam u Evropi (stvaranje fizičke karte I)
Zemlje Evrope.

2.3 Kod kuće sam u Evropi (stvaranje fizičke karte II)
Rijeke, planine i reljefi u Evropi.

2.4 Evropljani su raznoliki i ravnopravni
Šta imamo zajedničko, a šta ne?

Nastavna jedinka 2: Ključni koncept– „Različitost i pluralizam” (za nivo osnovne škole)

Osnovne informacije za nastavnike: koji su dijelovi Evrope prisutni u svakodnevnom životu učenika?

Učenici na nivou osnovne škole imaju različitu percepciju vremena i prostornih odnosa nego odrasli. Stoga, kada se razgovara o Evropi kao temi u osnovnoj školi, nužno je pronaći adekvatne dodirne tačke gdje se didaktički koncept evropskog učenja može razviti. Koncepti prostora i odnosa drugačiji su od onih za učenike na nivou srednje škole, prethodno znanje učenika, njihovi trenutni stavovi prema Evropi i njenim interesima, kao i drugačiji načini na koje sakupljaju informacije – sve je to nešto što bi nastavnik trebao prethodno razmotriti. Na koji način učenici u osnovnoj školi uče o Evropi? Pritom ne smijemo smetnuti s uma da je jedno od ključnih pitanja obrazovanja za demokratiju i ljudska prava prema Evropi pitanje: Šta je to evropski identitet? Obrazovanje za demokratiju i ljudska prava nije nacionalni koncept. To je koncept koji se bavi pitanjem kako ljudi žive u različitim kontekstima: u kontekstu porodice, susjedstva, razreda, škole, regije, zemlje, i drugih evropskih pojmova.

Kada razmatramo stvarnost života učenika, postaje jasno da današnji osnovnoškolci odrastaju s međunarodnom i stoga evropskom dimenzijom u njihovom svakodnevnom životu, što imaju priliku doživjeti u kontekstu internacionalnosti, multikulturalizma i višejezičnosti u raznim kontekstima:

- kroz zajednički život sa djecom iz različitih naroda i kultura (u vrtiću, školi, mjestu u kojem žive);
- kroz međunarodne proizvode;
- kroz evropske i međunarodne reference u medijima koje učenici koriste (knjige, časopisi, televizija, CD-i, internet, itd);
- kroz putovanje.

Većinu tih konteksta učenici od malena uzimaju zdravo za gotovo te ih usvajaju nesvjesno. Na primjer, učenici nisu svjesni porijekla jela kao što su spaghetti, pizza i croissant, jer još nisu aktivno iskusili spori postupak integracije prava potrošača unutar Evrope. U isto vrijeme, stereotipi i pojednostavljeni stavovi raznih dijelova našeg kontinenta konstantno se pojavljuju u medijima. U stvarnosti, to su stavovi i subjektivna uvjerenja prije nego stvarno znanje.

Stoga se osnovnoškolci ne mogu posmatrati kao *tabula rasa* kada se govori o Evropi. Ono što podučavanje o Evropi može dodati jeste dimenzija sortiranja, sistematiziranja, proširivanja i objektiviziranja bilo kojeg prethodnog znanja. Nastavni proces stoga treba biti usmjeren na razmišljanje o trenutnim stereotipima, predrasudama i mišljenjima, kao i fokusiranje na podizanje svijesti o multikulturalnom, višejezičnom i, samog po sebi, raznolikom ali ravnopravnom evropskom društvu.

U poređenju sa srednjoškolskim nivoom, podučavanje i učenje o Evropi u osnovnoj školi mora se aktivno iskusiti i živjeti. Podučavanje treba obuhvatiti vrlo otvoren pristup koji naginje prema dvije disciplinarnе dimenzije - ciljno neutralno i idealno - i koje koristi vrlo konkretne primjere iz svakodnevnog života učenika. Za ovu starosnu dob, stvarna komunikacija i prijateljstvo jesu centralne didaktičke dimenzije za učenje i podučavanje. Tamo gdje grupa uključuje učenike sa migracijskom komponentom, to se može iskoristiti kao polazište za podučavanje i učenje o Evropi i njenim stanovnicima.

Cilj obrazovanja za demokratiju i ljudska prava jeste razvoj sposobnosti u tri područja. Ova nastavna jedinka ima sljedeći profil sposobnosti:

Sposobnosti		
... politička analiza i procjena	... korištenje metoda	... donošenje političkih odluka i djelovanje
**	**	***

Pomoćni alat

U ovoj nastavnoj jedinki koristi se sljedeći alat iz kutije s alatom za učenike. Nastavnici moraju odlučiti hoće li neki ili svi učenici zahtijevati dodatnu pripremu za rad s tim alatima.

- Istraživanje u biblioteci
- Pretraživanje interneta
- Provođenje intervjua i anketa
- Tumačenje slika
- Mentalne mape
- Izrada postera
- Održavanje izložbi
- Planiranje i održavanje prezentacija
- Pripremanje slajdova u powerpoint prezentaciji
- Pisanje novinskih članaka
- Izvođenje predstava
- Održavanje debata

Nastavna jedinka 2: Različitost i pluralizam

Kod kuće u Evropi

Koji su dijelovi Evrope prisutni u svakodnevnom životu učenika?

Lekcija	Odgajno-obrazovni ciljevi	Nastavni zadaci	Nastavni materijali	Metode
Lekcija 1: Šta je Evropa?	Učenici reaktiviraju svoje znanje o Evropi i ponovno otkrivaju svoj pogled na kontinent.	Učenici rade s kartom Evrope. Pokazuju iz koje zemlje dolaze, zapisuju koje sve gradove poznaju, koje su im zemlje poznate, i koje važne činjenice već znaju.	Kopije karte Evrope, portreti zemalja, olovke, ljepljivo, makaze, atlas, knjige, internet (ako je moguće).	Individualni i grupni rad, plenarna rasprava.
Lekcija 2: Ja sam kod kuće u Evropi (izraditi fizičku kartu Evrope I)	Učenici „glume“ kartu Evrope na igralištu svoje škole. Razvijaju osjećaj za udaljenost i bliskost.	Učenici sačinjavaju kartu Evrope u igralištu svoje škole. Započinju tako što iscrtavaju zemlje i granice. Pokazuju od kud dolaze.	Kopije karte Evrope kao uzorci, portreti zemalja, papiri u boji, atlas.	Rad u parovima i grupni rad.
Lekcija 3: Ja sam kod kuće u Evropi (izraditi fizičku kartu Evrope II)	Učenici postaju svjesni različitih karakteristika Evrope kao kontinenta. Počinju shvatati koncept prostornih odnosa tako što vide odakle oni proizlaze.	Nakon što su iscrtali zemlje i granice, učenici nastavljaju s karakteristikama reljefa. Iscrtavaju rijeke, planine i druge važne stvari na fizičkoj karti. Na kraju fizička karte se fotografiše.	Kopije karte Evrope kao uzorci, plavi materijali za iscrtavanje rijeka (papir, tekstil itd.), boje prikladne za iscrtavanje planina i ostalog reljefa, (papir, tekstil, itd.), atlas, kamera.	Rad u parovima i grupni rad.
Lekcija 4: Evropljani različiti i ravnopravni	U plenarnoj raspravi, učenici razumijevaju da Evropa ima raznolike karakteristike. Razmišljaju o tome da evropljani imaju mnogo toga zajedničkog, ali su drugačiji jedni od drugih.	Učenici gledaju sliku fizičke karte. Nastavnik ih potiče na raspravu oko sličnosti i različitosti u a) geografskom, b) društvenom kontekstu. Učenici raspravljaju društvene razlike u Evropi i pokušavaju naći rješenja za dijalog i uzajamno razumijevanje.	Slika fizičke karte, portreti zemalja, tabla ili stalak s papirom, komadići papira.	Plenarna rasprava, grupni rad.

Lekcija 1

Šta je Evropa?

Šta znam o Evropi?

Odgojno-obrazovni ciljevi	Učenici reaktiviraju svoje znanje o Evropi i ponovno otkrivaju svoj pogled na kontinent.
Nastavni zadaci	Učenici rade s kartom Evrope. Pokazuju iz koje zemlje dolaze, zapisuju koje sve gradove poznaju, koje su im zemlje poznate, i koje važne činjenice već znaju.
Nastavni materijali	Kopije karte Evrope, portreti zemalja, olovke, ljepilo, makaze, atlas, knjige, internet (ako je moguće).
Metode	Individualni rad, plenarna rasprava.

Opis lekcije

Učenicima je dana kopija prazne karte Evrope (idealno bi bilo da je uvećana A3 format). Njihov zadatak jeste da ponovno reaktiviraju ono što znaju o Evropi. Počinju raditi na različitim pitanjima iz liste koja se nalazi ispod karte.

Nastavnik nakon toga prezentira paket informacija koji se nalaze u lecima sa informacijama za učenike (zemlje i glavni gradovi, zastave, rijeke, planine i reljef). Učenici će raditi sa tim materijalima ali isto tako mogu prikupiti informacije koristeći druge nastavne materijale, ukoliko su to materijali dostupni u učionici (internet, atlas, knjige, itd.).

Gotove karte Evrope stavljaju se na zid.

Kao domaću zadaću učenici odbiru jednu evropsku zemlju koju će dodatno istražiti kod kuće. To je dio „Portreta zemlje“ u drugoj lekciji. Moraju pronaći partnera s kojim će moći raditi u sljedećoj lekciji i koji bi trebao izabrati zemlju susjednu njihovoj.

Lekcija 2

Ja sam kod kuće u Evropi (kreiranje fizičke karte I)

Šta znam o Evropi

Odgovorno-obrazovni ciljevi	Učenici „glume“ kartu Evrope na igralištu svoje škole. Razvijaju osjećaj za udaljenost i bliskost.
Nastavni zadaci	Učenici iscrtavaju karte Evrope na igralištu svoje škole. Rade u parovima na dvije zemlje koje su istraživali. Započinju iscrtavajući zemlje i granice. Pokazuju od kud dolaze.
Nastavni materijali	Kopije karte Evrope kao uzorci, portreti zemalja, papiri u boji, atlas.
Metode	Grupni rad i rad u parovima.

Popratne informacije

Pojam „fizička karta” ima dva različita smisla. Prvenstveno, fizička karta u kartografskoj kontekstu opisuje kartu koja pokazuje prepoznatljive oznake reljefa poput planina, rijeka, jezera oceana i drugih trajnih geografskih obilježja. Kao drugo, pojam fizička karta također se koristi u kontekstu genetike, gdje opisuje na koji način DNA razdvaja dva gena te se mjeri u osnovnim parovima, što je suprotno od genske karte.

U kontekstu ovog slijeda lekcija o Evropi koristi se pojam „fizička karta“ u kartografskom smislu ali u jednom vrlo aktivnom značenju – gdje sami učenici „glume“ kartu. Jedino se na taj način može shvatiti koncept prostornih odnosa, granica, dužine rijeka i visine planina na nivou osnovne škole. Ovo također pomaže učenicima da razumiju socijalne aspekte zajedničkog života na evropskom kontinentu. Tako što se doslovce karta gradi i tako što stoji na njoj učenici su sposobni lakše percipirati svoje susjede i mogu razumjeti granice poput stranih jezika, kultura i drugih granica povezanih s državom. Koncept izgradnje fizičke karte povezuje sve aspekte aktivnog učenja i konkretnih iskustava.

Opis lekcije

Učenici rade u parovima na dvije zemlje nad kojima su proveli jedno kratko istraživanje kod kuće (zadatak koji su dobili na kraju prve lekcije). Donose na nastavni sat i sve informacije koje su prikupili o zemljama. Također donose njihove karte Evrope.

Cijeli razred okuplja se na školskom igralištu. Nastavnik daje uputu učenicima da naprave fizičku kartu Evrope koristeći razni materijal koji im je dostupan. Dva učenika rade na svakoj zemlji. Nastavnik zadaje okvir karte tako što definiše područje gdje učenici mogu raditi.

Nadalje, učenici polažu granice država. Osiguravaju da su zemlje ispravno postavljene jedna do druge. Nakon toga mogu označiti glavne gradove i zastave.

Nakon što su to sve učinili, svaki učenik bi trebao stati u svoju zemlju i započeti razgovor s susjednom zemljom. Trebali bi razmijeniti informacije o svojim državama. Nevidljive granice mogu se pojaviti, poput nužde da se govori strani jezik. Rezultat portreta zemalja, kojeg je svaki učenik napravio, jeste taj da učenici trebali razmijeniti nekoliko riječi jedni s drugima na „njihovom“ državnom jeziku. Ostatak dijaloga može se održati na njihovom materinjem jeziku. Učenici bi trebali imati što je više moguće dijaloga sa svojim kolegama u susjednim zemljama.

Lekcija 3

Ja sam kod kuće u Evropi (kreiranje fizičke karte II)

Rijeke, planine i reljefne oznake u Evropi

Odgajno-obrazovni ciljevi	Učenici postaju svjesni različitih karakteristika Evrope kao kontinenta. Počinju shvaćati koncept prostornih odnosa tako što vide odakle one proizlaze.
Nastavni zadaci	Nakon što su iscrtali zemlje i granice, učenici nastavljaju s karakteristikama reljefa. Iscrtavaju rijeke, planine i druge važne stvari na fizičkoj karti. Na kraju fizička karte se fotografiše.
Nastavni materijali	Kopije karte Evrope kao uzorci, plavi materijali za iscrtavanje rijeka (papir, tekstil itd.), boje prikladne z iscrtavanje planina i ostalog reljefa (papir, tekstil, itd.), atlas, kamera.
Metode	Rad u parovima grupni rad.

Opis Lekcije

Nakon što su iscrtali granice zemalja i označili glavne gradove i zastave, učenici nastavljaju s radom na rijekama i ostalom reljefu. Neće svi učenici biti jednako zaposleni jer nemaju sve zemlje velike rijeke i opsežan reljef, nastavnici će možda htjeti te učenike poslati u druge grupe koje nisu završile sa svojim zadatkom.

Učenici trebaju koristiti različite materijale, kao što su razni tekstili, papir, itd. kako bi napravili rijeke i druge reljefe.

Učenici mogu dodati druge stvari na fizičku kartu, ali to treba biti dobrovoljno. Učenici bi sami trebali odlučiti hoće li ili ne to učiniti; doduše to uvelike ovisi o informacijama koje su prikupili istražujući zemlje (prehrana, poznate osobe i slično).

Kad je završena fizička karta, prave se fotografije. Idealno bi bilo da se karta fotografiše dvaput – jedna fotografija sa učenicima koji stoje u „svojim“ zemljama i jedna bez učenika, tako da se sav reljef, rijeke i sl. mogu jasno vidjeti.

Lekcija 4

Evropljani su različiti i ravnopravni

Stvari koje su nam zajedničke i koje nisu

Odgajno-obrazovni ciljevi	U plenarnoj raspravi, učenici razumijevaju da Evropa ima raznolike karakteristike. Razmišljaju o tome da evropljani imaju mnogo toga zajedničkog, ali su drugačiji jedni od drugih.
Nastavni zadaci	Učenici gledaju sliku fizičke karte. Nastavnik ih potiče na raspravu oko sličnosti i različitosti u a) geografskom i b) društvenom kontekstu. Učenici raspravljaju društvene razlike u Evropi i pokušavaju naći rješenja za dijalog i uzajamno razumijevanje.
Nastavni materijali	Slika fizičke karte, portreti zemalja, tabla ili stalak s papirom, komadići papira.
Metode	Plenarna rasprava, grupni rad.

Opis Lekcije

Učenici sjedaju u krug. Učenici prezentiraju fotografije svojih fizičkih karata. Zadatak je učenika da gledaju te slike i razmišljaju o sličnostima i različitostima na karti. Trebali bi odgovoriti na pitanja kao što su:

- Koji dijelovi Evrope imaju visoke planine?
- Koje su najduže rijeke?
- Koje zemlje imaju sličan reljef?
- U kojim zemljama ljudi govore sličnim jezikom?
- Koje zemlje graniče na moru?

Koriste portrete svojih zemalja kako bi prikupili informacije. Predstavljaju svoju zemlju u obliku prezentacije ili u obliku igrokaza.

Kao drugi korak, nastavnici uvode novi set pitanja kako bi započeli novu diskusiju. Osim prirodnih i geografskih sličnosti i razlika, postoje druge razlike u Evropi, kao što su društvene razlike ili fenomeni kao što su predrasude. Nastavnik motivira učenike da izražavaju svoje misli o društvenim razlikama postavljajući pitanja poput:

- Postoje li siromašne i bogate zemlje u Evropi? Koje su bogate? Koje su siromašne?
- Je li je život teži u nekim zemljama nego u drugima? Zašto?
- Zašto mnogi ljudi napuštaju svoje zemlje kako bi živjeli negdje drugdje? Koji su razlozi za takvo nešto?

Nakon što su sakupljena razmišljanja učenika različitostima i sličnostima koja nisu geografska, učenici sjedaju u grupe od četvoro kako bi došli do novih ideja kako stvoriti razumijevanje tih društvenih različitosti u Evropi bez poricanja nacionalnih identiteta, time podupirući interkulturalni dijalog. Zapisuju svoje ideje na listiće papira i prezentiraju svoje ideje pred razredom. Nakon toga lijepe te papiriće pokraj fotografija na fizičkoj karti (ovo pomaže vizualizaciji).

NASTAVNA JEDINKA 3

RAVNOPRAVNOST

Osnovna škola

Manjine i većine

3.1 Svi različiti, svi ravnopravni

Mi prihvatamo jedni druge unutar grupe

3.2 Je li to pošteno?

Manjine i većine u školskom igralištu (istraživanje)

3.3 Je li to pošteno?

Manjine i većine u školskom igralištu (izvještaj)

3.4 Matrica moći

Manjine i većine u vašoj državi

Nastavna jedinka 3: Ključni koncept – „Ravnopravnost ” (za nivo osnovne škole)

Osnovne informacije za nastavnike: Kako podići svijest o manjinama i većinama u svakodnevnom životu učenika osnovne škole

„Svi različiti, svi ravnopravni” jeste jako poznata krilatica u Evropi. Krilatica odražava temeljne vrijednosti obrazovanja za demokratiju i ljudska prava koje se mogu izraziti na sljedeći način: „S nekim ljudima imamo puno toga zajedničkog, dok s drugim dijelimo vrlo malo. Unatoč tome što s nekima imamo neke zajedničke karakteristike, druge karakteristike nam nisu zajedničke. Neki dijelovi moje ličnosti pripadaju većini, dok su drugi karakteristični za manjinu.” Kada na nivou osnovne škole podižemo svijest o manjinama u većinama, potrebno je da razjasnimo određene pojmove. Općenito gledajući, manjina podrazumijeva grupu unutar određene države koja se razlikuje od većinskog stanovništva po nekim svojim ličnim ili kulturalnim karakteristikama. U većini slučajeva, manjina podrazumijeva demografsku skupinu koja živi na određenom području zemlje (regija, na primjer), ali isto tako mogu biti razasuti po cijeloj državi ili čak i preko granica države. Karakteristike manjina koje ih razlikuju od drugih skupina vrlo često su jezik, etničko porijeklo ili vjera, ali ponekad različitosti mogu biti moralni stavovi, rodni identitet ili društveni status.

Pojam manjina općenito se koristi u slučaju kad je grupa dominirana od strane veće grupe, a koja ju nije asimilirala u svoju grupu. Stoga, općenito, manjine opisuju etničke ili nacionalne manjine.

Vijeće Evrope, zemlje članice i druge međunarodne organizacije donijele su zakone o pravima manjina. Ta se prava poštuju do određenog stepena. Vijeće evrope ima dva obavezujuća instrumenta: Okvirna konvencija o zaštiti nacionalni manjina (ETS br. 157, usvojena 1995 g.) i Evropska povelja za regionalne i manjinske jezike (ETS br. 148, usvojena 1992 g.).

Godine 1992., Generalna skupština Ujedinjenih naroda usvojila je Deklaraciju o pravima osoba koja pripadaju nacionalnim ili etničkim, vjerskim i jezičnim manjinama. Međunarodni pokret protiv svih oblika diskriminacije i rasizma (IMADR) osnovan je 1988. g. u Tokiju kako bi se pokušalo skrenuti pažnju na probleme rasizma i diskriminacije protiv manjina. IMADR se zalaže za prava nepriviligovanih grupa.

U većini slučajeva, pojam manjina odnosi se na grupu ljudi koji su karakterizirani sljedećim elementima:

- maleni udio u cjelokupnoj populaciji države;
- nemaju vladajući položaj u zemlji;
- posjeduju zajednička obilježja kao što su etnicitet, religiju ili jezik;
- imaju osjećaj solidarnosti ili identiteta kroz percipiranje samih sebe kao manjine.

Teško je kategorizirati manjine. Često se koriste sljedeće kategorije:

- Nacionalne i etničke manjine: grupe ljudi koje žive na određenom teritoriju države kojom dominira različita grupa ljudi.
- Jezične manjine: grupa ljudi koji govori na drugačijem jeziku od onog kojeg govori većina u toj zemlji.
- Vjerske manjine: oni koji imaju drugačiju religiju od one koju ima većina u državi, kao što su protestanti u Irskoj, kKršćani u Saudijskoj Arabiji, ili muslimani u Danskoj ili Njemačkoj.
- Spolne manjine.
- Manjina starijih ljudi.
- Manjina mlađih ljudi.

Kada se radi na osnovnoškolskom nivou sa pojmovima manjine i većine, ključno je da se učenicima objasne ta obilježja. Samo se u tom slučaju funkcija i status manjina i većina može analizirati. Koncept manjina nije nešto nepoznato u svakodnevnom životu učenika, na osnovnoškolskom nivou, učenici učestalo doživljavaju „pripadanje ili „nepripadanje“ određenoj manjini.

Definicija manjine u ovom kontekstu odnosi se na sastav školske populacije. Sljedeće lekcije stoga započinju sa svakodnevnim životom učenika i njihovim vlastitim iskustvima sa manjinama i većinama (Lekcija 1-3). U drugom koraku, lekcije se povezuju s manjinama i većinama u društvu i identificiraju se različite skupine (Lekcija 4). Do koje će se mjere status raznih grupa u društvu analizirati, uvelike će ovisiti o dubini rasprave, motivaciji učenika i sveopćem akademskom postignuću. Nisu sve manjine nepriviligovane. Postoje manje grupe u društvu koje su vrlo dominantne iz nekoliko razloga. Zadatak je nastavnika da usmjeri proces rasprave.

Cilj obrazovanja za demokratiju i ljudska prava je da se podupire razvoj sposobnosti u tri područja. Ova nastavna jedinka ima sljedeći profil sposobnosti:

Sposobnosti		
... politička analiza i procjena	... korištenje metoda	... donošenje političkih odluka i djelovanje
**	**	***

Pomoćni alat

U ovoj nastavnoj jedinki koristi se sljedeći alat iz kutije s alatom za učenike. Nastavnici moraju odlučiti hoće li neki ili svi učenici zahtijevati dodatnu pripremu za rad s tim alatima.

- 0 Istraživanje u biblioteci
- 0 Pretraživanje interneta
- x Provođenje intervjua i anketa
- 0 Tumačenje slika
- x Mentalne mape
- 0 Izrada postera
- 0 Održavanje izložbi
- 0 Planiranje i održavanje prezentacija
- 0 Pripremanje slajdova u powerpoint prezentaciji
- 0 Pisanje novinskih članaka
- 0 Izvođenje predstava
- 0 Održavanje debata

Nastavna jedinka 3: Ravnopravnost

Manjine i većine

Kako podići svijest o manjinama i većinama u svakodnevnom životu učenika osnovne škole

Naslov lekcije	Odgojno-obrazovni ciljevi	Nastavni zadaci	Nastavni materijali	Metode
Lekcija 1: Svi različiti, svi ravnopravni	Učenici uče kako upoznati i prihvatiti druge kao dio grupe. Učenici otkrivaju šta imaju zajedničko, a čega prije nisu bili svjesni. Postaju svjesni svojih stavova i običaja prema različitostima.	Učenicima se jedna po jedna predstavljaju različite karakteristike. Moraju odlučiti posjeduju li sve ili neke karakteristike. Nakon što su uočili svoje karakteristike i one svojih kolega, raspravljaju o pitanjima koje se tiču jednakosti.	Komad krede ili užeta kako bi se nacrtala ili napravi ravna linija na podu.	Grupni rad, plenarna rasprava.
Lekcija 2: Je li to pošteno? (istraživanje)	Učenici postaju svjesni situacije u svojoj školi posmatrajući druge učenike na odmoru.	Učenici provode istraživanje na školskom igralištu tako što broje učenike koji učestvuju u raznim aktivnostima. Bilježe rezultate i provode intervju sa učenicima koje ne učestvuju u aktivnostima.	Kopija tabele za unošenje bilješki na školskom igralištu, olovke.	Grupe od četiri.
Lekcija 3: Je li to pošteno? (Izveštaj)	Učenici razmišljaju o podacima koje su sakupili i analiziraju i tumače svoje intervju, Dolaze do zaključka o manjinama i većinama u svojoj školi.	Nakon što su sakupili sve podatke u kvantitativnom i kvalitativnom smislu, učenici analiziraju i tumače rezultate. Statistički obrađuju podatke i predstavljaju ih ostatku razreda.	Bilješke iz druge lekcije, statistička tabela, bojice, poster, ljepljivo.	Grupe od po četiri, prezentacije.
Lekcija 4: Matrica moći	U plenarnoj raspravi, učenici postaju svjesni da postoje različite manjine kao i većine u njihovoj državi. Razumiju osjećaj isključenosti koji može biti rezultat ne samo načina na koji ostali članovi društva posmatraju tebe, već i načina na koji te posmatraju članovi tvoje grupe.	Učenicima se predočavaju različite kartice koje prikazuju grupe unutar društva – neke se smatraju manjinama, a neke većinama. Slažu kartice prema tome što misle da li grupa pripada manjini ili većini. Dodjeljuju grupama kartice s moći (sa jakom ili slabom moći). U plenarnoj sjednici raspravljaju koje učinke te kartice mogu imati na manjinu ili većinu.	Kartice s riječima, kartice moći.	Plenarna rasprava.

Lekcija 1

Svi različiti, svi ravnopravni

Prihvatamo jedni druge u grupi

Odgojno-obrazovni ciljevi	Učenici uče kako upoznati i prihvatiti druge kao dio grupe. Učenici otkrivaju šta imaju zajedničko, a čega prije nisu bili svjesni. Postaju svjesni svoji stavova i običaja prema različitostima.
Nastavni zadaci	Učenicima se jedna po jedna predstavljaju različite karakteristike. Moraju odlučiti posjeduju li sve ili neke karakteristike. Nakon što su uočili svoje karakteristike i one svojih kolega, raspravljaju o pitanjima koje se tiču jednakosti.
Nastavni materijali	Komad krede ili užeta kako bi se nacrtala ili napravila ravna linija na podu.
Metode	Grupni rad, plenarna rasprava.

Opis lekcije

Nastavnik crta liniju na podu u sredini učionice ili polaže komadić užeta. Trebalo bi dosta prostora na obje strane gdje učenici mogu stajati.

Nastavnik traži od učenika da stanu na jednu stranu linije (svi na istu stranu).

Nastavnici onda naglas govore određene karakteristike, jednu po jednu. Čim čuju određenu karakteristiku, učenici moraju odlučiti odnosi li se ta karakteristika na njih. Oni koji se prepoznaju u toj karakteristici moraju preskočiti preko linije na drugu stranu, neka učenici pogledaju oko sebe da vide ko je od učenika isto postupio.

Ispod iznosimo nekoliko karakteristika koje nastavnici mogu izgovoriti. Učenici koji:

- nose farmerice;
- imaju plave oči;
- posjetili su druge zemlje u Evropi;
- redono čitaju novine;
- danas su doručkovali;
- imaju sestru lili brata;
- vole gledati televiziju;
- vole igrati fudbal.

Od učenika se sad može tražiti da predlože određene karakteristike, ali nastavnici moraju biti svjesni osjetljivih pitanja i kako na njih reagovati.

Nakon što se igra odvija neko vrijeme, učenici bi trebali formirati krug sa svojim stolicama. Trebali bi raspravljati o sljedećim pitanjima:

- Je li se neko od učenika našao u grupi s drugima za koje su smatrali da nemaju ništa zajedničko?
- Kako se osjećate biti dio velike grupe?
- Kako se osjećate biti sam?

Varijacija:

Čim se karakteristika spomene, učenici formiraju grupe prema zajedničkim karakteristikama. Ostaju zajedno na trenutak kako bi raspravljali o tome što imaju zajedničko. Njihove rasprave mogu se ticati njihovih preferenci i ponašanja, na primjer.

Lekcija 2

Je li to pošteno? (istraživanje)

Manjine i većine na školskom igralištu

Odgojno-obrazovni ciljevi	Učenici postaju svjesni situacije u svojoj školi posmatrajući druge učenike na odmoru.
Nastavni zadaci	Učenici provode istraživanje na školskom igralištu tako što broje učenike koje učestvuju u raznim aktivnostima. Bilježe rezultate i provode intervjuje sa učenicima koji ne učestvuju u aktivnostima.
Nastavni materijali	Kopija tabele za unošenje bilješki na školskom igralištu, olovke.
Metode	Grupe po četvero.

Dodatne informacije

Kvantitativno i kvalitativno istraživanje na nivou osnovne škole

Kvantitativna metoda sakupljanja podataka – statistike – podučava se u školama iz nekoliko razloga: korisna je za svakodnevni život, ima korisnu ulogu u drugim disciplinama i promovira kritičko razmišljanje kad god se koriste stvarni podaci.

Podučavanje statistike u osnovnoj školi obično se odvija kroz kombinaciju sa prirodnim naukama ili kroz nastavni program matematike. U mnogim slučajevima, podučavanje kvantitativne metode sakupljanja podataka ostaje na instrumentalnoj razini u osnovnoj školi i vrlo rijetko uključuje analizu i tumačenje prikupljenih podataka. Radi promocije procesa kritičkog razmišljanja i rezonovanja, podučavanje kvantitativne metode ne bi trebalo ostati samo na prezentiranju rezultata putem grafikona i dijagrama. Ključno je da se fokusira na povezivanje metode prikupljanja podataka s onim što je otkriveno i da se dobiveni rezultati protumače.

Kako bi se potaknuo taj postupak na nivou osnovne škole, dodavanje kvalitativnog istraživanja pomaže učenicima da steknu uvid u to šta proizvodi podatke koji su prikupljeni i koji su ključni pojmovi. U ovom kontekstu, predlaže se da se dopusti učenicima da imaju vlastite ideje o pitanjima za intervju. Na taj način možemo kod učenika razviti stvarno razumijevanje za probleme koji se istražuju. U sljedeće dvije lekcije, ključni elementi su korištenje stvarnih podataka iz svakodnevnih života učenika i tumačenje rezultata.

Opis lekcije

Nastavnik dijeli učenike u grupe od po četiri. Za njihovo istraživanje, svaka se grupa fokusira na jedan aspekt onoga što se događa na školskom igralištu za vrijeme odmora.

Primjeri aspekata koje se mogu istraživati:

- Broj učenika i učenica koje učestvuju u aktivnostima;
- Sportske aktivnosti koje se odvijaju;
- Druge igre koje se odvijaju;
- Teme koje se raspravljaju;
- Različite aktivnosti mlađih i starijih učenika.

Svakoj grupi će biti dodijeljen jedan aspekt istraživanja kako bi otkrili činjenice o manjinama i većinama u svojoj školi, grupa mora formulirati istraživačko pitanje na koje se žele fokusirati. Zapisuju svoje glavno pitanje na isprintani primjerak tabele za istraživanje.

Primjeri pitanja:

- „Koliko se dječaka i djevojčica bavilo nekim aktivnostima za vrijeme odmora?“
- „Koja vrsta igre se igrala za vrijeme odmora i ko ju je igrao?“

Dodatno, učenici bi trebali formulirati set pitanja, ne više od pet, o svom aspektu istraživanja koje žele postaviti ostalim učenicima na školskom igralištu.

Primjeri:

- „Šta mislite rade li to više djevojčice/dječaci?“
- „Zašto mislite da se manje djevojčica/dječaka igra toga?“
- „Šta biste htjeli promijeniti?“

Za vrijeme velikog odmora, učenici izlaze na školsko igralište i provode istraživanje sa svojim grupama. Ovisno o organizacijskoj razini razreda, rad bi se trebao podijeliti unutar grupe (dva učenika bilježe kvantitativne rezultate, dok dvoje postavljaju kvalitativna pitanja i prave bilješke).

Nakon što je istraživanje kompletirano, učenici se vraćaju u svoje učionice i neko određeno vrijeme raspravljaju rezultate istraživanja unutar grupe. Koji je njihov opći dojam? Imaju li slične rezultate?

Lekcija 3

Je li to pošteno? (izvještaj)

Manjine i većine na školskom igralištu

Odgajno-obrazovni ciljevi	Učenici razmišljaju o podacima koje su sakupili i analiziraju i tumače svoje intervjue, dolaze do zaključka o manjinama i većinama u svojoj školi.
Nastavni zadaci	Nakon što su sakupili sve podatke u kvantitativnom i kvalitativnom smislu, učenici analiziraju i tumače rezultate. Statistički obrađuju podatke i predstavljaju ih ostatku razreda.
Nastavni materijali	Bilješke iz druge lekcije, statistička tabela, bojice, poster, ljepilo.
Metode	Grupe od po četvero, prezentacije.

Opis lekcije

Učenici sjedaju skupa u svoje grupe i vade svoje bilješke iz prethodne lekcije.

Raspravljaju na koji način žele prezentirati rezultate svojih istraživanja. Nastavnik svakoj grupi dijeli veliki komad papira sa stalka s papirom (učenici će koristiti taj papir da naprave poster).

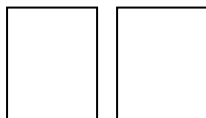
Grupe potom rade na prezentacijama svojih rezultata. Rezultati bi se trebali podijeliti u tri velika djela na posteru:

- kvantitativni rezultati (statistički pregled);
- kvalitativni rezultati (rezultati iz intervjua);
- interpretacija i moguća rješenja.

Mogući izgled postera:

Istraživačko pitanje:

1. Statistika

2. Šta učenici misle

–*Nije pošteno da...*

–*Mislim da bi trebali...*

3. Šta to znači?

–*Više prostora za sport?*

–*Fudbal i za djevojke isto?*

Dok učenici rade na svojim posterima, nastavnik bi trebao hodati okolo po razredu i davati kratke napomene o specifičnim pitanjima i/ili rezultatima.

Jednom kad su grupe završile sa radom, svaka grupa će dobiti pet minuta da predstavi svoj rad. Potom bi se svi poster i trebali prikazati u školi, poželjno bi bilo da je to mjesto gdje ih ostali učenici mogu doći i pogledati.

Varijacija:

Tumačenja i rješenja učenika trebali bi biti predmet daljnje rasprave oko istraživanja i mogućih posljedica koje bi iz njega mogle proizaći, i to ne samo za razred već i za cijelu školu. Prezentacija na vijeću učenika, roditeljskom sastanku ili na nastavničkom vijeću moglo bi dovesti do promjena u statusu manjina/većina u školi.

Lekcija 4

Matrica moći

Manjine i većine u našoj školi

Odgajno-obrazovni ciljevi	U plenarnoj raspravi, učenici postaju svjesni da postoje različite manjine kao i većine u njihovoj državi. Razumiju osjećaj isključenosti koji može biti rezultat ne samo načina na koji ostali članovi društva posmatraju tebe, već i načina na koji te vide članovi tvoje grupe.
Nastavni zadaci	Učenicima se predočavaju različite kartice koje prikazuju grupe unutar društva – neke se smatraju manjinama, a neke većinama. Slažu kartice prema tome što misle da li grupa pripada manjini ili većini. Dodjeljuju grupama kartice s moći (sa jakim ili slabom moći). U plenarnoj sjednici raspravljaju koje učinke te kartice mogu imati na manjinu ili većinu.
Nastavni materijali	Kartice s riječima, kartice moći.
Metode	Plenarna rasprava.

Opis Lekcije

Učenici sjedaju u krug. Trebalo bi biti dovoljno prostora u sredini da se svi mogu međusobno vidjeti.

Nastavnik u sredinu kruga stavlja set kartica s riječima na kojima su nalaze nazivi raznih društvenih skupina. Neke od skupina bi trebale biti manjine, a neke većine. Bilješka: važno je da manjine nisu bez uticaja u društvu!

Primjeri:

- djeca;
- osobe s invaliditetom;
- političari;
- osobe s različitim bojom kože;
- huligani;
- skejteri;
- izuzetno religiozni ljudi koji svoju vjeru pokazuju tako što se drugačije odijevaju;
- svećenici i časne sestre;
- osobe starije dobi;
- manjine specifične za određene države Romi, Sinti, Ashkali, itd.;
- menadžeri;
- radnici;
- domaćice;
- doktori;
- muškarci;
- žene.

Učenici bi trebali gledati različite kartice. Potom bi trebali uzeti jednu i bez riječi ih sortirati prema tome posmatraju li te skupine kao manjine ili većine. Ovo bi trebao biti prvi korak započinjanja sa „matricom moći“. Učenici uzimaju kartice jedno po jedno.

Kao drugi korak, matrica će se nastaviti na način da će učenici dodjeljivati nivo uticaja raznim manjinama i većinama. Bit će zanimljivo za učenike vidjeti kako manjine mogu isto tako biti jako uticajne u društvu.

Primjer matrice:

Uticaj	Manjine	Većine
Izuzetno jak uticaj		
Jak uticaj		
Srednji uticaj		
Slab uticaj		
Bez uticaja		

Nakon što je matrica kompletirana, učenici raspravljaju učinke raznih uticaja koje određene grupe mogu imati. Zadatak je nastavnika da usmjerava raspravu i da na senzibilizirani način uzme u obzir prethodne stavove i čvrsto uvriježena mišljenja.

NASTAVNA JEDINKA 4

SUKOB

Osnovna škola

Pravila za rješavanje sukoba

4.1 Sve je ok! Zaista? Koje probleme i sukobe možemo uočiti u našem razredu?

4.2 Tako mi to radimo Koja rješenja imamo za probleme?

4.3 Lista ideja Koja od rješenja preferira većina?

4.4 Naš skup pravila Kako formulišemo naša uobičajena pravila?

Nastavna jedinka 4: Ključni koncept – „Sukob” (za nivo osnovne škole)

Osnovne informacije za nastavnike: Rješavanje sukoba na osnovnoškolskoj razini

Svakodnevni školski život pruža mnogo primjera konfliktnih situacija. Većina konflikata temelji se na općim stavovima učenika i na njihovoj nemogućnosti da se nose s pritiskom. Nekoliko oglednih primjera sukobnih situacija:

- oduzimanje nečijih stvari;
- slučajno guranje ili dodirivanje;
- ići nekome na živce;
- ne dati mira ostalim kolegama u razredu;
- maltretirati jedni druge;
- teški oblici mobinga ili fizičkog/emocionalnog nasilja.

Učenici na nivou osnovne škole koriste strategije rješavanja sukoba koje su drugačije od strategija odraslih. Strategije isto tako variraju ovisno o dobi osnovnoškolaca. Mlađi učenici primjenjuju strategije koje uključuju fizičke reakcije (udaranje, itd.), agresivne reakcije, glasna verbalna argumentacija, traženje pomoći od odraslih, odlazanje s mjesta sukoba, popuštanje i rezigniranost, praviti se da se ništa nije dogodilo, ili učiniti neku simboličnu gestu (kao što je rukovanje, dar itd.).

Stariji osnovnoškolci (uzrasta 10 godina i više) koriste drugačije strategije rješavanja sukoba, kao što su: ignorisanje sukoba, razgovaranje jedni s drugima, traženje zajedničkog rješenja tako što se sagledaju obje perspektive, odgonetnuti ko je u pravu i ko je stoga „dobio“, pregovaranje dok svi ne budu zadovoljni s rješenjem.

Stručnjaci razlikuju tri glavna tipa rješavanja sukoba:

- fizičko rješavanje sukoba;
- jednostrano rješavanje sukoba (praviti se da se ništa nije dogodilo ili učiniti neku simboličnu gestu);
- kooperativno rješavanje sukoba (refleksivno razmišljanje ili sposobnost razmatranja dviju perspektiva).

Lekcije u ovoj nastavnoj jedinki uzimaju u obzir te strategije rješavanja sukoba i temelje se na uvidima u razvojnu psihologiju. One su ključni element u pomoći učenicima da razviju razumijevanje individualnih kao i općih društvenih problema i konflikata, i pomažu im da uoče razliku između javnih i privatnih dobara. Rješenja problema će uticati na veću skupinu ljudi ukoliko su problemi dio kategorije općih društvenih problema i konflikata i na isti bi način rješenje individualnog problema ili sukoba trebalo uticati na pojedinca i nikog više.

U osnovnoj školi, sukobi koji su gore opisani često su posljedica infrastrukture (nema dovoljno prostora), spola (odnosi dječaci-djevojčice), zajedničkog rada (različito tempo rada, različite razine, itd.) ili kao rezultat socijalnog ponašanja (ne dopuštanje nekome da završi sa svojim govorom). Kad se ove lekcije budu primjenjivale nastavnici moraju biti svjesni da stvari koje su teške za razred nisu nešto što se može obraditi u samo jednoj lekciji. Unatoč dogovoru oko pravila razredne komunikacije, problemi i sukobi i dalje se događaju. Stoga, sukobi i rješavanje sukoba, a ujedno i osviještenost o problemima koje se odvijaju u svakodnevnom školskom životu, stvari su na koje se treba često reagovati. Ukoliko učenici postanu aktivni učesnici u raspravi o uspostavi pravila, jedino će se tad moći identificirati s pravilima.

Cilj obrazovanja za demokratiju i ljudska prava jeste da se podupire razvoj sposobnosti u tri područja. Ova nastavna jedinka ima sljedeći profil sposobnosti:

Sposobnosti		
... politička analiza i procjena	... korištenje metoda	... donošenje političkih odluka i djelovanje
***	***	***

Pomoćni alat

U ovoj nastavnoj jedinki koristi se sljedeći alat iz kutije s alatom za učenike. Nastavnici moraju odlučiti hoće li neki ili svi učenici zahtijevati dodatnu pripremu za rad s tim alatima.

- Istraživanje u biblioteci
- Pretraživanje interneta
- Provođenje intervjua i anketa
- Tumačenje slika
- Mentalne mape
- Izrada postera
- Održavanje izložbi
- Planiranje i održavanje prezentacija
- Pripremanje slajdova u powerpoint prezentaciji
- Pisanje novinskih članaka
- Izvođenje predstava
- Održavanje debata

Nastavna jedinka 4: Sukob

Pravila pomažu da se riješe sukobi

Rješavanje sukoba na osnovnoškolskoj razini

Lekcija title	Odgojno-obrazovni ciljevi	Nastavni zadaci	Nastavni materijali	Metode
Prava lekcija: Sve je ok! Stvarno	Učenici razvijaju razumijevanje javnih i privatnih dobara identificirajući i razlikujući probleme koje uočavaju u razredu.	Učenici sakupljaju probleme (u mentalnoj mapi) i klasificiraju ih u kategorije općih problema i pojedinačnih problema.	Mali komadi papira, olovka, informacija o klasifikaciji o dviju kategorija problema.	Individualni rad, plenarna rasprava.
Lekcija 2: Tako mi to radimo	Učenici razmišljaju o mehanizmima o rješavanja sukoba i razvijaju razumijevanje raznih stajališta i različitih ličnosti i ponašanja.	Učenici daju svoja mišljenja o problemima i predlažu rješenja.	Stalak s papirom, olovke.	Grupni rad.
Lekcija 3: Lista ideja	Učenici uče kako formirati argumente u debati. Vježbaju raspravljanje za i protiv u raspravi i razumijevaju funkcionisanje većine.	Učenici prezentiraju prijedloge za rješenja i odlučuju o listi zajedničkih pravila u razredu.	Stalak s papirom, olovke.	Plenarna rasprava.
Lekcija 4: Skup naših pravila	Učenici razvijaju zajedničko razumijevanje i uče kako se identificirati sa zajedničkim dogovorom.	Učenici zapisuju zajednička pravila i označuju svoja imena na njih. Raspravljaju mehanizme kontrole i moguće posljedice.	Stalak s papirom, olovke.	Plenarna rasprava.

Lekcija 1

Sve je ok?! Stvarno!?

Koji problemi/sukobi se mogu uočiti u razredu?

Odgojno-obrazovni ciljevi	Učenici razvijaju razumijevanje javnih i privatnih dobara identificirajući i razlikujući probleme koje uočavaju u razredu.
Nastavni zadaci	Učenici sakupljaju probleme (u mentalnoj mapi) i klasificiraju ih u kategorije općih problema i pojedinačnih problema.
Nastavni materijali	Mali komadi papira, olovka, informacija o klasifikaciji o dvije kategorije problema.
Metode	Individualni rad, plenarna rasprava.

Opis lekcije

Nastavnik zapisuje naslov lekcije „Sve je u redu! Stvarno?“ na tablu. Učenici dobivaju zadatak da razmisle o svim stvarima za koje smatraju da nisu u redu u razredu. Kada im se da taj zadatak, nastavnici bi trebali istaknuti različita područja u kojima mogu nastati problemi:

- prilikom saradnje s kolegama iz razreda;
- između djevojčica i dječaka;
- kada se stvari dijele – poput istog stola i iste sobe;
- biti prijatelj s nekime.

Učenici zapisuju probleme i sukobe koje se sjetite na male komadiće papira i onda pojedinačno izlaze pred tablu i zapisuju ih na tablu.

Nakon što su se svi komadići papira stavili na tablu, učenici se sjedaju u krug ispred table.

Sljedeći korak, nastavnik bi trebao istaknuti da postoje dva tipa problema – individualni problemi i zajednički problemi. Nastavnik iznosi nekoliko primjera za svaki tip: na primjer, velika buka u razredu bila bi zajednički problem, ali ne dati dovoljno prostora za stolom trebao bi biti pojedinačni problem. Nastavnik pregleda probleme koje su na tabli i pokušava navesti učenike da razvrstaju probleme u pravilne kategorije. Kako bi učenici to i učinili, nastavnik je pripremio listu papira s kratkim objašnjenjem o „zajedničkim problemima i sukobima“ i „individualnim problemima i sukobima“. Nastavnik ih lijepi na vrh table kako bi se formirale dvije kolone.

Nakon što su učenici završili sa sortiranjem problema i sukobima, nastavnik započinje raspravu o tome koji se od problema mogu jednostavno riješiti.

Lekcija 2

Tako mi to radimo

Koja rješenja imamo za probleme?

Odgajno-obrazovni ciljevi	Učenici razmišljaju o mehanizmima o rješavanja sukoba i razvijaju razumijevanje raznih stajališta i različitih ličnosti i ponašanja
Nastavni zadaci	Učenici daju svoja mišljenja o problemima i predlažu rješenja.
Nastavni materijali	Stalac s papirom, olovke.
Metode	Grupni rad

Opis lekcije

Nastavnik ponovno prezentira listu problema i sukoba iz prve lekcije. Učenici sjedaju u grupama od po četiri. Učenici odabiru dva problema i sukoba s liste za rad u svojoj grupi.

Svaka grupa radi na dva problema ili sukoba.

Učenici raspravljaju različite ideje za rješavanje sukoba i problema i kako bi rješenje utjecalo samo na ciljanu grupu ili osobe (ovisno o tome spada li problem u kategoriju zajedničkog ili individualnog problema).

Učenici bilježe svoje ideje i ilustriraju ih na posteru sa dva problema ili sukoba te mogućim načinima za njihovo rješavanje. Označavaju rješenja koje preferiraju kao grupa.

Lekcija 3

Lista ideja

Koja rješenja preferira većina?

Odgajno-obrazovni ciljevi	Učenici uče kako formirati argumente u debati. Vježbaju raspravljanje za i protiv u raspravi i razumijevaju funkcionisanje većine.
Nastavni zadaci	Učenici prezentiraju prijedloge za rješenja i odlučuju o listi zajedničkih pravila u razredu.
Nastavni materijali	Stalac s papirom, olovke
Metode	Plenarna rasprava.

Opis lekcije

Učenici uzimaju postere koje su napravili u drugoj lekciji te ih predstavljaju pred cijelim razredom. Isto tako označavaju koje rješenja za dva problema ili sukoba smatraju najprikladnijima, a ujedno iznose razloge zbog čega su tako odlučili.

Nakon svake prezentacije, učenici predstavljaju svoje postere na zidu.

U razredu od 25 učenika, otprilike šest grupa će prezentirati svoja rješenja i sukladno tome govorit će se o dvanaest problema ili sukoba. Nakon što sve grupe prezentiraju svoje ideje, učenici bi trebali glasati o različitim rješenjima.

Svakom rješenju dodjeljuje se broj od jedan do pet (pretpostavljajući da nisu iznijeli više od pet rješenja za jedan problem ili sukob). Kako bi glasali, učenicima su date kartice sa brojevima od jedan do pet. Za svaki problem ili sukob, učenici mogu glasati tako da dignu u zrak karticu sa brojem kojeg namjeravaju dati rješenju. Nastavnik sabira podignute kartice i utvrđuje pobjedničko rješenje.

Nakon što su se sva rješenja problema i konflikata ocijenila, učenici bi trebali zajednički razmisliti o rezultatima i o činjenici da je o većina odlučila o rješenju.

Lekcija 4

Naš skup pravila

Kako formulišemo naša zajednička pravila?

Odgajno-obrazovni ciljevi	Učenici razvijaju zajedničko razumijevanje i uče kako se identificirati sa zajedničkim dogovorom.
Nastavni zadaci	Učenici zapisuju zajednička pravila i označuju svoja imena na njih. Raspravljaju mehanizme kontrole i moguće posljedice.
Nastavni materijali	Stalak s papirom, olovke.
Metode	Plenarna rasprava.

Opis lekcije

Nakon što su svi učenici glasali o različitim rješenjima za iznesene probleme ili sukobe, učenicima se daje zadatak da probleme i sukobe zapišu i naprave „ugovor“ o pravilima kojeg mogu potpisati svi.

U plenarnoj raspravi učenici razgovaraju o tome na koji način žele napraviti ugovor. Hoće li ga napraviti u obliku stakla s papirom, ili ga napisati na listu papira A4 formata, ili pak možda da bude zamotan i zapečaćen? Trebali bi se usaglasiti oko oblika koji im se sviđa, a ukoliko je potrebno i većinskom odlukom.

Učenici su slobodni da dizajniraju ugovor o pravilima na koji god način žele, sve dok se ne ispune sljedeći kriteriji:

- Sva rješenja o kojima su se složili moraju se zapisati u obliku izjava.
- Svi učenici trebali bi potpisati ugovor ispod tih izjava.
- Mjesto i datum potpisa ugovora trebao bi se naznačiti.

Nakon što je ugovor napisan i potpisan, učenici bi trebali raspravljati o tome što će se dogoditi onoj osobi koja bude prekršila jedno od pravila. Hoće li biti nekih posljedica? Ako da, koje vrste posljedica? Ko će kontrolisati primjenu pravila? Je li to svačija odgovornost? Jesu li specijalne osobe odgovorne za to? Hoće li to biti korisno ili kontraproduktivno?

Mogući korak: posljedice kršenja pravila dodane su u ugovoru (kao prilog).

NASTAVNA JEDINKA 5
PRAVILA I PROPISI
Osnovna škola
Osnova zajedničkog života

5.1 Zašto su nam potrebna pravila i propisi?

Koje vrste školskih pravila su neophodna za učenje, život i zajedničko igranje u školi?

5.2 Šta se dogodi ako... ?

Nepridržavanje pravila ima posljedice

5.3 Naša nova školska pravila

Stvaranje zajedničkog ugovora

5.4 Kampanja za naša nova školska pravila

Ocjenjivanje školskih pravila i njihovo
predstavljanje

Nastavna jedinka 5: Ključni koncept – „Pravila i propisi” (za osnovnu školu)

Osnovne informacije za nastavnike: dogovor oko osnovnih demokratskih principa – naša nova školska pravila

Kroz nekoliko prethodnih godina postojala je diskusija o demokratskim principima. Šta je demokratija prema današnjem shvatanju? Postoje li loše ili dobre demokratije? Je li je dovoljno da država ima demokratski ustav? Mnoge grupe i stranke nazivaju se demokratskim i imaju riječ „demokratija“ u svojim nazivima. Šta to znači? Šta to predstavlja članovima tih grupa? U principu, jasno je da se demokratija ne može nametnuti. Demokratija treba pravni okvir, ustav i razne dodatne dogovore kako bi funkcionisala. Ona će jedino biti učinkovita ako ljudi odluče da učestvuju u svom društvu. Učešće može biti u raznim oblicima, u raznim područjima i na razne načine u raznim državama. U osnovi, demokratija znači da ljudi donose zakone prema kojima žele živjeti. Idealno bi bilo da što više ljudi učestvuje u tim procesima. Šta želimo regulisati? Ko se mora pridržavati tih pravila? Zašto nam je potrebno to pravilo? Kako se nosimo s povredama pravila i zakona? U ovoj nastavnoj jedinki, učenici ne samo da uče o važnim principima demokratije, već im se pruža praktično iskustvo demokratije. Iskustvo pokazuje da učenici postaju svjesniji i odgovorniji ako su integrisani u postupak donošenja odluka. Grupa ljudi koja zajednički živi i provodi vrijeme zajedno razvija pravila koja upravljaju njihovim zajedničkim životom. Djeca i adolescenti provode više vremena u školi nego bilo gdje drugdje. U ovoj nastavnoj jedinki postaje jasno da je škola mjesto učenja u kojoj mnogi ljudi s različitim potrebama „žive i uče“ zajedno i da taj zajednički život mora biti regulisan na neki način. Sukobi, koji su sasvim prirodni, moraju se riješiti i interesi različitih manjina moraju se štititi. Demokratija se često zamjenjuje sa idejom da svi mogu činiti šta žele. Pojedinci se zalažu za svoje potrebe zato što je to njihova ideja slobode. Takav koncept nije u skladu s principima demokratije. Demokratija se temelji na ideji da se pravila i propisi donose kroz participatorni proces koji je transparentan za svakoga. Ta pravila i propisi također se mogu promijeniti. Ta načela su predmet razmatranja u idućoj nastavnoj jedinki.

Cilj obrazovanja za demokratiju i ljudska prava jeste da se podupire razvoj sposobnosti u tri područja. Ova nastavna jedinka ima sljedeći profil sposobnosti:

Sposobnosti		
... politička analiza i procjena	... korištenje metoda	... donošenje političkih odluka i djelovanje
**	*	***

Pomoćni alat

U ovoj nastavnoj jedinki koristi se sljedeći alat iz kutije s alatom za učenike. Nastavnici moraju odlučiti hoće li neki ili svi učenici zahtijevati dodatnu pripremu za rad s tim alatima

- Istraživanje u biblioteci
- Pretraživanje interneta
- Provođenje intervjua i anketa
- Tumačenje slika
- Mentalne mape
- Izrada postera
- Održavanje izložbi
- Planiranje i održavanje prezentacija
- Pripremanje slajdova u powerpoint prezentaciji
- Pisanje novinskih članaka
- Izvođenje predstava
- Održavanje debata

Nastavna jedinka 5: Pravila i propisi

Osnova zajedničkog života

Dogovori o temeljnim principima demokratije – naša nova školska pravila

Lekcija	Odgojno-obrazovni ciljevi	Nastavni zadaci	Nastavni materijali	Metode
Lekcija 1: Zašto su nam potrebni zakoni i pravila?	Učenici razmišljaju o svojim stavovima u pogledu postojećih pravila. Raspravljaju o važnosti postojanja pravila za život i zajednički rad. Razvijaju razumijevanje za nužnost postojanja pravila.	Učenici učestvuju u jednoj simulaciji i uviđaju svrhu pravila. Stvaraju listu i dijele ideje o nužnosti postojanja pravila. Učenici povezuju školska pravila sa njihovim pravima i odgovornostima u školi.	Mekane loptice, stalak s papirom, olovke, materijali, lista školskih pravila	Grupni rad plenarna rasprava, rad u parovima.
Lekcija 2: Šta se događa ako...?	Učenici razmatraju posljedice kršenja zakona. Razmišljaju o školskim pravilima i njihovom odnosu prema jednakosti, poštenju, učešću i poštivanju.	Učenici vježbaju svoje uloge u kojima se krše školska pravila. Analiziraju postojeća školska pravila i raspravljaju i bilježe stvarne i moguće posljedice njihovog kršenja. Indiciraju što bi htjeli promijeniti u školskim pravilima, zašto bi ih promijenili i kako.	Naljepnice, olovke, stalak s papirom, lista školskih pravila za svaku grupu, verzija školskih pravila napisana velikim slovima na stalku s papirom ili tabli.	Igranje uloga u grupama, plenarna rasprava, grupni rad.
Lekcija 3: Naša nova školska pravila	Učenici uče kako raditi na zajedničkoj listi pravila koja je obavezujuća za svakoga u školi. Raspravljaju o realističnim načinima integracije tih pravila u svakodnevni školski život.	Učenici postižu dogovor o pravilima koja je usvojila većina te raspravljaju o mogućnostima integracije mišljenja manjine.	Stalac s papirom, olovke, glasačke kartice, lista školski pravila na stalku s papirom ili tabli, listići papira.	Grupni rad, plenarna rasprava.
Lekcija 4: Kampanja za naša nova pravila	Učenici razumiju važne kriterije za dobre zakone. Uče kako provoditi kampanju za nova školska pravila.	Učenici sakupljaju razne kriterije za dobra pravila. Testiraju svoja nova pravila prema tim kriterijima. Zapisuju konačnu verziju ugovora te je potpisuju. Predstavljaju svoj dogovor ostalim razredima u školi.	Stalac s papirom, materijali, papir olovke, primjerak ugovora za druge razrede, rezultat izlaganja ideja iz prve lekcije.	Rad u parovima, plenarna rasprava, prezentacija drugim razredima.

Lekcija 1

Zašto su nam potrebni zakoni i pravila?

Koja vrsta pravila su nužna za učenje, život i zajedničko igranje u školi?

Odgojno-obrazovni ciljevi	Učenici razmišljaju o svojim stavovima u pogledu postojećih pravila. Raspravljaju o važnosti postojanja pravila za život i zajednički rad. Razvijaju razumijevanje za nužnost postojanja pravila.
Nastavni zadaci	Učenici učestvuju u jednoj simulaciji i uviđaju svrhu pravila. Stvaraju listu i dijele ideje o nužnosti postojanja pravila. Učenici povezuju školska pravila sa njihovim pravima i odgovornostima u školi.
Nastavni materijali	Mekane loptice, stalak s papirom, olovke, materijali, lista školskih pravila
Metode	Grupni rad plenarna rasprava, rad u parovima.

Opis lekcije

Razred igra igru „Pogodi moja pravila”. Nastavnik dijeli razred na dvije ekipe i objašnjava učenicima da će igrati igru i da moraju pogoditi pravila.

Objašnjenje:

- svaka ekipa može pogoditi gol stavljanjem lopti kroz prostor koji je označen za postizanje gola;
- samo nastavnik zna pravila;
- nastavnik neće objasniti pravila niti učenici smiju pitati koja su pravila;
- kada prekrše neko pravilo, učenici moraju sjesti;
- cilj igre je da učenici zabiju gol a da ne prekrše pravila; zadatak učenika je da uvide koja su pravila kako ih ne bi prekršili.

Pravila su:

- svako može igrati igru;
- samo dječaci mogu udariti loptu;
- učenici koji imaju ime koje počinje sa slovom „A“ ne smiju trčati;
- niko se ne smije kretati s loptom;
- nasilje nije dozvoljeno.

Prve dvije minute igra se igra na način da se koriste samo prva dva pravila. Nakon toga koriste se i ostala pravila i cijela igra traje oko pet minuta.

Nakon što je igra gotova, nastavnik okuplja učenike i s njima raspravlja sljedeće:

- Kako vam se igra čini? Je li vam dobra? Loša? Poštena?
- Kako ste znali da postoje neka pravila?
- Šta ste osjećali o tome što postoje određena pravila?

Nastavnik potiče učenike na izlaganje ideja i da zabilježe svoje odgovore na stalak s papirom ili na tablu. Pitanje je „Zašto su nam potrebna pravila u školi?“ Ovisno o odgovorima koje daju učenici

nastavnik može nešto napisati na stalak s papirom ili tablu. Glavni kriteriji u uslovima „jednakosti“, „učešća“, „poštenja“ i „poštivanja“ trebali bi biti zabilježeni na tablu do kraja lekcije. Nastavnik bilježi rezultate izlaganja ideja koje će se koristiti u četvrtoj lekciji.

Pravila mogu postojati u školi jedino ako učenici imaju prava i odgovornosti. Učenicima je dat zadatak bilježenja njihovih prava i odgovornosti u školi i njihovog upoređivanja sa školskim pravilima. Učenici rade u parovima i bilježe svoja vlastita prava, odgovornosti i pravila u materijal. Oni prikazuju svoje materijale na stalku s papirom ili tabli.

Nakon što su svi materijali prikazani, svi učenici pregledavaju ono što je izloženo i odgovaraju na pitanja svojih kolega.

Lekcija 2

Šta se događa ako...?

Nepridržavanje pravila ima svoje posljedice

Odgajno-obrazovni ciljevi	Učenici raspravljaju posljedice kršenja pravila. Razmišljaju o školskim pravilima i njihovom vezom sa principima poštenja, jednakosti, učešća i poštivanja.
Nastavni zadaci	Učenici igraju uloge u kojima krše školska pravila. Analiziraju postojeća školska pravila i bilježe stvarne i moguće posljedice kršenja. Prave bilješke o tome šta bi trebalo mijenjati u školskim pravilima, zašto bi ih mijenjali i kako.
Nastavni materijali	Naljepnice, olovke, stalak s papirom, lista školskih pravila za svaku grupu, verzija školskih pravila koja su pisana velikim slovima na stalku s papirom ili tabli.
Metode	Igranje uloga u grupama, plenarna rasprava, grupni rad.

Opis lekcije

Učenici formiraju grupe od četiri. Glume situacije u kojima se krše školska pravila. Grupe raspravljaju pravila prije igranja uloga. Uloge mogu biti:

- igranje fudbala;
- loše ponašanje u zajednici;
- igranje kompjuterskih igrica;
- loše ponašanje na školskom igralištu;
- razgovaranje tokom nastave;
- tuča s drugima;
- itd.

Za svako prekršeno pravilo, učenici bilježe posljedice ili ako ih nije bilo – moguće posljedice. Grupe prave bilješke i vraćaju se u plenarnu raspravu.

U plenarnoj raspravi, raspravljaju se sljedeća pitanja:

- Na koji način pravila podupiru naša prava i odgovornosti te nam pomažu da zajednički živimo sigurno, pravedno i dobro?
- Zašto su nam potrebna pravila?
- Kako svi znamo koja su to pravila?
- Jesu li ta pravila pravedna?
- Jesu li to situacije u kojima se pravila mijenjaju?
- Ko bi trebao donositi pravila i zašto?
- Šta se događa ako ne slijedimo pravila i zašto?

Nakon rasprave, učenici se vraćaju u svoje grupe od četiri. Raspravljaju žele li nešto promijeniti u postojećim školskim pravilima. Dolaze do grupnog zaključka i naznačuju šta žele promijeniti tako što lijepe svoje prijedloge na verziju školskih pravila koja su napisana na stalku s papirom ili tabli.

Lekcija 3

Naša nova školska pravila

Pisanje zajedničkog ugovora

Odgajno-obrazovni ciljevi	Učenici uče kako raditi na zajedničkim pravilima koje obavezuju svakoga u školi. Učenici raspravljaju realistične načine integracije tih pravila u svakodnevni život škole.
Nastavni zadaci	Učenici dolaze do zajedničkog dogovora oko pravila koja su bila usvojena i raspravljaju mogućnosti za uključivanje mišljenja manjine.
Nastavni materijali	Stalak s papirom, olovke, glasački listovi, lista školskih pravila na stalaku s papirom, tabli ili listovima papira .
Metode	Grupni rad, plenarna rasprava .

Opis lekcije

Učenici sjede u krugu ispred stakla s papirom ili table na kojima su pravila napisana velikim slovima. Na tabli se još uvijek nalaze naljepnice koje pokazuju koje stvari bi razne grupe voljele promijeniti u pravilima. Nastavnici započinju raspravu.

- Šta učenici misle o predloženim promjenama?
- Slažu li se prijedlozima?
- Koliko je od njih saglasno? Većina?
- Šta se događa s manjinom? Može li se postići kompromis?

Učenici nastavljaju rad u grupama od četvero. Rade na jedinstvenom pravilu koje će biti promijenjeno i pokušavaju ga preformulisati. Zapisuju ga na list papira i lijepe na stalak s papirom ili tablu.

Kad su svi prijedlozi zalijepljeni na stalak s papirom ili tablu, vrijeme je za učenike da glasaju. Svaki učenik bi trebao uzeti glasački listić. Nastavnici će pročitati svako pravilo. Učenici glasaju putem svojih listića, tako što navedu slažu li se, jesu li protiv, ili pak neodlučni.

Stvari koje ne prihvati većina ponovno se raspravljaju.

Na kraju postupka, nova školska pravila se zapisuju na list papira.

Lekcija 4

Kampanja za naša nova školska pravila

Ocjenjivanje novih pravila i njihova prezentacija

Odgajno-obrazovni ciljevi	Učenici razumiju važne kriterije za dobra pravila. Uče kako zagovarati uvođenje novih školskih pravila.
Nastavni zadaci	Učenici sakupljaju različite kriterije za dobra pravila. Testiraju svoja nova pravila prema raznim kriterijima. Zapisuju završnu verziju te je potpisuju. Prezentiraju svoj dogovor ostalim razredima u školi.
Nastavni materijali	Stalac s papirom, materijali, papir, olovke, kopija dogovora za ostale razrede, rezultat izlaganja ideja iz prve lekcije.
Metode	Rad u parovima, plenarna rasprava, prezentacija ostalim kolegama u razredu.

Opis lekcije

Nastavnici prezentiraju rezultate izlaganja ideja iz prve lekcije (kriteriji za pravila). Učenicima se dodjeljuje zadatak da testiraju svoja nova pravila prema tim kriterijima. Rade u parovima i popunjavaju materijale.

Učenici se vraćaju u plenarnu sjednicu i prezentiraju svoje analize. Postoje li neke velike promjene u pravilima? Ako da, te promjene bi se trebale unijeti u dogovor.

Učenici kopiraju svoja pravila za prezentaciju u razredima.

Nastavnici dijele učenike u grupe od po četvoro. Grupe bi trebali otići u različite razrede i prezentirati svoja nova školska pravila.

Ključno je da se unaprijed objasni proces odlučivanja. Šta će učiniti učenici u drugim razredima? Trebaju li oni procijeniti nova školska pravila? Šta se iduće događa?

Grupe predstavljaju svoje prezentacije novih školskih pravila, uključujući iznošenje razloga zbog kojih su stara pravila promijenjena. Onda idu u druge razrede i iznose svoje prezentacije.

Nakon prezentacija, učenici iznose kratki izvještaj u plenarnoj raspravi.

NASTAVNA JEDINKA 6

MOĆ I VLAST

Osnovna škola

Ja sam šef! Jesam li?

6.1 Super junak? Koji bi položaj trebao imati predstavnik razreda?

6.2 Dobri momci, loši momci? Koji je položaj političara u demokratiji?

6.3 Jedna osoba radi sve, a drugi ne rade ništa? Ko će glumiti koju ulogu u predstavničkom sistemu?

6.4 Dijeliti moć Koji kriteriji definišu predstavnički sistem?

Nastavna jedinka 6: Ključni koncept – „Moć i vlast” (za nivo osnovne škole)

Osnovne informacije za nastavnike: legitimna moć – princip delegiranja na nivou osnovne škole

Učenici koji su stariji od deset godina sposobni su misliti o apstraktnim stvarima. Prepoznaju i razvijaju strukture u svom okruženju i sposobni su napraviti razliku između vlastitih interesa i interesa drugih. U procesu odrastanja sve više i više postaju sposobniji misliti apstraktno.

Nakon što navrše deset godina, učenici razumiju odnos između prostora i vremena, te ujedno razvijaju sposobnost izražavanja i uočavanja osjećaja i prepoznavanja normi. U tim godinama, učenici su već upoznali svoje okruženje u kojima žive i počinju iskazivati interes za proučavanje nepoznatog. Njihova percepcija socijalnih sistema (udruženja, klubova, skupina mladih itd.) postaju detaljniji i stoga postaju jače motivirani i uključeni u odbranu drugih ljudi i lobiranje za svoje interese.

Život u školskom razredu i školi postaje sve važniji. Na koji je način organiziran zajednički život u školi? Koja su pravila važna? Ko stvara ta pravila i ko odlučuje o njima? Ko može promijeniti ta pravila?

U potrazi za odgovorima na ta pitanja, nije najvažnije upoznati politički sistem zajednice ili, u širem smislu, države, već isto tako biti sposoban uticati na strukture i procese unutar zajednice – drugim riječima, živjeti demokratiju.

Osobito na nivou srednje škole, učešće u iniciranju participatornih, vanškolskih aktivnosti vrlo pozitivno utiče na razvojnu psihologiju djece. Učenici mogu prepoznati ciklus političkog procesa i razumijevanje procesa donošenja odluka. Štaviše, većina odluka važnih za učenike u toj dobi donosi se na nivou zajednice (kao što je promet, razonoda, itd.). Učenici mogu dobiti važne uvide, ako ih se potakne da budu socijalno odgovorni i ako se osjećaju odgovorni za dio svog školskog života. Suočavajući se s temama poput smjene i opoziva mogu steći konkretno iskustvo učešća i odgovornosti u svakodnevnom životu. Što više stvarnog iskustva učenici te dobi mogu ostvariti i što više situacija mogu iskusiti, situacija koje im otvaraju mogućnosti da utiču politički proces, to je veća vjerovatnoća da će učenici poslije učestvovati u procesu donošenja odluka i da će razviti osjećaj odgovornosti za društvo.

Moć i vlast – princip delegiranja – je jedan korak u podizanju osviještenosti. Sljedeći set lekcija vizualizira politički proces u školi na način koji je analogan onome izvan škole. U tom smislu, izbor vođe razreda ne bi trebala izolirana aktivnost već aktivnost koja bi se trebala koristiti kao model. Suprotno školskim aktivnostima poput simulacije izbora, gdje učenici glume političke izbore, izbor vođe razreda trebao bi imati značajan uticaj na svakodnevni školski život.

Cilj obrazovanja za demokratiju i ljudska prava je potpora u razvoju sposobnosti na tri područja. Ova nastavna jedinka ima sljedeći profil sposobnosti:

Sposobnosti		
... politička analiza i procjena	... korištenja metode	... političko odlučivanje i djelovanje
**	***	**

Pomoćni alati

U ovoj nastavnoj cjelini koriste se sljedeći alati iz učeničke kutije s alatima. Nastavnik mora odlučiti hoće li neki ili svi učenici zahtijevati dodatne pripreme da koriste alate.

- 0 Istraživanje u biblioteci
- 0 Pretraživanje interneta
- 0 Provođenje intervjua i anketa
- 0 Tumačenje slika
- 0 Tumačenje slika
- 0 Izrada postera
- 0 Održavanje izložbi
- X Planiranje i održavanje prezentacija
- 0 Pripremanje slajdova u powerpoint prezentaciji
- 0 Pisanje novinskih članaka
- 0 Izvođenje predstava
- X Održavanje debata

Nastavna jedinka 6: Moć i vlast

Ja sam šef! Jesam li?

Legitimna moć – princip delegiranja na nivou osnovne škole

Naslov lekcije	Odgajno-obrazovni ciljevi	Nastavni zadaci	Nastavni materijali	Metode
Lekcija 1: Superjunak?	Učenici razmišljaju o konceptu odgovornosti i autorizacije raspravljajući položaj vođe u razredu.	Učenici raspravljaju odgovornosti, sposobnosti i poziciju koju predstavnik razreda mora imati.	Stalak s papirom, olovke, materijal, velika slika super junaka.	Individualni rad, grupni rad, plenarna rasprava.
Lekcija 2: Dobri momci, loši momci...?	Učenici razumiju ideju da jedna osoba može predstavljati grupu ljudi. Razvijaju razumijevanje koncepta delegiranja moći i odgovornosti.	Učenici upoređuju svoje ideje sa shemom političkog predstavništva u demokratiji. Raspravljaju svoje stavove o političarima i upoređuju ih sa mišljenjima koje imaju drugih ljudi. Provode kraće intervjue kako bi to napravili.	Shema političkog predstavništva, olovke, papir.	Individualni rad, grupni rad, plenarna rasprava.
Lekcija 3: Jedna osoba radi sve, a drugi ništa?	Učenici razmišljaju odgovornostima i sposobnostima raznih položaja i razumiju proces izbora i njegove posljedice.	Učenici predstavljaju rezultate svojih intervjua u razredu. Definišu odgovornosti i kompetentne pozicije i odabiru predstavnika razreda.	Stalak s papirom, olovke, izborne kartice, lista učenika zainteresiranih za poziciju vođe razreda, isprintani primjerci materijala.	Plenarna rasprava.
Lekcija 4: Dijeliti moć	Učenici se upoznaju sa konceptom reizbora i smjene. Razmišljaju o kriterijima definiranja predstavničkog sistema.	Učenici raspravljaju i definiraju kriterije koju dozvoljavaju kontrolu djelovanja vođe razreda.	Stalak s papirom, olovke.	Plenarna rasprava.

Lekcija 1

Superjunak?

Koji bi položaj trebao imati predstavnik razreda?

Odgajno-obrazovni ciljevi	Učenici razmišljaju o konceptu odgovornosti i vlasti tako što raspravljaju položaj vođe razreda.
Nastavni zadaci	Učenici raspravljaju o odgovornostima, sposobnostima i o položaju koji bi trebao imati predstavnik razreda.
Nastavni materijali	Stalak s papirom, olovke, materijal, velika slika jednog super junaka.
Metode	Individualni rad, grupni rad, plenarna rasprava.

Opis lekcije

Učenicima se prezentira materijal „superjunak“. Daje im se zadatak da ispune sve prazne govorne balončiće sa sposobnostima i odgovornostima koje predstavnik razreda mora posjedovati. Navedeni zadatak izvršavaju samostalno u vremenu od 10 minuta.

Nakon što su završili zadatak, učenici se okupljaju u grupe od po četiri i raspravljaju o onome što su napisali u svojim materijalima. Dolaze do zaključka o najvažnijim karakteristikama, sposobnostima i odgovornostima koja predstavnik razreda mora posjedovati. Zapisuju svoje zaključke na komadiće papira.

Svaka grupa lijepi svoje preference na sliku superjunaka koja je postavljena na stalak s papirom ili tablu. Nastavnik potom započinje raspravu na temelju sljedećih pitanja:

- Koja je najvažnija sposobnost koju mora imati predstavnik razreda?
- U kojim prilikama će predstavnik razreda trebati pomoć od drugih?
- Mora li predstavnik razreda biti superjunak?
- U kojim će situacijama predstavnik razreda biti kao i svi drugi?
- Koja slabosti može imati predstavnik razreda?
- Pod kojim okolnostima bi se predstavnik razreda morao zamijeniti s nekom drugom osobom?
Zašto?
- Koje želje predstavnik razreda nije u stanju ispuniti?

Nakon rasprave, učenicima se daje zadatak da razmišljaju mogu li zamisliti sebe kako se natječu za predstavnika razreda. Trebali bi razmisliti o odgovornostima i sposobnostima o kojima su raspravljali i sami procijeniti jesu li u stanju biti na tom položaju. Nastavnik im daje list papira te im kaže da zapišu svoja imena ako su zainteresirani za taj položaj.

Lekcija 2

Dobri momci, loši momci?

Koji položaj imaju političari u demokratiji?

Odgajno-obrazovni ciljevi	Učenici razumiju ideju da jedna osoba može zastupati cijelu grupu ljudi. Razvijaju razumijevanje koncepta delegiranja moći i odgovornosti.
Nastavni zadaci	Učenici upoređuju svoje ideje o shemi političkog predstavništva u demokratiji. Raspravljaju o svojim pogledima na političare i upoređuju ih sa mišljenjima koji drugi ljudi imaju o političarima. Kako bi to napravili provode kratke intervjuue.
Nastavni materijali	Shema političke zastupništva, olovka, papir.
Metode	Individualni rad, grupni rad, plenarna rasprava.

Opis lekcije

Učenicima se predstavlja model političkog predstavništva u demokratiji (materijal). Nastavnik polako uvodi koncept delegiranja unutar države i objašnjava učenicima da isto kao što postoje predstavnici razreda, tako postoje i predstavnici država. Moć je na njih delegirana.

Nastavnik pruža informacije o shemi i objašnjava sistem zastupništva. Proces izbora zastupnika drugačiji je u raznim sistemima (na primjer, u direktnoj demokratiji ili u indirektnoj demokratiji).

Samostalnim radom, učenici ispunjavaju prazne prostore na materijalu. Potom formiraju parove i raspravljaju o tome šta znaju o političarima i razmjenjuju svoja mišljenja o njima. Pritom bi od pomoći mogla biti sljedeća pitanja:

- Šta mislite o političarima?
- Koje političare poznajete?
- Šta bi političari trebali raditi?
- Šta političari ne bi smjeli raditi?
- Zašto toliko puno ljudi misli da su političari loši?

Učenicima se daje zadatak da provode intervjuue i pitaju druge ljude za mišljenje o političarima i njihovim sposobnostima. Zapisuju pitanja koja žele postaviti članovima svoje porodice, bliskim prijateljima i njihovoj zajednici. Nastavnik im kaže da moraju praviti bilješke o odgovorima koje ljudi iznose. Smatramo da bi bilo korisno da se postave sljedeća pitanja:

- Koje sposobnosti bi trebao imati političar?
- Po vašem mišljenju zašto toliko ljudi negativno misli o političarima?
- Koje osobine bi trebao imati političar?
- Koje osobine ne bi trebao imati političar?

Učenici provode intervjuue nakon časa i donose rezultate na sljedeću lekciju.

Lekcija 3

Jedna osoba radi sve, dok drugi ništa ne rade?

Ko ima kakvu ulogu u predstavničkom sistemu ?

Odgojno-obrazovni ciljevi	Učenici razmišljaju o odgovornostima i sposobnostima raznih položaja i shvataju izborni proces i njegove posljedice.
Nastavni zadaci	Učenici predstavljaju rezultate intervjua koje su proveli. Definiiraju odgovornosti i sposobnosti i izabiru jednog od učenika za predstavnika razreda.
Nastavni materijali	Stalak s papirom, olovke, izborni listovi, popis zainteresiranih učenika za položaj vođe razreda, isprintane kopije materijala.
Metode	Plenarna rasprava.

Opis lekcije

Učenici iznose rezultate intervjua koje su proveli prema zadatku iz prethodne lekcije. Prezentiraju svoje rezultate „munjevito“ (svaki učenik ima pravo reći jednu rečenicu). Nastavnik zapisuje odgovore o sposobnostima političara na stalak s papirom ili tablu kako bi učenici mogli vizualizirati trendove u datim odgovorima.

Za drugi korak, nastavnik se ponovno vraća na pitanje predstavnika razreda kao političke funkcije. Lista svih zainteresiranih učenika za tu poziciju postavljena je na tablu. Nastavnik obavještava da ako hoće znati za koga želi glasati, razred mora saznati nešto više o budućem predstavniku razreda, o njegovim ili njenim sposobnostima i idejama. Od kandidata se traži da naprave kratku prezentaciju o samim sebi koja neće trajati duže od dvije minute. Glavni fokus te prezentacije trebao bi biti „Za šta se ja zalažem“.

Nakon što se svi kandidati predstave, učenicima bi se trebala dati prilika da postave pitanja. Mogu se direktno obratiti kandidatu, ali mogu postaviti pitanja na koja bi trebali odgovoriti svi kandidati.

Učenici nakon toga glasaju. Nastavnik predstavlja dva različita izborna sistema: javno glasanje i tajno glasanje. Učenici odlučuju koji izborni postupak žele koristiti.

Ukoliko se odluče za tajno glasanje, trebali bi koristiti izborne listiće na kojima bi trebali napisati ime izabranog kandidata, ali sve to u tajnosti. Nakon što izaberu trebali bi svoje listiće staviti u košaru ili kutiju. Dva učenika trebala bi biti odgovorna za brojanje glasova i zapisivanje rezultata na stalak s papirom ili tablu.

Učenici koji broje glasove obznajuju pobjednika izbora za predstavnika razreda, ujedno i obznajuju ime osobe koja je bila druga na izborima – ona ili on će biti imenovan za zamjenika predstavnika razreda.

Učenicima se za domaću zadaću daje sljedeći zadatak: „Idite kući i pitajte roditelje kada su zadnji put glasali na izborima, koji su to bili izbori, gdje su se odvijali i na koji način su bili organizirani.“ (Nastavnik bi se trebao pobrinuti da kaže učenicima da ne pitaju roditelje za koga su glasali na zadnjim izborima). Koristite materijal za ovaj zadatak.

Lekcija 4

Dijeljenje moći

Koji kriteriji definiraju predstavnički sistem?

Odgovorno-obrazovni ciljevi	Učenici postaju upoznati s konceptom reizbora i smijene. Razmišljaju o kriterijima koja definiraju predstavnički sistem.
Nastavni zadaci	Učenici raspravljaju o kriterijima te ih definiraju, što im dozvoljava da kontrolišu rad predstavnika razreda.
Nastavni materijali	Stalac s papirom, olovke.
Metode	Plenarna rasprava.

Opis lekcije

Učenici iznose u razredu odgovore svojih roditelja oko izbora. Sjede u grupama od po četiri i razmjenjuju odgovore svojih roditelja.

Sljedeće, nastavnik čita učenicima priču o gradonačelniku jednog malog grada.

Bio jednom mali grad koji se zvao Dosadograd u kojem su ljudi bili prilično nesretni. Za njihovu nesreću postojalo je više uzroka. Doasdograd nije bio zanimljiv i nije se imalo ništa za raditi, osim odlaska u lokalni park. Nije bilo zanimljivih trgovina, koncerata, a i nisu postojala ni mjesta u kojima bi se odvijale nekakve sportske aktivnosti. U gradu nije čak bilo ni igrališta za djecu u vrtićima i školama. Stanovnici Dosadograda samo su ušli u park, sjedili i gledali u ribnjak. Djeca su dolazila kući iz škole, pisala svoju domaću zadaću i, kao i odrasli, išla u park, sjedila i trčala oko ribnjaka. U večernjim satima, stanovnici Doasdograda nisu imali priče za ispričati, nikakva iskustva s kojima bi se mogli poistovjetiti i nikakve uspomene za podijeliti. Svaki dan je bio identičan za stanovnike Dosadograda.

Zašto je to bilo tako? Je li je Dosadograd bio presiromašan da si napravi nove sadržaje? Jesu li stanovnici Doasdograda bili isuviše lijeni da išta urade? Naravno da ne. Jednostavno niko nije bio zadužen za organizaciju stvari, niko nije htio preuzeti odgovornost za Dosadograd i na neki način početi mijenjati stvari. Za razliku od drugih malih gradova, Dosadograd nije imao svog predstavnika – gradonačelnika.

S obzirom da je situacija u Dosadogradu postala nepodnošljiva, jedne nedjelje grupa ljudi odlučila je održati izbore u parku i izabrati jednu osobu koja će voditi Dosadograd – odlučili su izabrati gradonačelnika. Nešto se mora promijeniti! I to brzo!

Nije bilo puno ljudi koji su željeli taj posao, samo su dva kandidata bila na izborima. Jedan od njih bio je lokalni nastavnik, gosp. Beznanić, koji je godinama htio promijeniti stvari u školi i okolo nje. Imao je neke ideje kako da to napravi, ali kad su ga ljudi pitali što bi promijenio u Dosadogradu odgovorio je da to u ovom trenutku ne zna i da prvo treba pitati ljude što misle o tome što bi trebalo promijeniti. Mnogo stanovnika je bilo razočarano. Mislili su da će gosp. Beznanić imati ideje na koji način da izgradi veliki šoping centar sa kinima i restoranima. Smatrali su da će konačno dobiti svoj, toliko iščekivani, vodeni park. Također su bili uvjereni da će gosp. Beznanić obećati da će izgraditi koncertnu dvoranu. Koje je to razočaranje bilo za stanovnike Dosadograda!

Kad je drugi kandidat, gosp. Vitko, stao na pozornicu, stanovnici Dosadograda nisu puno očekivali. „Ovo je čisti gubitak vremena; ništa se neće promijeniti u Dosadogradu u bilo kojem slučaju“ rekao je jedan od prisutnih muškaraca. „Izgleda da si u pravu,“ šapnula je muškarcu starija žena koja je bila u njegovoj blizini. Gosp. Vitko, naočito mladi muškarac, započeo je sa svojim govorom. Govorio je i govorio. Govorio je tome da je Dosadograd njegov grad, spomenuo je školu u koju je išao i spomenuo je park u kojem je odrastao. Iznio je na koji način se stvari moraju mijenjati u Dosadogradu. Govorio je o igralištima koja su potrebna za djecu, o novom bazenu kojeg svi toliko žele, također je spomenuo dugo iščekivanu koncertnu dvoranu čak je i spomenuo mogućnost izgradnje dječjeg parka za rolanje i skejtanje. Za vrijeme govora gosp. Vitkog lica stanovnika Dosadograda su se ozarila od sreće. Odjednom svi su počeli smijati. „Možda smo u krivu,“ šapnula je ponovno starija gospođa. „Da, možda,“ odgovorio je stariji muškarac, koji je već zamišljao sebe kako pliva u novom bazenu.

„Kako ćemo sve to platiti?“ pitao je gosp. Vitko publiku. „Nema problema! Predlažem da svi sakupimo svoju ušteđevinu i da stvari gradimo jednu po jednu. Tako ćemo svi nešto dobiti. „To je zvučalo jako pošteno za stanovnike Dosadograda. Kada su se sljedeće nedjelje odvijali izbori, samo dva stanovnika Dosadograda nisu glasali za gosp. Vitkog. On je bio jasan pobjednik. Jedine dvije osobe koje su glasale za gosp. Beznanika su bili gosp. Beznanik lično i njegova majka. Ali sad će se stvari promijeniti u Dosadograadu, svi su to znali. Sad je konačno postojala osoba koja je imala jasne ideje o tome što raditi i na koji način za sve to platiti. Niko nije sumnjao da će svi stanovnici Dosadograda dati gosp. Vitkom sav novac kojeg su uštedjeli tokom godina – i on je s radošću uzeo novac kojeg su mu ljudi dali.

Još dugo nakon izbora stanovnici Dosadgrada su bili veseli, jer su znali da će uskoro imati sve stvari koje žele. Prolazili su mjeseci, a još uvijek se nije vidjelo niti jedno gradilište u Dosadogradu; nije bilo radnika koji bi započinjali s radom.

Jedno popodne, dogurao se stroj u Dosadograd koji je na vrhu nosio jednu veliku, plavu stvar čudnog oblika. „Stigao nam je bazen,“ uskliknuo je jedan od mladih učenika dok je stroj prolazio pored školskog igrališta. „Super,“ uskliknuli su svi ostali. Međutim, nakon par dana otkrili su da je bazen bio namijenjen za gosp. Vitka koji si ga je ugradio u svoj vrt. Ljudi su se počeli pitati. Neki su počeli sumnjati u njegovu obećanja, dok su se neki još nadali da će gradski bazen uskoro stići te su stoga bili strpljivi.

Samo sedam dana kasnije, skupina starijih ljudi vidjela je kako se pokraj njih vozi veliki i skupi auto koji je na suncu sjajio zlatnom bojom. „Opa! Nisam znao da će nas posjetiti Kraljica,“ šalio se jedan od starijih muškaraca. Drugi su se također počeli smijati sve dok nisu shvatili ko je za upravljačem automobila: gosp. Vitki. Umjesto da je dobiveni novac iskoristio za izgradnju novih igrališta, kupio si je novi automobil. Stanovnici Dosadograda postali su bijesni.

Sedam dana kasnije dogodio se još jedan incident, kada se gosp. Pismenko, poštar u Dosadogradu, vratio sa svojih dnevnih ruta i ispričao svojim prijateljima što mu se taj dan dogodilo. „Zamislite molim vas, kad sam se vozio pokraj vile gosp. Vitkog, čuo sam jedan čudan zvuk, nešto poput zvuka kojeg ispuštaju slonovi. Stoga sam odlučio pobliže pogledati što se događa. „I, šta si vidio?“ upitali su ga znatiželjno prijatelji. „To je upravo ta nevjerojatna stvar: kada sam provirio kroz metalnu ogradu vidio sam velikog slona koji je ispuštao te zvukove.“ „Ozbiljno?“ pitali su ga prijatelji u nevjerici. „Da, ozbiljno, sve dok nisam otkrio da je sve to bio samo film, ali ja nikad prije nisam vidio toliko veliko filmsko platno! Kaže vam gosp. Vitki si je napravio najveće kino na otvorenom na svijetu. „Niko nije u to mogao vjerovati. Šta se dogodilo s njihovom koncertnom dvoranom. Stanovnici Dosadograda postali su izuzetno ljuti, ali što su mogli učiniti. Na kraju krajeva, njega u izabrali.

„MENE to uopće ne zanima,“ rekao je gosp. Beznanik, nastavnik, kada ga je pitala za savjet grupa ljudi koja je odlučila da će prvi izbori održati. „Glasali ste za njega i sad je on gradonačelnik Dosadograda,“ ukazao je gosp. Beznanik. „Ali to je nepošteno,“ odgovorili su ljudi. „Čak je iskoristio ostatak novca koji je bio namijenjen za park za skejter kako bi u svom vrtu izgradio svoj najomiljeniji fast-food restoran. Sad može po čitave dane jesti hamburgere i krofne do mile volje. A mi još uvijek samo sjedimo u parku i dosađujemo se i naša djeca još uvijek samo sjede u parku i dosađuju se.“ „Znam“, rekao je gosp. Beznanik i zatvorio svoje oči i počeo si trljati bradu. „Znam, i moramo nešto poduzeti u vezi s tim....“

U svojim grupama, učenici raspravljaju kako bi se dalje trebala razvijati priča, fokusirajući se na tri pitanja:

- Šta su stanovnici Dosadgrada mogli napraviti prije nego što se sve ovo dogodilo?
- Šta mogu sada učiniti? Na kraju krajeva, glasali su za gosp. Vitkog.

- Na koji način se ovakve situacije mogu spriječiti za ubuduće?

Zapisuju svoje odgovore na list staka s papirom i predstavljaju ih cijelom razredu na plenarnoj raspravi.

Kada su sve grupe predstavile svoje ideje, nastavnik usmjerava raspravu prema situaciji koja postoji u njihovom razredu i postavlja sljedeća pitanja:

- Na koji način se možemo osigurati da predstavnik našeg razreda učini ono što mu je zadano?
- Koje mehanizme možemo smisliti kako bismo to osigurali?
- Ko bi mogao to napraviti?
- Šta će se dogoditi ako otkrije da nešto nije u redu?
- Ko može odlučiti o promjeni predstavnika razreda?

Učenici raspravljaju o tome na plenarnoj sjednici i iznose neke prijedloge. Glasaju o svojim prijedlozima i odlučuju o zajedničkom rješenju. Dogovor se potom zapisuje te ga svaki učenik potpisuje, uključujući i predstavnika razreda i njegovog zamjenika.

NASTAVNA JEDINKA 7
ODGOVORNOST
Osnovna škola

Ja postajem eko... moja škola učestvuje!

7.1 Odgovornost Učenici raspravljaju o osnovama odgovornosti

7.2 Škola je život: živjeti ekološki?

Koliko je ekološka naša škola?

7.3 Na koji način mogu postati odgovoran? Učenici poduzimaju prve korake kako bi njihova škola postala više ekološka

7.4 Kako smo prošli – koji je plan? Učenici razmišljaju o svojim aktivnostima i odlučuju šta dalje učiniti

Nastavna jedinka 7: Ključni koncept – „Odgovornost” (za nivo osnovne škole) Osnovne informacije za nastavnika: na koji način vrijednosti učenika odražavaju njihov koncept ljudskih prava?

*Dobrodošli u moje jutro, dobrodošli u moj dan
Ja sam taj koji je odgovoran, ja živim taj san
Da si napravim nekoliko slika, da vidim koji su njihovi dari
Mislim da je savršeno, i ne bi htio mijenjat stvari*

Citat iz pjesme *Zbogom Andromeda* (1973.) Johna Denvera

Danas djeca od najranije dobi uče da snose odgovornost za svoje postupke, iako se to uzima zdravo za gotovo u mnogim porodicama i društvima. Demokratska država jedino je u stanju funkcionirati ukoliko građani ne postavljaju pitanja šta zemlja može za njih učiniti već šta oni mogu učiniti za svoju zemlju. Citat koji se često koristi u tom smislu jeste onaj Johna F. Kennedyja: „Ne pitaj šta tvoja zemlja može učiniti za tebe, već pitaj šta možeš ti učiniti za svoju zemlju.”

Postoje razni tipovi i stepeni odgovornosti. Odgovornost može biti lična, kolektivna ili moralna. Također postoji odgovornost parlamenta, vlade i medija. Postoji odgovornost za obrazovne roditelja i nastavnika itd. Navedeni oblici odgovornosti imaju ili pravnu pozadinu ili predstavljaju moralne vrijednosti.

U ovoj nastavnoj jedinki učenici shvataju da postoje razni oblici odgovornosti i da se oni vrlo često miješaju. Najvažnija stvar za nas jeste ta da učenici počinju shvatati da preuzimanje odgovornosti za njihovo neposredno okruženje ujedno predstavlja i doprinos zajednici u kojoj žive. Time što preuzimaju odgovornost učenici ne samo da doprinose zajednici, već istovremeno stiču moć i uticaj. Ovisno o političkoj situaciji ili političkoj tradiciji u državi (ili ovisno o školskoj tradiciji ili pak školskom upravnom odboru), može biti lako preuzeti odgovornost i na taj način steći moć, ili pak to može biti vrlo teško. Sprečavanje preuzimanja odgovornosti uzrokuje frustraciju u svakodnevnom životu, koji mora biti analizirana i prevladana.

Ljudska bića imaju sposobnost za moralnu procjenu od najranije dobi i shvataju kada postupaju odgovorno a kada ne. Unatoč tome, vrlo je važno da se sami ne ograničavamo isključivo na socijalno i moralno podučavanje na nivou osnovne škole, odnosno, da će se, ukoliko se odlučimo nešto ostvariti unutar okvira obrazovanja za demokratiju i ljudska prava – sa temeljnim principima postavljenim u međunarodnim pravnim instrumentima – zadani će se ciljevi morati proširiti. Razmišljanje o iskustvu koje smo stekli kroz preuzimanje odgovornosti vodi prema širem razumijevanju samoga sebe kao građanina. Štaviše, ovo iskustvo vodi ne samo prema većem preuzimanju odgovornosti, već prema automatskom preuzimanju odgovornosti.

Baš onako kako je na početku citata iz pjesme Johna Denvera navedeno: „Ja sam taj koji je odgovoran, I ja živim taj san”, učenici bi trebali iskusiti preuzimanje odgovornosti. Trebali bi donositi odluke i biti odgovorni za rezultate svojih odluka. Učiti i živjeti demokratiju u školi znači da je škola mjesto u kojem se pripremate za život, ali je istovremeno i mjesto u kojem živite i odlučujete zajedno. Svakome je očito da postoje jasne podijele uloga i da su zakoni i pravila potrebni. Unatoč tome, u većini škola širom svijeta ne koristi se u potpunosti potencijal za omogućavanje učenicima više prostora za preuzimanje odgovornosti. Nastavnici i direktori se vrlo jednostavno mogu promijeniti unutar postojećeg okvira zakona i pravila.

Cilj obrazovanja za demokratiju i ljudska prava je potpora u razvoju sposobnosti na tri područja. Ova nastavna jedinka ima sljedeći profil sposobnosti:

Sposobnost		
... politička analiza i procjena	... korištenje metode	... političko odlučivanje i djelovanje
**	**	***

Pomoćni alati

U ovoj nastavnoj cjelini koriste se sljedeći alati iz učeničke kutije s alatima. Nastavnik mora odlučiti hoće li neki ili svi učenici zahtijevati dodatne pripreme da koriste alate.

- Istraživanje u biblioteci
- Pretraživanje interneta
- Provođenje intervjua i anketa
- Tumačenje slika
- Mentalne mape
- Izrada postera
- Održavanje izložbi
- Planiranje i održavanje prezentacija
- Pripremanje slajdova u powerpoint prezentaciji
- Pisanje novinskih članaka
- Izvođenje predstava
- Održavanje debata

NASTAVNA JEDINKA 7: Odgovornost**Ja postajem eko ... moja škola učestvuje!****Na koji način vrijednosti učenika odražavaju njihov koncept ljudskih prava?**

Naslov lekcije	Odgojno-obrazovni ciljevi	Nastavni zadaci	Nastavni materijali	Metode
Lekcija 1: Odgovornost	Učenici smatraju da je odgovornost pojam koji je povezan s ljudima, stvarima i zadacima	Učenici sakupljaju i analiziraju novinske članke i časopise koje čitaju u svojoj okolini. Prave poster na kojem bilježe svoje nalaze.	Materijal.	Grupni rad.
Lekcija 2 : Škola je život: živjeti ekološki?	Učenici shvataju da njihova škola nije samo mjesto učenja već i mjesto za život. Planiraju preuzeti „ekološku“ odgovornost za svoj „životni prostor“.	Planiraju se i razvijaju razne mogućnosti za ekološko ponašanje.	Materijal.	Grupne prezentacije plenarna rasprava.
Lekcija 3 : Kako mogu ja početi biti odgovoran?	Učenici planiraju konkretnu provedbu individualnih koraka. Ciljevi učenika trebali bi biti razni aspekti poput realnog upravljanja vremenom, mogućnost kompromisa u grupi te fleksibilnost općenito.	Učenici koriste dato vrijeme za provedbu planiranih aktivnosti	Individualni rad ovisno o akcijskom planu.	Praktična primjena.
Lekcija 4: Kako smo prošli – koji je plan?	Kako bi završili s ovom nastavnom jedinkom, učenici pokušavaju zamijeniti stavove kako bi razumjeli šta znači preuzeti odgovornost u drugim situacijama. Ovo je daljnji korak u boljem razumijevanju demokratskog učešća.	Učenici prenose iskustvo koje su imali radeći u malim grupama na druge situacije.	Materijal.	Plenarna rasprava grupni rad.

Lekcija 1

Odgovornost

Učenci raspravljaju osnove odgovornosti

Odgojno-obrazovni ciljevi	Učenci smatraju da je odgovornost pojam koji je povezan s ljudima, stvarima i zadacima.
Nastavni zadaci	Učenci sakupljaju i analiziraju novinske članke i časopise koje čitaju u svojoj okolini. Prave poster na kojem bilježe svoje nalaze.
Nastavni materijali	Materijal.
Metode	Grupni rad.

Dodatne informacije

Koncept odgovornosti ima svoje izvorište u političkom kontekstu 18. i 19. stoljeća, gdje su se razmatrala pitanja poput odgovornog djelovanja i principa predstavničke vlade. U filozofiji 20. stoljeća naglasak je na pitanju slobodne volje: je li je osoba odgovorna za svoje djelovanje ili za svoje osobine? Rasprave su se više fokusirale na individualnu osobu.

Kao rezultat toga danas je vrlo teško razumjeti koncept kolektivne odgovornosti, što je ujedno i pitanje koje je poprimilo izuzetnu važnost u savremenim politikama. Navedeno je stoga što se mnogi svakodnevni problemi - koji obuhvataju pitanja odgovornosti, zajedničke odgovornosti, definiranja sfere lične odgovornosti ili procjene je li određena osoba dovoljno odgovorna za određenu ulogu - moraju uzeti u obzir.

Opis lekcije

Učenci sjede u na stolicama složenim u krug. Nastavnik stavlja stalak s papirom ili veliki komad papira s naslovom „Preuzimanje odgovornosti za...“ u sredinu kruga. Okolo njega, nastavnik stavlja slike koje su uzete iz časopisa i koje, na primjer, pokazuju:

- ljubimac 1;
- ljubimac 2;
- ljubimac 3;
- grupu ljudi;
- jednu osobu;
- jedno dijete;
- jezero/rijeku;
- hranu;
- namještaj;
- srce;
- otpad.

Sljedeće, nastavnik nasumično stavlja kartice s tekstovima na pod. Kartice imaju zapisane nazive stvari koja se nalaze na slikama.

Nakon što su učenici imali dovoljno vremena da pogledaju slike, nastavnik traži od njih da ih spoje s karticama. Nakon što završe zadatak, nastavnik traži od razreda da razmisle o sljedećem problemu:

- Šta znači preuzeti odgovornost za nešto ili za nekoga?
- Razmislite o nekom teškom iskustvu. Šta je bilo toliko teško kod njega? Šta vam se svidjelo?

Važno je da nastavnik prvo uvede problem, a onda formira parove učenika kako bi zajednički radili na tom problemu. U suprotnom, pažnja učenika bit će usmjerena na formiranje parova, a ne na rješavanje problema.

Učenici raspravljaju o problemu nekoliko minuta i onda predstavljaju svoja mišljenja cijelom razredu. Neće svi učenici imati priliku izreći svoje mišljenje, ali to bi trebalo biti omogućeno većem broju učenika i mora se uzeti u obzir da uvijek ne govore isti učenici.

Nakon kratke rasprave, učenicima se daje zadatak da razmisle o raznim profesijama i kako se može organizirati preuzimanje odgovornosti za određeni posao ili položaj:

- preuzimanje odgovornosti za sebe;
- preuzimanje odgovornosti za druge;
- preuzimanje odgovornosti za stvari.

Nastavnik daje jednom učeniku zadatak da napiše listu zanimanja ili poslova na stalak s papirom ili tablu.

U zadnjoj četvrtini časa u kojem se lekcija drži, učenicima se daje da napišu kratki tekst i da ga za domaću zadaću dovrše.

Zadatak:

„Odaberite zanimanje ili posao s liste. Možda neko koga poznajete radi na takvim poslovima. Ukoliko želite, možete izabrati posao ili zanimanje koje se ne nalazi na listi. Zapišite kratki tekst o tom poslu o odgovornostima osobe koji taj posao obavlja:

- Opišite rad koji nosilac tog posla mora izvršiti.
- Za koga ili za šta mora ta osoba preuzeti odgovornost?
- Ukoliko osoba ne preuzme odgovornost, koje posljedice to ima za zemlju, porodicu, školu ili pak za zajednicu ?
- Šta može biti teško za osobu koja radi taj posao?

Tekst bi se trebao napisati tako da se može izvjesciti u učionici. Može biti korisno da se svakom tekstu doda neki crtež ili ilustracija, kolaž ili slika, kako bi se stvorio „poster“.

Lekcija 2

Škola je život: živjeti ekološki?

Koliko je ekološka naša škola?

Odgojno-obrazovni ciljevi	Učenici shvataju da njihova škola nije samo mjesto učenja već i mjesto za život. Planiraju preuzeti „ekološku“ odgovornost za svoj „životni prostor“.
Nastavni zadaci	Planiraju se i razvijaju razne mogućnosti za ekološko ponašanje.
Nastavni materijali	Materijal.
Metode	Grupne prezentacije, plenarna rasprava.

Dodatne informacije

Učiti o ekologiji znači živjeti ekološki. Na taj način, škola postaje mjesto aktivnog građanstva. Aktivno građanstvo se najbolje uči kroz djelovanje – individualnim potrebama mora se pružiti prilika samostalnog istraživanja pitanja demokratskog građanstva i ljudskih prava, a ne da im se kaže kako se moraju ponašati ili misliti.

Obrazovanje za demokratiju i ljudska prava nije samo apsorpcija faktualnog znanja – u ovom slučaju kako spasiti okoliš i spriječiti daljnje štete - već praktično razumijevanje, vještine i sposobnosti, lični stavovi i vrijednosti.

Medij je poruka – učenici mogu više toga naučiti o demokratskom građanstvu putem primjera koje im njihove školske kolege i nastavnici iznose o načinu organiziranja (ekološkog) školskog života, nego što bi to mogli kroz formalne metode podučavanja.

Opis lekcije

U drugom dijelu ove nastavne jedinice nastavnik bi trebao osigurati da se teme fokusiraju na lokalni kontekst. Prvo, nastavnik mora iznijeti kratak sažetak prethodne lekcije. Trebalo bi biti jasno da je za kvalitetno funkcionisanje zajednice potrebna odgovornost koja je podijeljena između velikog broja ljudi.

Škola je predstavljena kao zajednica u kojoj se odvija proces obrazovanja i života. Stoga se ona može posmatrati kao *polis*, odnosno grad država, u kojem se moraju rješavati, na primjer, socijalni i ekološki problemi. Između ostalog, škola isto tako mora postati uzor za ekološke smjernice i postupke, te se mora ozbiljno razmotriti koji je najbolji način da se to postigne. Postoje vrlo praktični aspekti preuzimanja odgovornosti. Učenicima se daje zadatak da razmisle o područjima školskog života u kojima se može poboljšati ekološki postupak i na koji način sami učenici mogu tome doprinjeti.

Idući zadatak se poduzima u grupama od po četvero. Svaka grupa dobije ključni pojam i zapisuje listu pitanja o tom pojmu, poput sljedećih: (ovdje se koristi pojam „smeća“):

- Koju vrstu smeća naša škola proizvodi?
- Kuda se ono otprema?
- Ko je odgovoran da se to provede?
- Na koji način se količina smeća može smanjiti?
- Na koji način mogu ja ili moji kolege tome doprinjeti?

Za ovaj zadatak jedna sedmica nakon lekcije trebala bi predstavljati vremenski okvir za istraživanje i zadaću. Ukoliko nastavnik želi da to bude kraći vremenski period, ona ili on morat će samostalno provesti istraživanje i prikupiti relevantne informacije. Učenici samostalno sastavljaju listu koja će predstaviti svojim kolegama na „eko-zidu“.

Lista mogućih ključnih pojmova za grupe:

- smeće;
- smanjivanje otpada;
- energija;
- voda;
- prevoz;
- zdravlje;
- školsko zemljište;
- bio različitost;
- održivost našeg svijeta;
- opće ekološke mjere.

Lekcija 3

Kako mogu postati odgovoran?

Učenici poduzimaju prve korake da njihova škola postane više ekološka

Odgojno-obrazovni ciljevi	Učenici planiraju konkretnu provedbu individualnih koraka. Ciljevi učenika trebali bi biti razni aspekti poput realnog upravljanja vremenom, mogućnost kompromisa u grupi, te fleksibilnost općenito.
Nastavni zadaci	Učenici koriste dato vrijeme za provedbu planiranih aktivnosti.
Nastavni materijali	Individualni rad koji ovisi o akcijskom planu.
Metode	Praktična primjena.

Opis lekcije

Grupa učenika trebala bi napraviti kratku prezentaciju svojih lista. Na početku lekcije nastavnik bi trebao započeti razgovor o vrstama odgovornosti ili stvarnim moćima koje učenici imaju:

- Šta možemo promijeniti?
- Šta se ne treba promijeniti?
- Koji će otpor postojati?

Nakon plenarne rasprave treba se donijeti nekoliko odluka:

- Koji su prvi koraci koje mi moramo poduzeti?
- Koliko vremena mi želimo uložiti?
- Hoćemo li formirati „eko-grupu“ za to?
- Hoćemo li se fokusirati samo na određeno područje (npr. voda, smeće ili struja) ili ćemo pokušati provesti opće mjere u svim ekološkim područjima?

Važno je izabrati zadatke koje učenici mogu stvarno izvršiti. To znači da se trebaju prikupiti informacije ili da se treba provesti kampanja o podizanju svijesti koja se treba provesti u školi.

Pod vodstvom grupe učenika („eko-grupa“) treba se napraviti kratki akcijski plan, te se trebaju rasporediti zadaci (na staklu s papirom ili na velikom listu papira na tabli).

Ovisno o veličini razreda, nastavnik bi mogao upravljati procesom donošenja odluke. Važno je da učenici ostanu realistični i da ne trebaju planirati i dizajnirati nešto što se ne može postići samo sa korištenjem postojećih nastavnih materijala. Možda će biti potrebna dodatna finansijska sredstva ili konsultovanje vanjskih saradnika. O tome treba odlučivati razred.

Ovisno o odluci, trebalo bi se usaglasiti oko malih promjena poput sljedećih: regulacija prekidača za svjetlo, odvajanje organskog od anorganskog otpada na školskom igralištu i sl.

Navedeni se zadaci moraju završiti prije iduće lekcije, bilo individualno ili u malim grupama. Iskustvo je pokazalo da dokumentiranje tih procesa na slikama, crtežima i slično, može motivisati učenike.

Lekcija 4

Šta radimo – i koji je plan?

Učenici razmišljaju o aktivnostima i odlučuju šta dalje činiti

Odgajno-obrazovni ciljevi	Kako bi završili s ovom nastavnom jedinkom, učenici pokušavaju zamijeniti stavove kako bi razumijeli šta znači preuzeti odgovornost u drugim situacijama. Ovo je daljnji korak u boljem razumijevanju demokratskog učešća.
Nastavni zadaci	Učenici prenose iskustvo koje su imali radeći u malim grupama na druge situacije.
Nastavni materijali	Materijal.
Metode	Plenarna rasprava, grupni rad.

Opis lekcije

Ova četvrta lekcija može se koristiti za završavanje četvrte nastavne jedinice, ali nastavnik isto tako u ovom stadiju može odlučiti započeti s praktičnim radom. Kao što je prethodno spomenuto, praktičan rad može uključivati da učenici zajednički sarađuju u malim grupama ili u razredu ili to, pak, može biti zamišljeno kao jedan školski projekat.

Ova lekcija bi trebala započeti na isti način kao i prva lekcija. Učenici sjede u krugu i razmišljaju o tome šta su naučili iz prethodnih lekcija.

Trebali bi započeti sa prezentiranjem rezultata svog istraživanja :

- Šta je postignuto?
- Šta nije valjalo?
- Šta je poboljšano ili promijenjeno?
- Šta znači preuzeti odgovornost za ekološke projekte?
- Jesam li ja spreman preuzeti odgovornost za nešto što „nije moja krivica“?
- Koje je moje mišljenje o tome?
- Šta me razočaralo? Šta me razveselilo?

Kako bismo pomogli učenicima u razmišljanju o tome što su postigli iskustvo je pokazalo da je korisno koristiti „eko-zid“, koji je uspostavljen i proširen tokom ove nastavne jedinice.

Kao dio rasprave trebalo bi biti jasno koliko je važna tema „preuzimanja odgovornosti“ za kvalitetno funkcionisanje zajednice. Sljedeća pitanja trebala bi se koristiti za poticanje rasprave:

- Koje vrste društvenih zajednica postoje?
- Ko ima kakvu ulogu?
- Na koji način to funkcionise u državi?
- Šta znamo o demokratiji i kako demokratija funkcionise?
- Šta razumijete iz sljedećeg citata Johna F. Kennedyja: „Ne pitaj šta zemlja može učiniti za tebe – pitaj šta možeš ti učiniti za nju“?

Iako analogije mogu ponekad biti problematične, moglo bi biti interesantno da se one koriste kako bi se učenike potaknulo na kompleksnije razmišljanje u ovoj fazi. Ne moraju doći do nekih konkretnih

zaključaka, jer je važnije da ih se potakne da razmišljaju na kompleksan način. Navedeni proces će se nastaviti dalje u ovoj nastavnoj jedinki.

Učenici (koji rade u manjim grupama) trebali bi dobiti materijal na kojem bi mogli zapisati svoja vlastita mišljenja:

Preuzimanje odgovornosti, dijeljenje odgovornosti		
Primjer: ekologija		
Mjesto/situacija	Koju vrstu odgovornosti ima osoba?	
Razred	Nastavnik	Učenik
Škola	Direktor	Nastavnik/učenik
Država	Šef države	Narod
?		

Učenici bi trebali razmišljati u kojem trenutku bi se trebala preuzeti odgovornost u raznim situacijama.

Nakon zadanog okvira, jedan član grupe trebao bi predstaviti rezultate grupnog razmišljanja. Tokom završne rasprave, nastavnik bi trebao osigurati da se uporede iskustva u razredu i situacije koje su opisane u događanju. Također je njegov zadatak da prikaže kako postoje određena ograničenja u tom smislu.

Na kraju, „brzinom munje” (gdje svaki učenik ima pravo reći jednu rečenicu) možemo pokazati šta su učenici naučili iz ove nastavne jedinice, kao na primjer:

„Objasni u jednoj rečenici šta misliš koja je bila najvažnija stvar u ovoj nastavnoj jedinki s temom „preuzimanja odgovornosti“

Učenicima bi se trebalo dati nekoliko minuta da razmisle o tome šta žele reći, a trebali bi izreći svoje vlastito mišljenje čak iako su drugi rekli istu stvar ili nešto slično. Nastavnik bi također trebao učestvovati u ovom zadatku. Nastavnik bi trebao zahvaliti učenicima na njihovom aktivnom učešću, ali bi se trebao suzdržati od komentaranja njihovih izjava.

NASTAVNA JEDINKA 8

PRAVA I SLOBODE

Osnovna škola

Moja prava – tvoja prava

8.1 Želje i potrebe: šta je meni važno?

Učenici uče praviti razliku između onoga što žele i svojih osnovnih potreba

8.2 Ljudska prava: šta nam ona govore?

Učenici upoređuju svoje potrebe sa članovima Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima

8.3 Anketa: šta ljudi oko nas misle i znaju Provedite

kratku anketu o ljudskim pravima

8.4 Ljudska prava uživo! Prezentiranje i

rasprava o rezultatima ankete

NASTAVNA JEDINKA 8: Ključni koncept – „Prava i slobode” (za nivo osnovne škole)

Osnovne informacije za nastavnike: Ljudska prava: zašto su važna meni? tebi? drugima?

Općenito gledano, ljudska prava možemo definisati kao ona prava koja su neraskidivo povezana s našom prirodom i bez kojih ne možemo postojati kao ljudska bića.

Ljudska prava i temeljne slobode dozvoljavaju nam da u potpunosti razvijemo i koristimo naše ljudske kvalitete, našu inteligenciju, naše talente i našu svijest, i ujedno nam dozvoljavaju da zadovoljimo naše duhovne i druge potrebe. Ona su utemeljena na povećanoj potražnji čovječanstva za životom u kojem se dostojanstvo i vrijednosti svakog ljudskog bića brane i poštuju.

Ova nastavna jedinka pruža osnovne informacije za nastavnike u osnovnoj školi koji žele poticati osviještenost i znanje o vrijednostima ljudskih prava, kao i osjećaj reciprociteta i univerzalnosti na kojima se standardi ljudskih prava temelje. To je samo polazna tačka koja bi trebala biti nadopunjena daljnjim istraživanjem i proučavanjem i/ili korištenjem nacionalnih materijala i audio-vizualnih materijala koji su nam dostupni. Nadajmo se da će se koristiti za pokretanje trajnog procesa adaptacije i razvoja na svim nivoima podučavanja unutar mnogobrojnih i različitih svjetskih kultura.

Desetljeće Ujedinjenih naroda za obrazovanje o ljudskim pravima (1995-2004.) definisalo je ljudska prava kao „edukaciju, širenje i informativne napore usmjerene na izgradnju opće kulture ljudskih prava kroz pružanje znanja i vještina i oblikovanje vrijednosti koje su usmjerena na:

- (a) Osnaživanje poštivanja ljudskih prava i temeljnih sloboda;
- (b) Cjelovit razvoj ljudskih kvaliteta i osjećaja dostojanstva;
- (c) Promociju razumijevanja, tolerancije, spolne jednakosti i prijateljstva među svim narodima i plemenima te rasnim, nacionalnim, etničkim, vjerskim i jezičkim grupama;
- (d) Omogućavanje da sve osobe efektivno učestvuju u slobodnom društvu;
- (e) Daljnju promociju aktivnosti Programa održavanja mira Ujedinjenih naroda (Usvojenog iz Akcionog plana Ujedinjenih naroda za obrazovanje o ljudskim pravima (1995-2004.), paragraf 2)

Procesi u lokalnim obrazovnim sistemima uvelike se razlikuju u i to ne samo u stepenu diskrecije koju nastavnici imaju u smislu ostvarivanja svojih tehničkih ciljeva. Unatoč tome, nastavnik će biti ključna osoba u sakupljanju novih inicijativa te imati veliku odgovornost u komunikaciji i promociji principa ljudskih prava u razredu. Samo podučavanje o ljudskim pravima nije dovoljno. Vrijednosti ljudskih prava trebale bi prožimati cijeli razred zajedno s vrijednostima demokratskog donošenja odluka i djelovanja. Učenici neće samo učiti o ljudskim pravima, već će učiti i kroz njih.

Činjenica da Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima ima svjetsku vrijednost i primjenljivost vrlo je važna za nastavnike. Radeći na temeljima pravila koja su se godinama veoma široko podupirala, nastavnici mogu sada iskreno reći da promoviraju normativni sistem koji je prihvatila međunarodna zajednica i njene vlade. Obrazovni sistemi su jako raznoliki. Međutim kad nastavnici podučavaju o ljudskim pravima, onda imaju drugačiju zaštitu – to jeste, podučavaju na način koji bi poštivao ljudska prava u razredu kao i u samom školskom okruženju.

Navedeno podrazumijeva izbjegavanje bilo kakvog licemjerja. U svojoj osnovi, licemjerje se odnosi na situacije u kojima su stvari koje nastavnici podučavaju u čistoj suprotnosti s načinom na koji nastavnici podučavaju. Na primjer: „Danas ćemo govoriti o slobodi govora – hej šuti ti tamo u zadnjem redu“! Na ovaj način učenici će puno toga naučiti o moći, ali mnogo manje o ljudskim pravima i

3. Usvojila ju je Generalna skupština Ujedinjenih naroda 10. decembra 1948.

poštivanju ljudskog dostojanstva, što je srž ljudskih sloboda. Jer učenici provode mnogo vremena proučavajući nastavnike i mogu razviti dobro razumijevanje nastavnikovih ličnih uvjerenja. Takvo ponašanje može predstavljati prepreku da nastavnik ostvari bilo kakav pozitivni učinak. Zbog želje da se ugodni, mogu se, na primjer, oponašati nastavnikova lična uvjerenja, a da učenici sami o njima i ne promisle. Navedeno može biti razlog, barem na početku, zašto učenici ne izražavaju vlastita uvjerenja. Na višoj razini, licemjerje nameće duboka pitanja o tome kako štiti ljudsko dostojanstvo nastavnika, ali i učenika u razredu, u školama i na nivou društva. To zahtijeva od nastavnika da istražuju načine i sredstva kako da uključi druge učesnike u proces odlučivanja o tome šta raditi, kako raditi, i zašto; to znači uključiti ne samo učenike, školsku upravu, obrazovne službenike, roditelje, već, ako je prikladno, i članove zajednice u kojoj žive i rade.

Cilj obrazovanja za demokratiju i ljudska prava je potpora u razvoju sposobnosti na tri područja. Ova nastavna jedinka ima sljedeći profil sposobnosti:

Sposobnost		
... političke analize i procjene	... korištenje metoda	... političko odlučivanje i djelovanje
**	***	*

Pomoćni alati

U ovoj nastavnoj jedinki koristit će se sljedeći alati. Nastavnik mora odlučiti trebaju li svi ili samo neki učenici dodatne pripreme kako bi radili s predloženim alatima.

- 0 Istraživanje u knjižnicama
- 0 Istraživanje na internetu
- x Provođenje anketa i intervjua
- x Tumačenje slika
- 0 Mentalne mape
- 0 Izrada postera
- 0 Održavanje izložbi
- x Planiranje i održavanje priredbi
- x Pripremanje slajdova i powerpoint prezentacija
- 0 Pisanje novinskih članaka
- 0 Izvođenje predstava
- 0 Održavanje debata

NASTAVNA JEDINKA 8: Prava i slobode**Moja prava – tvoja prava?****Ljudska prava: Šta je važno za mene? Za tebe? Za druge?**

Lekcija	Odgajno-obrazovni ciljevi	Nastavni zadaci	Nastavni materijali	Metode
Lekcija 1: Želje i potrebe	Učenici spoznaju da njihove individualne želje – stvari i ideje koje žele da se ostvare – jesu jednako važne kao i stvari koje su im potrebne za dostojanstven život	Učenici odabiru slike koje predstavljaju njihove želje i potrebe i o njima odlučuju	Štrik (za sušenje veša), štipaljke, sličice iz časopisa, materijal.	Grupni rad.
Lekcija 2: Ljudska prava: Šta ona govore?	Upoređujući svoje potrebe sa članovima Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima, učenici shvaćaju koliko se prilikom donošenja Deklaracije vodilo računa o ljudskim potrebama.	Učenici razmišljaju o prvoj lekciji koristeći listu odabranih članaka iz Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima.	Materijal (pojednostavljena Univerzalna deklaracija), lista potreba iz osme nastavne jedinice, prva lekcija.	Grupni rad, istraživanje.
Lekcija 3: Anketa: Šta ljudi oko nas misle i znaju	Učenici stiču iskustva tako što intervjuiraju odrasle o njihovom znanju i stavovima prema ljudskim pravima. Primjećuju koliko se drugačije mogu shvaćati ljudska prava	Učenici pripremaju ankete i vježbaju rad s njima u razredu . Sama anketa trebala bi se raditi kao domaća zadaća tokom naredne sedmice.	Materijal, papir, olovka i hemijska.	Ankete provedene o grupama.
Lekcija 4: Ljudska prava uživo!	Učenici postaju svjesni kako različiti ljudi vrednuju ljudska prava tako što predstavljaju rezultate anketa. Razmišljaju o vlastitom procesu učenja i na taj način omogućavaju prenos sposobnosti	Učenici predstavljaju i raspravljaju o rezultatima anketa.	A4 papir.	Grupna rasprava, plenarna rasprava.

Lekcija 1

Želje i potrebe: Šta je meni važno?

Učenici uče praviti razliku između onog što žele i svojih osnovnih potreba

Odgojno-obrazovni ciljevi	Učenici spoznaju da njihove individualne želje – stvari i ideje koje žele da se ostvare – jesu jednako važne kao i stvari koje su im potrebne za dostojanstven život.
Nastavni zadaci	Učenici odabiru slike koje predstavljaju njihove želje i potrebe i o njima odlučuju.
Nastavni materijali	Štrik (za sušenje veša), štipaljke, sličice iz časopisa, materijal
Metode	Grupni rad.

Dodatne informacije

Ljudska prava imaju etičku i pravnu vrijednost. Iako se smatraju nedjeljivima, jasno je da svaki pojedinac sam za sebe odlučuje šta je važno za njegov život. Važno je da se razumije, a posebno kad je riječ o adolescentima, da nisu sve potrebe prepoznate kao ljudska prava u međunarodnim standardima ljudskih prava. Razlikovanje između želja i potreba, pritom poštujući način na koji ljudi cijene određena prava i potrebe drugih, i istovremeno prihvaćajući važnost kohezivnog međunarodnog okvira ljudskih prava, jeste dugotrajni proces učenja. Iako se pravni aspekti ljudskih prava u ovoj lekciji ne spominju, nastavnici bi trebali biti svjesni da su pravno obavezujući dokumenti, koje su vlade potpisale i obavezale se provesti, utemeljeni na normativnom okviru Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima. U Evropi temeljni pravni dokument o ljudskim pravima jeste Konvencija o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda (Evropska konvencija o ljudskim pravima).⁴

Opis lekcije

Razred mora biti tako pripremljen da omogući nastavniku da učenike rasporedi u grupe od četiri do šest članova. Nastavnik bi trebao sve materijale staviti na zaseban stol s kojeg bi učenici mogli uzimati materijale koji su im potrebni, te ih vraćati na kraju lekcije. Odgovornost je ključan faktor obrazovanja za demokratiju i ljudska prava te učenici i nastavnici moraju shvatiti učionicu kao životni prostor o kojem brinu. Trebalo bi biti što više sličica iz časopisa (na desetke, čak i stotine) zalijepljeno na zidu učionice.

Nastavnik poziva učenike da se svi smjeste ispred „zida sa slikama“ te ih potiče na raspravu:

- Koja ste iskustva imali prilikom sakupljanja slika?
- Je li vas je nešto iznenadilo? Ako jeste, šta?

Nakon nekoliko minuta uvodnog razgovora, nastavnik daje dvojici učenika zadatak da rastegnu štrik za sušenje veša (dugačak otprilike 4 metra) i stave na njega 12 štipaljki. Nastavnik potom uzima dvije prethodno pripremljene kartice s riječima „ŽELJE“ i „POTREBE“. Nastavnik ih lijepi s lijeve i s desne strane štrika, te potom pita učenike šta misle koja bi slika trebala biti ispod „ŽELJA“, a koja ispod „POTREBA“. Nakon što svi o tome razmisle, nastavnik odabire dva učenika da zalijepe svoje

4. ETS No. 5, otvorena za potpisivanje 5. studenog 1950 stupila na snagu 3. rujna 1953.

prijedloge i da objasne zašto su se odlučili za te prijedloge. Nakon toga, nastavnik bi u raspravi s učenicima trebao pokušati objasniti razliku između želja i potreba, ali bi trebao imati na umu da ne iznosi njihovu definiciju, već da to napravi na temelju izjava učenika.

Po grupama od četiri do šest članova učenicima se daje zadatak da odaberu 10 slika iz cijele kolekcije, pet iz kategorije „ŽELJA“ i pet iz kategorija „POTREBA“. Svaka grupa dobiva zadatak da u pisanom obliku (bilo da nastavnik dijeli svakome printane kopije materijala ili da piše zadatak na tablu).

Zadatak i prezentacija:

- Kao grupa, učenici bi trebali izabrati 10 slika iz cijele kolekcije. Pet slika mora iz kategorije „ŽELJA“, a pet iz kategorija „POTREBA“ (ako dvije ili više grupe žele istu sliku, probajte naći rješenje).
- Grupe bi trebale raspraviti svoje izbore i pokušati odgovoriti na sljedeća pitanja:
  - Zašto je to važno za moj život?
  - Šta bi značilo za mene kad to ne bih imao?
  - Šta kasnije u životu želim imati ili postići?
  - Šta to znači meni kao dječaku/djevojčici?
- Deset izabranih slika trebalo bi se rasporediti prema važnosti i učenici bi trebali pokušati objasniti zašto su ih izabrali u tom redoslijedu. Trebali bi naći rješenje koje je odgovarajuće za sve članove grupe.
- Dva člana grupe trebala bi bi držati štrik, dok bi jedan član objašnjavao svaki izbor. Samo prvi i zadnji izbor bi se trebali objasniti. Na kraju, učenici bi trebali pokušati vlastitim riječima objasniti razliku između želja i potreba. Mogu li pronaći definiciju za oboje?

Štrik će se objesiti na zid ili bilo gdje u učionici, zajedno sa svim izabranim slikama.

Lekcija 2

Ljudska prava: šta nam ona govore?

Učenici upoređuju svoje potrebe za članovima Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima

Odgojno-obrazovni ciljevi	Upoređujući svoje potrebe sa članovima Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima, učenici shvataju koliko se prilikom donošenja Deklaracije vodilo računa o ljudskim potrebama.
Nastavni zadaci	Učenici razmišljaju o prvoj lekciji koristeći listu odabranih članova Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima.
Nastavni materijali	Materijal (pojednostavljena Univerzalna deklaracija), lista potreba iz osme nastavne jedinice, prva lekcija.
Metode	Grupni rad, istraživanje

Opis lekcije

Na početku ove lekcije nastavnik bi trebao iznijeti jedan sažetak postignutog u prvoj lekciji i povezati želje i ljudska prava, te napraviti kratku prezentaciju o historiji ljudskih prava (vidjeti materijal „Ljudska prava: lista uporednih prava i želja). Izlaganje ne bi trebalo biti duže od 10 minuta.

Učenicima se daje zadatak da uporede svoje želje (koje su definisali) sa ljudskim pravima prikazanim u pojednostavljenoj listi ljudskih prava (materijal). Trebali bi raditi u istim grupama kao i u prethodnoj lekciji i trebali bi razmatrati sljedeća pitanja: koja ljudska prava su važna za njih, čak i podsvjesno? Mogu li razumjeti vezu između prava i potreba? Mogu li se sjetiti primjera iz stvarnog života koji bi bio povezan sa pojedinim pravom? Materijal može pomoći oko toga. Nastavnik može odlučiti hoće li raditi s pojednostavljenom verzijom Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima ili s originalnim dokumentom (dostupnim na web stranici www.un.org/en/documents/udhr/). Ukoliko nastavnik koristi pojednostavljenu verziju, učenici bi trebali vrlo brzo uočiti da su ljudska prava razvijena na osnovu svakodnevnih potreba.

Primjeri materijala:

Lista osnovnih prava	„ŽELJE” koje smo definisali	Kojim članovima originalne deklaracije o ljudskim pravima to pripada?
<i>Pravo na život, postojanje</i>		
<i>Pravo na rad</i>		
<i>Pravo na vlasništvo</i>		
<i>Pravo na slobodu govora</i>		
...		

Učenici bi trebali pokušati kopirati listu svojih potreba iz prethodne lekcije na materijal. To neće biti nimalo jednostavno jer rečenični opis potreba i želja neće biti jednak sa rečeničnim opisom ljudskih prava.

Ta činjenica može biti poticaj za raspravu i može potaknuti odluke koje nisu uvijek jasne. To je namjerno. U drugom koraku, grupe koje su završile trebale bi uporediti svoje liste sa originalnom deklaracijom o ljudskim pravima.

Na kraju lekcije, trebala bi se napraviti zajednička, razredna lista. To znači da grupne liste trebaju biti kopirane na jednu veću listu, koja će biti predstavljena svakome. Ako su dostupni kompjuteri, učenici bi trebali napraviti elektronsku listu, koristeći materijal kao predložak. Taj zadatak može biti dodijeljen manjoj grupi učenika koji bi to mogli završiti kao domaću zadaću. Ako je potrebno, nastavnik može umjesto učenika napraviti listu.

Lekcija 3

Anketa: Šta ljudi oko nas misle i znaju

Učenici provode kratku anketu o ljudskim pravima

Odgojno-obrazovni ciljevi	Učenici stiču iskustva tako da intervjuiraju odrasle o njihovom znanju i stavovima prema ljudskim pravima. Primjećuju koliko se drugačije mogu shvaćati ljudska prava.
Nastavni zadaci	Učenici pripremaju ankete i vježbaju rad s njima u razredu. Sama anketa trebala bi se raditi kao domaća zadaća tokom naredne sedmice tjedna.
Nastavni materijali	Materijal, papir, olovke i hemijske.
Metode	Anketa koja se provodi u grupama.

Opis lekcije

Razred sad posjeduje listu ljudskih prava (to je namjerno nepotpuna lista). Lista jasno ukazuje da, čak i bez znanja koncepta ljudskih prava, svako zna da ljudi imaju potrebe i da su te potrebe slične pravima koja su predstavljena u članovima Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima. Učenici su tako uspješno djelimično rekonstruisati historijat ljudskih prava, koja, na kraju krajeva, nisu sastavljena negdje u izolaciji, već su razvijena iz ideje da sva ljudska bića imaju ista prava koja im niko ne može oduzeti.

U trećoj i četvrtoj lekciji učenici bi trebali provesti jednu kratku anketu. U svojoj lokalnoj zajednici trebali bi pokušati otkriti šta se povezuje s ljudskim pravima, kako se prosuđuju ljudska prava i koji nivo osnovnog znanja ljudi imaju o ljudskim pravima.

Učenici bi trebali napraviti, provesti i ocijeniti kratku anketu čiji je cilj uvidjeti na koji način su ljudska prava prisutna u njihovom neposrednom okruženju. Nastavnik im daje materijal na kojem mogu zabilježiti mnogobrojne različite kategorije odgovora: lični stavovi prema ljudskim pravima, znanje o ljudskim pravima i trenutna situacija u njihovoj državi. Učenici bi trebali intervjuirati odrasle (rođake, prijatelje, susjede, prolaznike) i postaviti im sljedeća pitanja:

- Mislite li da je važno da ljudska prava važe za sve ljude na svijetu? Ako da, zašto? Ako ne, zašto ne?
- Koja se prava trebaju najviše štiti diljem svijeta?
- Ko je za to odgovoran?
- Koja se prava trebaju najviše štiti u našoj zemlji?
- Ko je za to odgovoran?

Učenici ne bi trebali prosuđivati jesu li izrečeni stavovi, mišljenja ili znanja tačni. Umjesto toga, trebali bi jednostavno bilježiti odgovore.

Intervjui nisu jednostavni i možda bi bilo korisno da ih se prethodno u razredu simulira. Malena grupa učenika mogla bi preuzeti ulogu ispitivača, a dva učenika mogla bi preuzeti ulogu prolaznika. Intervjui sa prijateljima ili rođacima također se mogu vježbati. Važno je da se učenici ne zaborave predstaviti i objasniti cilj intervjua. Prilikom posmatranja probnog intervjua učenici mogu dobiti konstruktivne informacije. Svi uče na taj način.

Pitanja o kojima treba razmisliti:

- Kako se prave bilješke?
- Koja je podjela unutar grupe?
- Na koji način će se rezultati predstaviti u idućoj lekciji?

Nastavnik daje učenicima jednu sedmicu u kojoj trebaju provesti intervjue. Najjednostavnije je provesti intervjue u malim grupama.

Lekcija 4

Ljudska prava uživo!

Predstavljanje i rasprava rezultata ankete

Odgojno-obrazovni ciljevi	Učenici postaju svjesni kako različito ljudi vrednuju ljudska prava tako što predstavljaju rezultate anketa. Razmišljaju o vlastitom procesu učenja i na taj način omogućavaju prenos sposobnosti.
Nastavni zadaci	Učenici predstavljaju i raspravljaju o rezultatima anketa.
Nastavni materijali	A4 papir.
Metode	Grupna rasprava, plenarna rasprava.

Dodatne informacije

Rasprava (diskusija, razmjena argumenata, dolazi od latinske riječi, *discussio*, i.e. argument) jeste specifična forma komunikacije između dvije ili više osoba u kojoj se očituje o jednom ili više pitanja – raspravlja, a u kojoj svaka strana predstavlja svoje argumente. Rasprava bi se trebala odvijati u atmosferi međusobnog poštovanja. Kvalitetan stil rasprave zahtijeva da se govornicima dozvoli (čak ih se na to i potiče) izražavanje stavova i mišljenja drugačijih od njihovih, te da ih pomno razmotre umjesto ih bez razmatranja odbace. Lične kvalitete poput smirenosti, sabranosti i uljudnosti bit će prednost za obje strane. U najboljem slučaju, rasprava će voditi ka rješenju problema ili kompromisu kojim će svi uključeni biti zadovoljni.

U modernim društvima rasprave su civilizirane, to jeste, one predstavljaju nenasilno sredstvo rješavanja kontroverzi i suočavanja sa sukobima interesa i ciljeva. Sukobi se mogu smiriti, čak i riješiti. Tako što uče i vježbaju svoje umijeće raspravljanja, učenici stiču znanja o osnovnom elementu izgradnje i održavanja mira u društvu.

Opis lekcije

Učenici trebaju predstaviti rezultate svojih anketa o stavovima, znanjima i provedbi ljudskih prava. Neće biti moguće predstaviti rezultate na samo jednom času. Umjesto toga, razred bi se trebao podijeliti u tri grupe, pri čemu svaka grupa predstavlja svoje zajedničke rezultate.

Samo se opći dojmovi mogu prenijeti u plenarnu sjednicu, koja će biti temelj za zaključnu raspravu.

Preporučujemo da svaki učenik na listiću papira pravi bilješke o tome šta je bilo najčudnije, pružilo najviše zadovoljstva, te šta ih je najviše iritiralo.

Te bilješke se moraju napisati u formatu koji bi se mogao izložiti ili izvjesiti u učionici.

U našoj državi još uvijek postoji mnogo povreda ljudskih prava.

Začudilo me da je mnogo ljudi htjelo dati odgovore na pitanja.

Specifičnosti u pogledu ljudskih prava ljudima uglavnom nisu toliko poznate.

Za zaključnu raspravu je važno da nastavnik u tom trenutku ne zaključi da učenici sad znaju sve o ljudskim pravima. To je bilo tek upoznavanje i prva analiza ljudskih prava. Učenici bi trebali biti motivisani i željni da nastave s promišljanjem o ljudskim pravima, a da pritom zadrže jednu kritičku distancu. Nastavnik može razmišljati o tome da motiviše učenike da više uče o ljudskim pravima tako što će proučavati rad Ujedinjenih naroda, Vijeća Evrope, ili pak grupa za zaštitu ljudskih prava poput Amnesty International-a.

Sve ključne rečenice iz rezultata anketa trebale bi se postaviti ili izvjesiti u učionici i učenici bi ih trebali u miru pročitati. Rasprava bi se potom trebala provesti, ona se može podijeliti po pitanjima i komentarima u pogledu sljedećeg:

- proces učenja;
- nova znanja;
- iskustva tokom intervjuja;
- ideje o tome kako dalje nastaviti raditi na temu ljudskih prava kao razred ili kao pojedinac.

U ovom trenutku bilo bi pametno kad bi svi uključeni shvatili kako se rad na ovoj temi može nastaviti u budućnosti. Tema ljudskih prava uvijek bi trebala biti od interesa za ljudska bića - to nije samo tema koju se može olako prekriziti sa svog popisa stvari koje trebamo naučiti.

NASTAVNA JEDINKA 9

MEDIJI

Osnovna škola

Mediji u upotrebi: Da mogu – bih!

9.1 Pripremamo izložbu Stari i novi medijski uređaji – šta smo otkrili?

9.2 Moć znanja i vještina! Učenici pripremaju prezentaciju medijskih sredstava

9.3 Vrijeme za prezentaciju! Grupa stručnjaka prikazuje svoje medijske vještine

9.4 Planiramo medijski proizvod Šta sad možemo s našim vještinama? Učenici se slažu oko tema i plana

NASTAVNA JEDINKA 9: Ključni koncept – „Mediji” (za osnovnu školu)

Osnovne informacije za nastavnika: učenici pokazuju jedni drugima kako koristiti medijske uređaje

Kao što je prikazano u uvodu ovog materijala, obrazovanje za demokratiju i odgoj za ljudska prava pravi razliku između tri sposobnosti. Ova nastavna jedinka govori o medijskoj kompetenciji, koja je jedna od ključnih elemenata koja omogućuje ljudima da aktivno i pasivno učestvuju u građanskom društvu. Kako bismo taj pristup pravilno integrirali, ponovno navodimo te tri sposobnosti:

Sposobnosti relevantne za obrazovanje za demokratiju i ljudska prava:

Sposobnosti u političkoj analizi i procjeni	Sposobnosti korištenja metoda	Sposobnosti pri donošenju demokratskih odluka i poduzimanju aktivnosti
Sposobnost analize i rasprave o političkim događajima, problemima i kontroverzama...	Sticanje sposobnosti i vještina potrebnih da se pronađu i usvoje informacije, da se koriste sredstva informisanja...	Sposobnost da se ocjene vlastiti potencijali (ograničenja). Sposobnost izražavanja mišljenja, vrijednosti...

Druga sposobnost iz prethodne tabele – „Sposobnosti korištenja metoda” – podrazumijeva medijsku kompetenciju kao ključni element. U sljedećoj nastavnoj jedinki glavni fokus bit će na sposobnosti da se radi s postojećim medijima, da se koriste njihovi potencijali i da se bude svjestan njihovih ograničenja. U medijskom odgoju, mogu se diferencirati četiri dimenzije medijske sposobnosti:

Tehnička medijska sposobnost:

- Sposobnost da se mediji ispravno koriste i da se uoče kreativne prilike povezane s njima.

Kulturološka medijska sposobnost:

- Biti upoznat s medijskim „kodeksom“ i svim estetskim i društvenim oblicima izražavanja. Vješti korisnici mogu razumjeti medijski kodeks, opaziti izjave u medijima te ih razumjeti i koristiti ih u druge svrhe.

Društvena medijska sposobnost:

- Sposobnost korištenje raznih oblika komunikacije na mudar način. Društvene veze su sve više i više povezane s medijima, uključujući i razne oblike „društvenog softvera“.

Misaona medijska sposobnost:

- Korisnik je sposoban kritički analizirati funkciju medija, kao i vlastito ponašanje prema medijima u svakom trenutku.

Cijeli okvir medijskog odgoja uključuje ove četiri dimenzije. Perspektiva obrazovanja za demokratiju i ljudska prava dotiče se samo nekih aspekata ovih koncepata i ne zamjenjuje medijsku edukaciju, ali vezano za ciljeve medijskog odgoja navedeno predstavlja ključne strategije medijskog odgoja. Izravna veza između tehničke medijske sposobnosti nastavnika i učestalosti korištenja raznih medija u razredu još je jedan razlog zašto je ova nastavna jedinka korisna. Mnogi nastavnici otvoreno priznaju da ne znaju kako koristiti i raditi s raznim vrstama medija, ali razumiju mogućnosti njihovog korištenja u razredu. Međutim, jedna stvar je jasna: što se više nastavnici osjećaju sigurni u korištenju medija, to će više koristiti razne medije u svojim predavanjima.

U ovoj nastavnoj jedinki analiziraju se praktične sposobnosti nastavnika, ali i učenika. Kad se te sposobnosti analiziraju, onda se nastavna jedinka fokusira na korištenje medija i odabir specifičnih tema na kojima se može raditi.

Cilj obrazovanja za demokratiju i ljudska prava je potpora u razvoju sposobnosti na tri područja. Ova nastavna jedinka ima sljedeći profil sposobnosti:

Sposobnost		
... političke analize i procjene	... korištenja metoda	... političkog odlučivanja i djelovanja
**	***	*

Pomoćni alati

U ovoj nastavnoj cjelini koristi će se sljedeći alati. Nastavnik mora odlučiti trebaju li svi ili samo neki učenici dodatne pripreme kako bi radili s predloženim alatima.

- X Istraživanje u biblioteci
- X Istraživanje na internetu
- 0 Provođenje anketa i intervjua
- 0 Tumačenje slika
- X Mentalne mape
- X Izrada postera
- X Održavanje izložbi
- x Planiranje i održavanje priredbi
- 0 Pripremanje slajdova i powerpoint prezentacija
- 0 Pisanje novinskih članaka
- 0 Izvođenje predstava
- 0 Održavanje debata

NASTAVNA JEDINKA 9: Mediji

Mediji u praksi: Da mogu – bih!

Učenici pokazuju jedni drugima kako se koriste medijski uređaji

Lekcija	Odgajno-obrazovni ciljevi	Nastavni zadaci	Nastavni materijali	Metode
Lekcija 1: Pripremamo izložbu	Učenici shvataju da je važno razumjeti tehničke detalje medijskih uređaja i da je potrebno da u to ulože neko vrijeme. Pripremaju izložbu vlastitih, ali i školskih uređaja.	Koristeći uređaj s kojim nisu upoznati, učenici pokušavaju opisati taj uređaj i način na koji on radi. Sakupljaju i opisuju razne medijske uređaje i pripremaju se razrednu izložbu.	Medijski uređaji (poput kamera, itd.), materijal.	Razgovori, grupni rad, domaća zadaća.
Lekcija 2: Moć znanja i vještina	Učenici shvataju različitost ograničenog broja medijskih uređaja koje mogu koristiti. Nastavnici im daju osnovne informacije o medijima i načinima kojima se medijima koristi.	Priprema medijske izložbe u razredu i daljnje razumijevanje kako mediji funkcioniraju.	Lični medijski uređaji, školski medijski uređaji, Materijali za nastavnika iz Lekcije 1 i 2, materijali za učenike.	Ovisno o tome kako su zadaci postavljeni.
Lekcija 3: Vrijeme za prezentaciju!	Učenici postaju tehnički stručnjaci za odabrani medijski uređaj. Uče kako prezentirati pripremljenu informaciju.	Kao stručnjaci za odabrane medijske uređaje, učenici pripremaju grupne prezentacije.	Medijski uređaji, individualna sredstva za rad na prezentacijama.	Grupne prezentacije.
Lekcija 4: Planiramo medijski proizvod	Tehnička medijska sposobnosti koju su učenici stekli će se primijeniti. Učenici odabiru temu, ali i medijske uređaje koje će koristiti.	Koristeći demokratski i predstavnički proces, (u malim grupama i na plenarnoj raspravi) razred odlučuje o temi na kojoj će raditi i uređaje koje će koristiti.	Alati za „mentalne mape” iz materijala s alatom: izbor medijskih uređaja za zadanu temu.	Grupni rad, donošenje odluka na plenarnoj sjednici.

Lekcija 1

Pripremamo izložbu

Stari i novi medijski uređaji - šta smo otkrili?

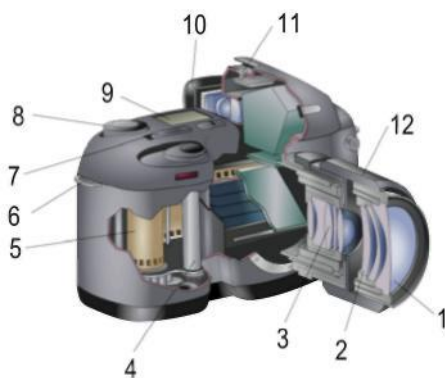
Odgojno-obrazovni ciljevi	Učenici shvataju da je važno razumjeti tehničke detalje medijskih uređaja i da je potrebno da u to ulože neko vrijeme. Pripremaju izložbu vlastitih, ali i školskih uređaja.
Nastavni zadaci	Koristeći uređaj s kojim nisu upoznati, učenici pokušavaju opisati taj uređaj i način na koji on radi. Sakupljaju i opisuju razne medijske uređaje i pripremaju razrednu izložbu.
Nastavni materijali	Medijski uređaji (poput kamera, itd.), materijal.
Metode	Razgovori grupni rad, domaća zadaća.

Opis lekcije

Kako bi učenici postali svjesni teme, nastavnik bi trebao donijeti medijski uređaj u školu (poput kamere, projektor za slajdove, računara, video kamere, mobilnog telefona, staru filmsku kameru, diktafon). Upute za korištenje za uređaja također će biti potrebne, ali nastavnik ih ne bi smio učiniti dostupnima na samom početku.

Na početku ove lekcije, uređaj je položen na stolu koji se nalazi u sredini učionice. Učenici dobivaju zadatak da objasne kako kamera ili drugi uređaj funkcionira, iako nisu s njime upoznati. To rade tako da naprave crtež kamere (na primjer) na kojem su označili sve vidljive dijelove i tastere (na način kako je prikazano na slici dolje). Vrlo je važno da učenici nacrtaju dijelove s kojima nisu upoznati. Trebali bi zapisati šta misle za šta se koriste ti dijelovi.

Vizualizacija crteža učenika za nastavnika:

Legenda:

1: leća 2: objektiv 3: nepoznato 4:
kutija 5: ... 6: ...

Što je uređaj komplikovaniji, to će teže biti ispuniti zadatak. Važno je da se učenici ne boje to učiniti. Ne postoji tačno i pogrešno. Učenici moraju postati svjesni da takav uređaj pruža mnogo različitih mogućnosti i da ih ima smisla upoznati.

Varijacija:

Moguće je kopirati crtež zajedno s legendom na slajdu radi zajedničke prezentacije.

Nastavnik potom daje grupi učenika uputstvo za upotrebu tog medijskog uređaja (ako želi, može to učiniti i dan prije, pri čemu ne obavještava razred o tome). Ovisno o konkretnom uređaju, možda će biti skoro nemoguće opisati ga i upoznati se s njegovim funkcijama. To nije važno u ovom trenutku, jer ovo je samo uvod.

Sljedeće, nastavnik objašnjava ciljeve i postupak cijele lekcije:

- Organiziranje izložbe medijskih uređaja koji su doneseni od kuće ili iz škole (Lekcija 2).
- Upoznavanje sa specifikacijama i mogućnostima uređaja i prenošenje znanja na druge kolege u razredu (Lekcija 3 – plus dodatne lekcije ovisno o broju uređaja).
- Kad su uređaji proučeni, razred odlučuje o medijskom djelu (film, audio priča, izložba slika, foto priča, itd.) i razvija preliminarni vremenski okvir (Lekcija 4).

Na kraju lekcije, nastavnik bi trebao sakupiti sve ideje učenika i dati jasne upute kako prezentirati uređaje u učionici. Nastavnik bi trebao učenicima podijeliti predloške za opis uređaja (materijal).

Bilješka: Uređaji koji pripadaju školi također bi trebali biti dio izložbe. Učenici koji ništa nisu donijeli u školu ili učenici koji imaju dodatno vrijeme trebali bi pripremiti opis školskih uređaja i donijeti ih na izložbu.

Lekcija 2

Moć znanja i vještina!

Učenici pripremaju prezentacije svojih medijskih uređaja

Odgojno-obrazovni ciljevi	Učenici shvaćaju različitost ograničenog broja medijskih uređaja koje mogu koristiti. Nastavnici im daju osnovne informacije o medijima i načinima kojima se medijima koristi.
Nastavni zadaci	Priprema medijske izložbe u razredu i daljnje razumijevanje kako mediji funkcioniraju.
Nastavni materijali	Lični medijski uređaji, školski medijski uređaji. Materijal za nastavnika iz Lekcije 1 i 2, materijal za učenike.
Metode	Ovisno o tome kako su zadaci postavljeni.

Opis lekcije

Na kraju prve lekcije, nastavnik (ili grupa učenika) trebali bi pripremiti stol na kojem bi se trebala održati izložba. Ako se učionica može sigurno zaključati, onda bi učenici trebali prethodno donijeti uređaje i dopustiti da se izložba sporo razvija. Nastavnik bi trebao pratiti učenike u sakupljanju uređaja i odgovaranju na svs postavljena pitanja. Roditelji bi također trebali biti upoznati o tome zašto učenici trebaju donijeti svoje medijske uređaje u školu.

2. Jednom kad je izložba dovršena i uredno postavljena, nastavnik bi trebao imenovati „stručnjake izložbe“ – učenike koji su odgovorni za izložbu i koji mogu biti potpora svojim kolegama. Očito je da će učenici morati biti obazrivi i pažljivi pri korištenju uređaja.

3. Učenici (uz pomoć nastavnika, ako je potrebno) bi trebali napraviti listu koje grupe učenika rade na kojim uređajima. Vrijeme potrebno za prezentaciju bi se također trebalo uključiti u listu. Ovisno o veličini razreda i broja odabranih uređaja, možda će biti potrebno više od jedne školskog časa za prezentacije (vidjeti materijal za učenike).

Lista bi trebala biti izvješena tako da je svako može vidjeti – na taj način će se potaknuti učenike na samoučenje. Lista bi mogla izgledati kao ova:

Medijski uređaj	Članovi grupe	Datum i vrijeme prezentacije plus vrijeme koje je potrebno pripremu
Video rekorder	Tin, Mirica, Susanne, Mario	Srijeda, 14. februar, 09:00; 20 minuta
Digitalna kamera	Lena, Lisa, Sofie, Ian	Srijeda, 14. februar, 09:20; 20 minuta
...		

Kao dodatak Lekciji, nastavnik bi trebao pripremiti kratki podatak koji prezentira nakon izložbe (otprilike 10 minuta). Postoje dva načina na koji se to može napraviti (ali dobro informirani nastavnici mogli bi pripremiti još jedan podatak):

Mediji u demokratiji. Cilj je pokazati učenicima kako funkcioniraju mediji u našem društvu. Za učenike osnovnih škola, ovo može predstavljati osnovnu informaciju koja im pomaže da korak po korak poboljšaju svoje razumijevanje (vidjeti materijal za devetu nastavnu jedinku, prva lekcija).

Nositi se s televizijom. Kao alternativa, nastavnik bi mogao pripremiti izlaganje na temu „nositi se s televizijom“, ako se to uklapa u njegov koncept podučavanja (vidjeti materijal 9.2).

Ta se izlaganja ne trebaju ocjenivati. Njihova uloga je da korak po korak povećaju znanje učenika. Kao i u drugim slučajevima prenosa znanja, moguće je da učenici neće razumjeti sve detalje. To mora biti prihvaćeno u takvim kompleksnim situacijama i nastavnik bi trebao odlučiti šta očekuje od učenika.

Lekcija 3

Vrijeme za prezentaciju!

Grupa učenika prikazuje svoje tehničke medijske vještine

Odgojno-obrazovni ciljevi	Učenici postaju tehnički stručnjaci za odabrani medijski uređaj. Uče kako prezentirati pripremljenu informaciju.
Nastavni zadaci	Kao stručnjaci za odabrane medijske uređaje, učenici pripremaju grupne prezentacije.
Nastavni materijali	Medijski uređaji, individualna sredstva za izvođenje prezentacija.
Metode	Grupne prezentacije.

Opis lekcije

Ovu lekciju (ili ove serije lekcija, ovisno o broju prezentacija) trebali bi pripremiti učenici. Prezentacija će biti ključna tačka. Uloga nastavnika bit će da uglavnom prati grupe prilikom priprema njihovih prezentacija. Ovisno o vještini učenika u pripremi prezentacija, ovaj zadatak može biti vrlo složen.

Učenici bi trebali pomno razmišljati o tome na koji način žele prenijeti informacije u svojim prezentacijama. Alati za učenike sadrže razna sredstva koja mogu tu pomoći, poput savjeta o:

- radu na posterima;
- pripremi slajdova; i
- planiranju i iznošenju prezentacija.

Neke grupe možda će poželjeti uvježbati svoje prezentacije. S gledišta nastavnika, pružanje mogućnosti učenicima da nastavnicima i kolegama u razredu prethodno predstavljaju prezentacije, uključujući i davanje povratnih informacija, može dati učenicima osjećaj sigurnosti i može imati veliki uticaj na buduće prezentacije. Ovo je važno u vezi s obrazovanjem za demokratiju i ljudska prava, jer je jedna od temeljnih sposobnosti u korištenju metode u demokratiji predstavljanje svojih informacija i stavova na slobodan i uvjerljiv način.

Lekcija 4

Planiramo medijski proizvod

Šta sad možemo s našim vještinama? Učenici se dogovaraju oko teme i plana

Odgojno-obrazovni ciljevi	Tehnička medijska sposobnost koju su učenici stekli će se primijeniti. Učenici odabiru temu i koje medijske uređaje će koristiti.
Nastavni zadaci	Koristeći demokratski i predstavnički proces (u malim grupama i plenarnoj raspravi) razred odlučuje o temi na kojoj će raditi i uređaje koje će koristiti.
Nastavni materijali	Alati za „mentalne mape” iz materijala s alatom: izbor medijskih uređaja za zadanu temu.
Metode	Grupni rad, donošenje odluka na plenarnoj sjednici.

Opis lekcije

Zajedno s nastavnikom, učenici bi trebali izabrati temu na kojoj bi trebali raditi (pritom koristeći informacije koje su sakupili radeći s medijskim uređajima. Tema može biti povezana s područjem obrazovanja za demokratiju i ljudska prava – na primjer, učenici mogu odlučiti da dokumentiraju sva igrališta u svojoj zajednici i da naprave popis svih stvari koje na njima nedostaju. Mogli bi predati te informacije nadležnim vlastima ili dati da se informacije objave u lokalnoj štampi. Također bi moglo biti moguće da se dokumentira gradilište kroz jedan duži vremenski period (koristeći i slike i zvuk) i da se na temelju toga napravi interesantan izvještaj. Jednom kad se odluči o temi, učenici bi također trebali odlučiti koju vrstu medijskih uređaja će koristiti kako bi zabilježili te informacije.

Nastavnik predstavlja plan da se izabere tema koja se sviđa svakome i koje će se dokumentirati korištenjem medijskih uređaja. Ako nastavnik želi ostaviti temu otvorenu, mora sakupiti sve ideje učenika na jednu listu. Ideje bi se trebale sakupljati u malim grupama i grupe bi trebale predstavljati svoje ideje na plenarnoj raspravi. Zajednička lista bi se trebala zapisati na stalku s papirom.

Potruga za temom koja se sviđa svakom jeste zahtjevan posao, ali može biti dobar način da učenici nauče nešto o kompromisu (nastavnik bi trebao imati na umu i taj aspekt).

Sljedeće, grupa učenika bi trebali razviti nekoliko preliminarnih ideja koristeći alate za mentalne mape iz kutije s alatima. Te se ideje se trebaju razmijeniti u razredu. Ako učenici koriste mentalne mape po prvi put, nastavnik bi trebao razraditi zasebne korake koji su potrebni, čak bi mogao i napisati jedan primjer na tabli, poput sljedećeg:

- Zapišite naziv teme na sredinu lista papira i nacrtajte krug oko nje. Uvjerite se da je papir koji koristite dovoljno velik.
- Nacrtajte nekoliko debelih linija koje izlaze iz kruga. Na svakoj liniji napišite naziv podteme koja je povezana s temom u sredini.
- Iz tih debelih linija, možete nacrtati nekoliko dodatnih tanjih linija koja predstavljaju potkategorije ili pitanja povezana s podtemom koju ste napisali na debeloj liniji.
- Probajte se sjetiti što više pojmova i staviti ih u razne kategorije. Možete koristiti razne fontove, simbole i boje.

Iste grupe (ili možda cijeli razred na plenarnoj sjednici) potom razmišlja o medijskim uređajima koje bi htjeli koristiti (vidjeti materijal: prezentacijske kartice, iznošenje kratkog opisa medijskih uređaja).

Ukoliko su se ti prijedlozi razvili u grupama, rezultati bi se trebali sakupiti.

Na plenarnoj raspravi, pitanja odgovornosti bi se opet trebala postaviti:

- Koju vrstu odgovornosti ima osoba koja pravi slike i bilježi zvukove?
- Šta znači zaštita ličnih prava određene osobe?
- Koga trebamo pitati ili obavijestiti?

Nastavna jedinka 9 trebala bi završiti ovim korakom. Razrada odabrane teme odvijat će se kao dio nastavnog programa predmeta u sklopu kojeg bi se, u normalnim okolnostima, tema podučavala.

Radni materijali za nastavnike

NASTAVNA JEDINKA 9 – Materijal za nastavnike 1: mediji u demokratiji

U demokratiji mediji su na strani istine i ljudi. Činjenice se prezentiraju objektivno i razumljivo. Mišljenja i procjene se eksplicitno naznačuju (na primjer, kroz jasnu razliku između poruke i komentara) kao informacije o kojima ne postoje neke općepoznate činjenice ili o kojima se mogu stvarati samo pretpostavke.

Štaviše, mediji su raznoliki, što dovodi do mnoštva komplementarnih informacija, kao i mogućeg pobijanja jednog medijskog izvora od strane drugog. Stoga bi korisnici medija trebali dobiti izbalansirane informacije na temelju kojih bi mogli donositi svoje stavove.

U diktaturama, međutim, mediji su u službi vladajućeg sloja. Mediji podupiru vladajuću strukturu i njihovu politiku koristeći tehnike propagande (poput ispuštanja bitnih informacija, krivotvorenja informacija ili emocionaliziranja informacija, itd.).

Međutim, može se desiti i suprotno. Analiza medija u određenoj zemlji može nam ukazati živi li se taj zemlji u demokratiji ili ne. Sloboda mišljenja i sloboda medija su od izuzetne važnosti u demokratiji: bez njih ne postoji demokratija niti puno uživanje ljudskih prava. Štaviše, u prošlosti su mediji bili zaslužni za mnoge „uspješne priče“ na području ljudskih prava. Mnogo puta su medijska saopštenja, televizijski intervjui ili druge video poruke bile zaslužne za oslobađanje ljudi koji su bili zatvoreni zbog političkih razloga; i više nego jedanput su ljudi slali SMS poruke putem svojih mobitela kako bi druge upozorili na predstojeću katastrofu.

Stoga su svi obaviješteni kada dodje do ujedinjenja masovnih medija u demokratiji. To općenito znači da svi mediji izvještavaju o događaju na jedinstven način, iako o događaju postoje raznoliki stavovi i procjene.

Zahvaljujući protestima i publikacijama nekoliko kritički nastrojenih pojedinaca, može se dobiti izbalansirana informacija i postoji šansa da se takvo ujedinjenje medija može ponekad razotkriti. Većina ljudi, doduše, ima isključivo pristup ujedinjenim masovnim medijima, te se učinak toga ne smije podcjenjivati.

Mediji imaju odgovornost za informaciju koju isporučuju: može li novinar biti siguran da je ono o čemu izvještava istinito ili ne? Je li je njihov kritički stav opravdan ili jednostavno žele biti prvi koji će izvijestiti o „skandalu“?

Koristiti medije ujedno znači koristiti svoju moć. Ko god da bilježi slike i zvukove i objavljuje ih mora to raditi s velikim osjećajem za odgovornost i treba biti svjestan svoje važnosti u demokratiji.

Osnovne informacije za nastavnike

NASTAVNA JEDINKA 9: Materijal za nastavnike broj 2: raditi s televizijom

1. Zašto su djeca toliko fascinirana televizijom?

Televizija pruža kontinuiranu promjenu, opuštanje i avanturu. Pritiskom na dugme, dostupan vam je svijet – bilo stvarni ili izmišljeni – na dohvat ruke, pri čemu ne morate uložiti bilo kakav napor, bilo fizički ili emocionalni. S obzirom da imate daljinski upravljač i bezbroj programa, može se preletjeti od jednog interesantnog događaja do drugog. Djeca se često identificiraju likovima i osobama iz raznih televizijskih programa: koriste televiziju za informacije i koriste to dok nemaju nešto pametnije za raditi.

2. Koliko vremena provode djeca svaki dan ispred televizora?

U Zapadnoj Evropi, dnevno korištenje televizora za djecu starosti između 3 do 13 godina iznosi 90 minuta. Doista, samo 60% djece će ugasiiti televiziju. Štaviše, televizor je upaljen dok djeca rade druge stvari. Roditelji bi trebali postaviti neka pravila za gledanje televizije i trebali bi pokušati natjerati svoju djecu da budu fokusirana na ono što gledaju. Općenito se preporučuje da TV ne treba biti stalno uključen i da bi djeca trebala gledati isključivo programe koji su prikladni njihovom uzrastu, a koji su zanimljivi i važni.

3. Ima li puno djece koja prekomjerno gledaju televiziju?

Takozvani „TV ovisnici“ provode više vremena ispred TV-a nego što provode vremena u drugim aktivnostima (škola, igre, upoznavanje prijatelja, itd.). Međutim, vrlo je malo djece koja spadaju u tu kategoriju. Nije problem ako dijete jedan dan više gleda televiziju nego drugi. Problem nastaje kada je gledanje nasumično ili kad nešto nije u redu s djetetom ili porodicom. U takvim slučajevima gledanje televizije može biti svojevrsni bijeg od stvarnosti.

4. Šta djeca različitih godina vole gledati?

Mala djeca općenito vole gledati programe iz kojih mogu nešto naučiti, poput crtića o vilama i avanturističkim svjetovima. Nakon šeste godine djeca se počinju interesirati za rodne uloge. Dječaci gledaju akcijske filmove u kojima se mogu identificirati s muškim herojima; djevojčice razvijaju interes za različitost i muzičke emisije, kao i serije u kojima porodica i životinje igraju važnu ulogu. Otprilike oko dvanaeste godine muzički spotovi najnovijih hitova i serije o ljubavi i mladeži postaju jako važne. Skoro sva djeca gledaju takve programe, ali uskoro počinju gledati programe za odrasle. Tu bi se roditelji trebali pobrinuti za sadržaj programa kako bi mogli izbjeći one koji nisu prikladni za djecu.

5. Koji su učinci televizije?

Televizija može opuštati, ali može i frustrirati ili „nabrijati“. To je zbog činjenice da se slike brzo mijenjaju i da se koriste glasni zvukovi, osobito u crtićima i akcijskim serijama. Neki programski sadržaji prenose ideje o tome kako izgleda stvarni svijet i kako funkcionira. Štaviše, TV utiče na emocije djeteta i djeca reagiraju kada vide radost, strah ili agresiju na jednak način kao i odrasli. Nedostatak izbalansiranih uporedbi može postati problem i stoga je korisno da se izbjegne gledanje jednog specifičnog žanra.

6. Koji su informacijski programi osobito dobri za djecu?

Većina kanala nude specijalne programe za djecu koji pružaju informaciju i prenose znanje o svijetu. Neki kanali imaju vijesti za djecu, koje su prezentirane na način da ih djeca mogu razumjeti. Štaviše, vijesti za odrasle koje se prikazuju za vrijeme ručka ili za vrijeme večere većinom izbjegavaju slike koje nisu prikladne za djecu. Međutim, odrasli bi im trebali biti spremni objasniti ono što ne razumiju.

7. Koliko je televizija važna u uporedbi s drugim medijima?

Za mlađu djecu, televizija je najčešći oblik medija. S vremenom druge vrste medija (CD, MP3, muzički spotovi, internet televizija) također postaju važni, iako TV ekrani ostaju glavi izvor informacija i rasprave.

Roditelji mlađe djece još uvijek se brinu da njihova djeca iskuse raznolike medije: TV za aktuelne događaje i opuštanje, radio za slušanje muzike tokom dana i za slušanje vijesti; knjige za poticanje mašte i govorničkih vještina; računar i internet tako da djeca mogu postati neovisni učenici i mogu komunicirati jedni s drugima.

8. Zašto je TV dobra premda nije idealna?

Djeca koja gledaju raznolike programe (vijesti, talk show, serije, itd.) znaju puno o aktuelnim događajima i znaju mnogo činjenica o životu danas. Televizija, međutim, nije dobra za pomoć u rješavanju problema. Kada neko ima sukob s nekim drugim, pokušava naći najbolji način djelovanja ili pokušava riješiti zagonetku, same činjenice nisu od pomoći. Iz tog razloga, televizija ne može zamijeniti obrazovanje u školi niti kućni odgoj.

9. Jesu li odrasli uzori?

Mlada djeca imitiraju odrasle u načinu korištenja televizije. Ako odrasli čitaju novine, onda će njihova djeca biti sklonija čitanju novina. Ako odrasli provode puno vremena pred ekranom, onda će njihova djeca to također raditi. Stoga roditelji ne bi smjeli svojoj djeci prigovarati o TV navikama, već u tom pogledu poticati djecu svojim dobrim primjerima. Roditelji ne bi smjeli besciljno gledati televiziju već bi trebali biti kritički posmatrači.

10. Šta roditelji mogu učiniti kako bi potaknuli svoju djecu da budu odgovorni TV gledatelji?

Roditelji ne bi smjeli zabraniti televiziju, već bi trebali televiziju gledati zajedno sa svojom djecom i objasniti im zašto su neki programi dobri dok drugi nisu. Televizija se ne bi trebali koristiti kao nagrada ili kao kazna. Važno je da se nađe ravnoteža. Djeca bi trebala imati dosta vremena za stvarna iskustva – provoditi vrijeme s prijateljima, u igri ili u razgledavanju prirode, gradova i upoznavanju novih ljudi.

Materijal za učenike

I. Materijal za učenike

II. Pomoćni nastavni alati za učenike

I. Materijal za učenike

Uvod

Dragi učenici,

Ovo je vaš materijal. Na sljedećim stranicama bit će vam pokazani nastavni materijali koje ćete koristiti u razredu i kod kuće.

Vaš nastavnik će vam objasniti kada i na koji način ćete koristiti svaki od nastavnih materijala, ali to je vaša vlastita odluka, koristite ih ako to smatrate korisnim.

Možda ćete samostalno raditi na tim materijalima. Međutim, u nekim nastavnim materijalima možda ćete surađivati s drugim prijateljima u razredu.

Ponekad ćete nešto izbaciti iz nastavnih materijala i isto tako ćete nekom prilikom nešto crtati po njima.

Neki zadaci će biti poprilično jednostavni. Neki drugi će biti teški i zahtijevat će da malo razmišljate.

Ako vam je potrebna dodatna pomoć, možete koristiti materijale na kraju ovih nastavnih materijala.

Nadajmo se da ćete uživati u svom radu i da ćete imati jako puno kvalitetnih ideja!

Sadržaj

Nastavna jedinka 1: Ja u mojoj zajednici

- Tabela „Sviđa mi se to, a to mi se ne sviđa” –
Uzorak grba – trostepensta rasprava

Nastavna jedinka 2: Kod kuće u Evropi

- Karta Evrope
  - Zemlje i glavni gradovi u Evropi
  - Zastave u Evropi
  - Rijeke u Evropi
  - Planine i reljef u Evropi – Portret države

Nastavna jedinka 3: Manjine i većine

- Tabela za bilješke – Statistički obrazac
- Riječi i kartice

Nastavna jedinka 4: Pravila za rješavanje sukoba

- Moj problem – naš problem–
Kartice za glasanje

Nastavna jedinka 5: Osnove zajedničkog života

- Prava, odgovornosti i pravila u našoj školi
- Glasačke kartice
- Kriteriji za dobra pravila

Nastavna jedinka 6: Ja sam šef! Jesam li?

- Superjunak?
- Shema političke odgovornosti
- Informacije za izbor

Nastavna jedinka 7: Ja postajem eko... moja škola učestvuje

- Odgovornost za šta?
- Ko ima koju vrstu odgovornosti?

Nastavna jedinka 8: Moja prava – tvoja prava

- Zadatak da odluče između „ŽELJA”i „POTREBA” –
Ljudska prava: uporedna lista prava i potreba –
Anketa o ljudskim pravima

Nastavna jedinka 9: Mediji u praksi: Da mogu – bih!

- Prezentacijske kartice koje sadrže kratak opis medijskih usluga

Materijal za Nastavnu jedinku 1, Lekcija 1

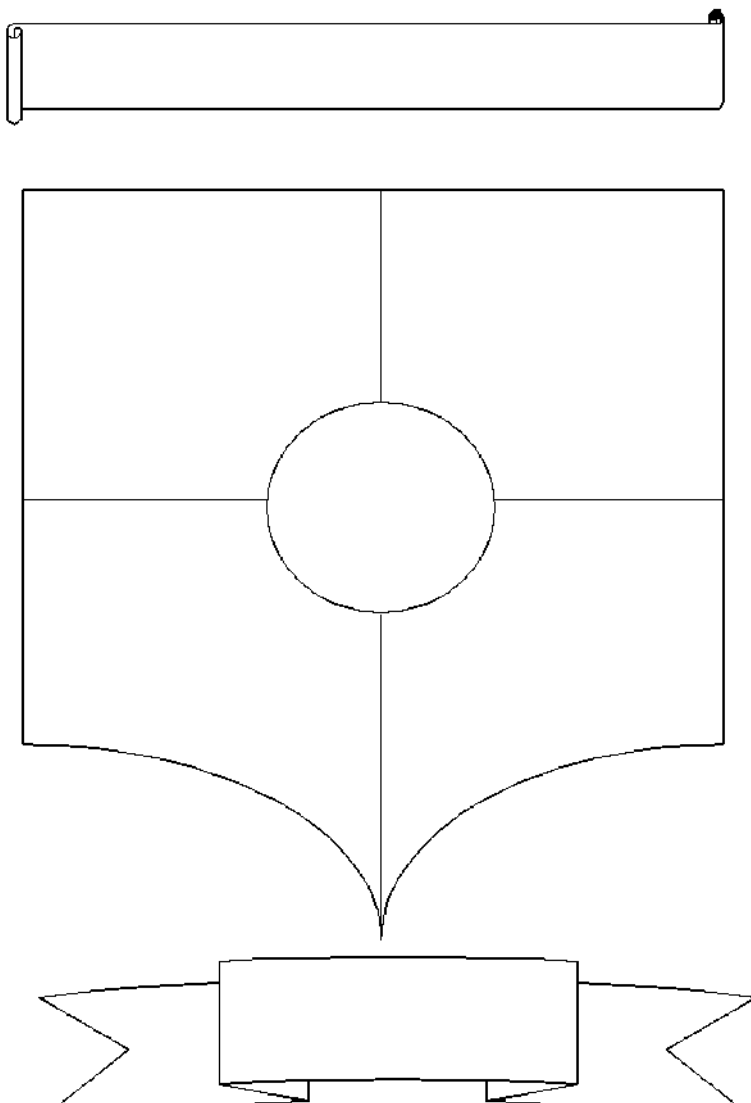
„To mi se sviđa, a to ne”

Stvari koje mi se sviđaju i koje radim				
Spol: _____				
	Volim stvari koje i radim	Stvari koje radim, ali mi nisu drage	To mi se ne sviđa i ne radim to	To ne radim, ali bih htio to raditi
1				
2				
3				
4				
5				

Stvari koje druge osobe vole i čine				
	Volim stvari koje i radim	Stvari koje radim, ali mi nisu drage	To mi se ne sviđa i ne radim to	To ne radim, ali bih htio to raditi
1				
2				
3				
4				
5				

Materijal za Nastavnu jedinku 1, Druga i treća lekcija: Uzorak grba

Materijal za Nastavnu jedinku 1: Lekcija 4: trostepena rasprava

1

Šta mogu napraviti...

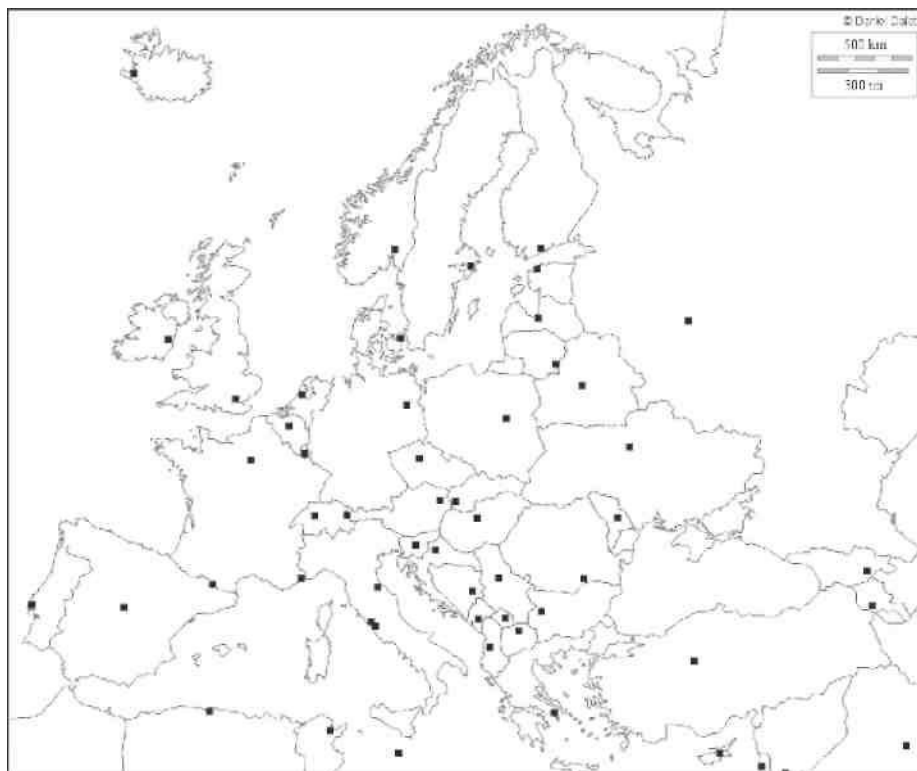
2

Šta mogu koristiti u školi...

3

Isto tako izvan škole...

Materijal za Nastavnu jedinku 2, Lekcija 1: Karta Evrope (povećajte na A3 format)

- Obojite države u različite boje.
- Upišite imena država i glavnih gradova.
- Gdje živite? Zabilježite to na karti i upišite svoje ime.
- Koji je naziv mora?
- Upišite nazive najvažnijih rijeka.
- Šta biste još zabilježili na karti?

Materijal za Nastavnu jedinku 2, Lekcija 1: Države i glavni gradovi Evrope

Napišite države i glavne gradove Evrope na ovom obrascu karte Evrope.

Materijal za Nastavnu jedinku 2, Lekcija 1: Evropske zastave

Spojite zastave s evropskim državama kako je prikazano na karti.

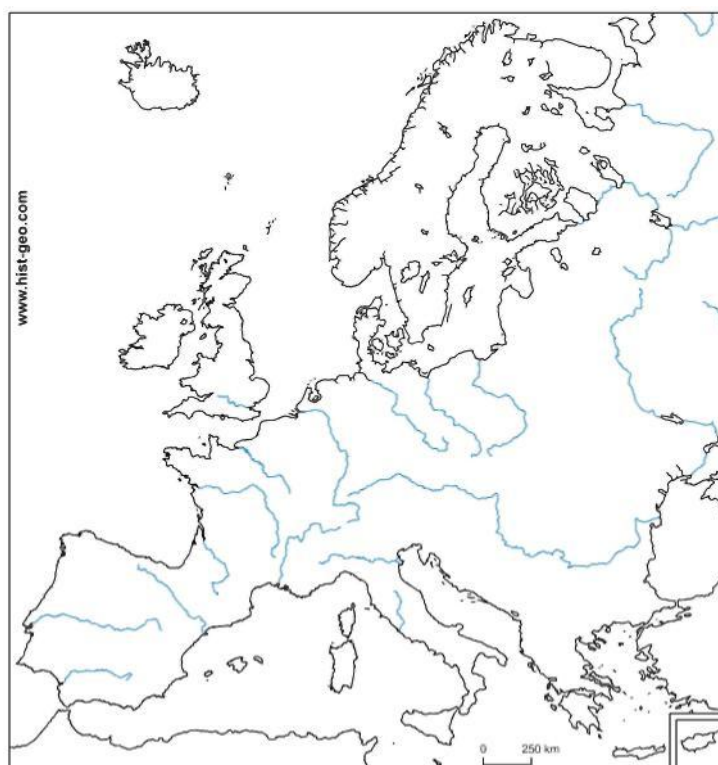

Koja vam je zastava najdraža?

Materijal za Nastavnu jedinku 2, Lekcija 1: Rijeke u Evropi

Pronađite sljedeće rijeke na karti Evrope i zabilježite ih na svojoj karti Evrope.

Dunav	Volga
Rajna	Odra
Po	Loire
Dnjepar	Seine
Rona	Vistula
Elba	Ebro
Ural	Tiber
Shannon	Temza
Tejo	Don

Materijal za Nastavnu jedinku 2, Lekcija 1: Planine i reljefne oznake u Evropi

Pronađite sljedeće planine na karti Evrope i zabilježite ih na svojoj karti Evrope.

- Alpe
- Kjolen planine
- Karpati
- Ural
- Pirineji
- Apenini
- Balkanske planine
- Dinaridi
- Kavkaz
- Centralna Meseta

Materijal za Nastavnu jedinku 2, Druga i treća lekcija: Državni portret

Portret države

Naša država se zove:	Ovako izgleda naša zastava:
Naš glavni grad se zove:	Oblik naše države:
Naša država ima otprilike ..... stanovnika	
Jezik koji se govori u našoj državi:	Popularna hrana u našoj državi je:
Važne rijeke, jezera i planine se zovu:	Ovako naši ljudi pozdravljaju: Dobar dan Zbogom Kako ste? Moje ime je:
Zbog ovoga je naša država poznata:	

Materijal za Nastavnu jedinku 3, Lekcija 2: Tabela za bilješke

Tabela za bilješke:

Aktivnost	Dječaci	Djevojčice

Upitnik:

Prvo pitanje:

Drugo pitanje:

Treće pitanje:

Materijal za Nastavnu jedinku 3, Lekcija 3: Statistička tabela

100														
98														
96														
94														
92														
90														
88														
86														
84														
82														
80														
78														
76														
74														
72														
70														
68														
66														
64														
62														
60														
58														
56														
54														
52														
50														
48														
46														
44														
42														
40														
38														
36														
34														
32														
30														
28														
26														
24														
22														
20														
18														
16														
14														
12														
10														
8														
6														
4														
2														
0														
Aktivnost	♀	♂	♀	♂	♀	♂	♀	♂	♀	♂	♀	♂	♀	♂

Materijal za Nastavnu jedinku 3, Lekcija 4: Riječi i kartice moći

Riječ	Kartica moći
Mangupi	
Starije osobe	
Skejteri	
Političari	
Svećenici	

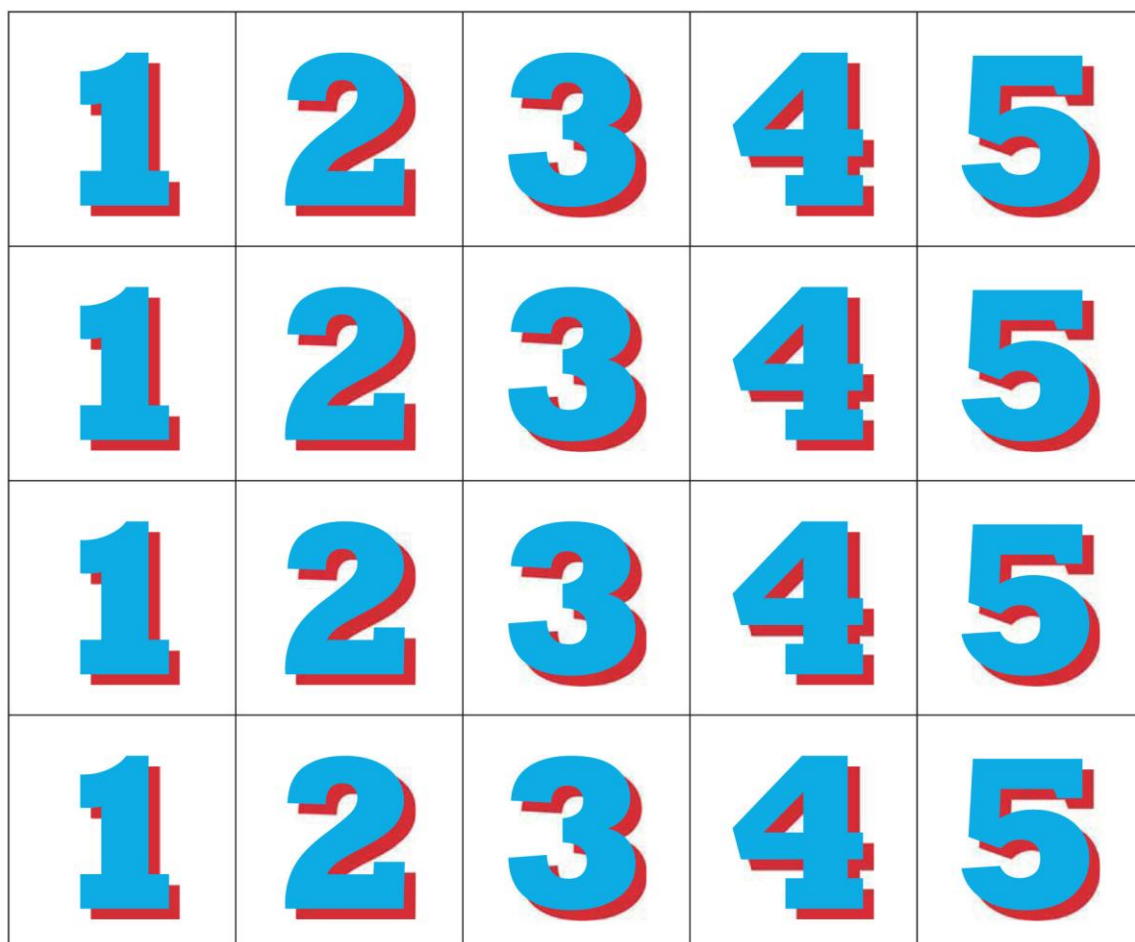
Materijal za Nastavnu jedinku 4, Lekcija 1: Naš problem – moj problem

Zajednički i individualni problemi i sukobi

<p>Zajednički sukobi/problemi utiču na sve učenike u razredu. Rješenja za zajedničke probleme/sukobe imaju različite efekte na različite učenike. Primjer: Ponekad je jaka buka u našem razredu.</p>	<p>Pojedinačni sukobi/problemi utiču na samo jednog učenika u razredu. Rješenje ovog problema djeluje na samo jednog učenika. Primjer: Ponekad me pritisne glad tokom nastave.</p>
--	--

Pronađite još nekoliko primjera:	

**Materijal za Nastavnu jedinku 4, Lekcija 3:
Kartice za glasanje**

Materijal za Nastavnu jedinku 5, Lekcija 1: Prava, odgovornosti i pravila u našoj školi

Prava	Odgovornosti	Pravila
<i>Sigurnost u razredu</i>	<i>Pridržavamo se pravila radi sigurnosti</i>	<i>Nemojte trčati po učionici</i>

Materijal za Nastavnu jedinku 5, Lekcija 3: Kartice za glasanje

ZA	PROTIV	SUZDRŽA
+	-	
+	-	
+	-	

Materijal za Nastavnu jedinku 6, Lekcija 1: Superjunak?

Superjunak?

Zapišite šta bi predstavnik razreda morao moći učiniti i koje bi bile njegove/njene odgovornosti. Hoće li predstavnik razreda biti superjunak? Razmišljajte o tome ...

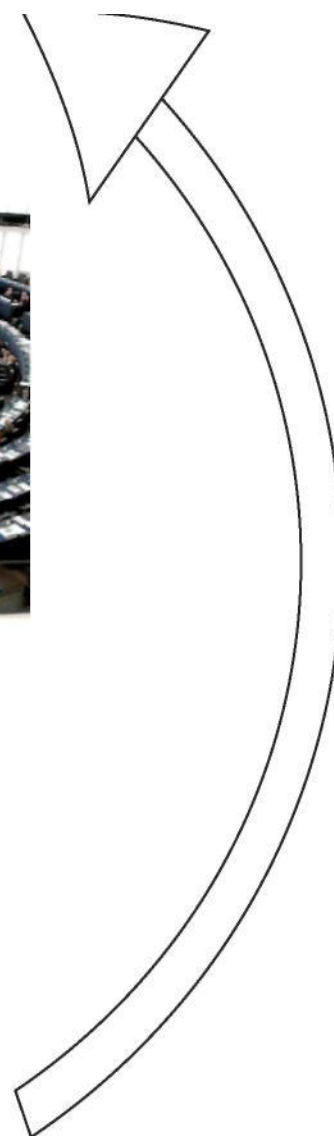
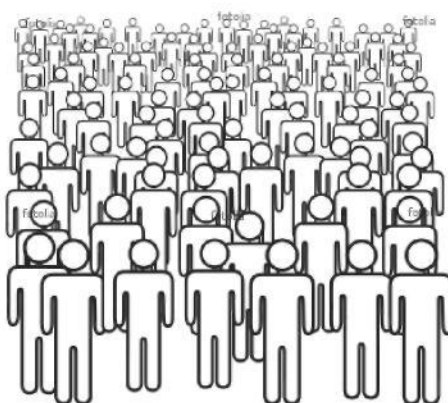
Materijal za Nastavnu jedinku 6, Lekcija 2: Shema političke reprezentacije

Upišite sljedeće riječi:

Parlament

Narod

Vlast

Materijal za Nastavnu jedinku 6, Lekcija 3: Informisanje pred izbore

Postavite svojim roditeljima sljedeća pitanja o izborima. Zapišite njihove odgovore.

Kada ste zadnji put glasali na izborima?

O kojim izborima je riječ?

Gdje su se odvijali?

Na koji su način bili organizirani?

Postavite svojim roditeljima sljedeća pitanja o izborima. Zapišite njihove odgovore.

Kada ste zadnji put glasali na izborima?

O kojim je izborima riječ?

Gdje su se odvijali?

Na koji su način bili organizirani?

Materijal za Nastavnu jedinku 7, Lekcija 1: Odgovornost za što?

Preuzimam odgovornost za ...

... svog psa	... svoju mačku
... svoju ribu	... dijete
... svoju profesiju	... grupu ljudi
... porodicu	... jezero
... izvor vode	... hranu
... samog sebe	... školsko igralište
...	...
...	...
...	...

Materijal za Nastavnu jedinku 7, Lekcija 4: Ko ima kakvu vrstu odgovornosti?

Preuzimanje odgovornosti, raspodjela odgovornosti		
Primjer: ekologija		
Mjesto/situacija:	Koju vrstu odgovornosti imaju navedene osobe?	
Razred	Nastavnik:	Učenik:
Škola	Direktor:	Nastavnik/učenik:
Država	Predsjednik države:	Narod:
?		

Materijal za Nastavnu jedinku 8, Lekcija 1: Zadatak da odlučimo između „ŽELJA” i „POTREBA“

- Kao grupa, izaberite 10 slika iz cijele kolekcije. Pet ih mora biti iz kategorije „ŽELJA“, a pet iz kategorije „POTREBA“ (ako dvije ili više grupa žele istu sliku, pokušajte naći rješenje).
- Raspravite svoj izbore:
  - Šta vam je važno u životu?
  - Kako biste se osjećali ako ne biste to dobili?
  - Šta ja želim imati sad ili dobiti kasnije u životu?
  - Šta to predstavlja za mene kao dječaka/djevojčicu?
- Sortirajte 10 izabranih slika prema važnosti i objasnite zašto ste ih izabrali na takav način. Možete li pronaći rješenje koje je prikladno za sve članove grupe?
- Članovi dviju grupa drže štrik, a jedna osoba objašnjava svaki izbor. Samo objasnite svoj prvi i zadnji izbor. Pokušajte vlastitim riječima objasniti razliku između „ŽELJA“ i „POTREBA“. Možete li uočiti „definiciju“ za oboje?

Materijal za Nastavnu jedinku 8, Lekcija 2: Ljudska prava: uporedna lista za prava i potrebe

Lista osnovnih prava	„POTREBE“ koje moramo odbraniti	S kojim članom Deklaracije o ljudskim pravima je to povezano?
Pravo na život, postojanje		
Pravo na rad		
Pravo na privatno vlasništvo		
Pravo na slobodu govora		
Pravo na sigurnost		
Pravo na zaštitu od nasilja		
Pravo na pravnu zaštitu		
Pravo da vas ne uhapse bez osnovane sumnje da je počinjen zločin		
Pravo na pošteno suđenje		
Pravo da vas smatraju nevinim, uprkos hapšenju sve dok vas presudom ne proglašaju krivim		
Pravo na državljanstvo		
Pravo glasa		
Pravo traženja azila ako država loše postupa prema čovjeku		
Pravo na slobodu mišljenja		
Pravo na slobodu vjere		
Pravo slobodnog protivljenja (govorenja protiv) vlasti ili grupaciji		
Pravo na minimalni standard života (hranu, sklonište, odjeću)		
Pravo na obrazovanje		
Pravo na zdravstvenu zaštitu (medicinsku njegu)		
Pravo na brak (odraslih osoba) neovisno o nacionalnosti, etničkoj pripadnosti, religijskim uvjerenima		

Materijal za Nastavnu jedinku 8, Lekcija 3: Anketa o ljudskim pravima

Osoba koju smo intervjuisali (ime, okvirna starost, zanimanje, datum i mjesto intervjua):

Članovi grupe:

Tema 1:

Mislite li da je važno da ljudska prava važe u cijelom svijetu? Ako da, zašto? Ako ne, zašto ne?

Tema 2:

Koje ljudsko pravo treba najviše štiti u svijetu? Ko je odgovoran za to?

Tema 3:

Koja prava je potrebno najviše zaštititi u vašoj zemlji? Ko je odgovoran za to?

Druge zanimljive informacije koje su primijetile osobe koje su vodile intervju:

**Materijal za Nastavnu jedinku 9, Lekcija 1:
Prezentacijske kartice koje daju osnovne podatke o medijskim
sredstvima
(izrezati i presaviti u sredini)**

Ime vlasnika: Ime učenika/grupe učenika: Vrsta uređaja: Funkcije: Godina proizvodnje: Razno:

Ime vlasnika: Ime učenika/grupe učenika: Vrsta uređaja: Funkcije: Godina proizvodnje: Razno:

II. Nastavni alati za učenike

Uvod

Dragi učenici,

Ovo su vaši vlastiti nastavni alati. Na idućim stranicama pronaći ćete mnoštvo materijala koji vam mogu pomoći u školi ili kod kuće. Šta je to nastavni alat? Primijetiti ćete da čekić, šrafciğer ili makaze mogu biti pomoćni alati. Prilikom učenja, alat je metoda pomoću koje brže savladavate gradivo. Stoga, kada znate kako tražiti informaciju ili kako predstaviti informaciju, pripremiti prezentaciju, tada ste bolje osposobljeni za život.

Vaš nastavnik će vam objasniti kada i na koji način koristiti određeni alat. Vi također možete koristiti određeni alat na način koji smatrate primjerenim.

Alati vam mogu pomoći u raznim situacijama poput sljedećih:

- kako tražiti i prikupljati informacije;
- kako sortirati informacije;
- kako napraviti kvalitetan rad;
- na koji način predstaviti svoj rad;
- kako raditi s drugim učenicima.

Svaki alat započinje na zasebnoj stranici. Možete ga samostalno čitati ili zajedno s kolegom.

Možda ste upoznati s nekim alatima. Neki od novih alata mogu biti vrlo korisni za vas.

Nadamo se da ćete uživati u vašem radu i da ćete se zabaviti koristeći naše alate!

Sadržaj

1. Istraživanje u biblioteci
2. Preraživanje interneta
3. Provođenje anketa i intervjua
4. Tumačenje slika
5. Mentalne mape
6. Izrada postera
7. Održavanje izložbi
8. Planiranje i održavanje prezentacija
9. Pripremanje transparenta ili powerpoint prezentacija
10. Pisanje novinskih članaka
11. Igrakazi
12. Održavanje debata

1. Istraživanje u biblioteci

U biblioteci možete pronaći mnogobrojne informacije koje možete otkriti kad istražujete određenu temu. Kako bi bili osposobljeni koristiti informaciju morate znati pronaći ono što je bitno. Sljedeća lista može sadržavati korisne informacije (za istraživanje).

1. Šta je moj cilj?

- Šta stvaram? Kako bi trebao izgledati završni proizvod? Možda u obliku prezentacije? Izvještaja? Postera?
- Tražit ćete različite izvore informacija ovisno o tome šta je vaš cilj. Kako biste napravili poster, morat ćete pronaći sliku koju ćete morati izrezati; za izvještaj ćete trebati tačnu informaciju o temi.

2. Koje su mi informacije potrebne?

- Zapišite sve što znate o temi (mentalne mape vam pritom mogu pomoći).
- Zapišite sve što vam se sviđelo o temi (ključne tačke u vašoj mentalnoj mapi). Precizno definirajte o kojim aspektima teme želite učiti. Ovisno o tome šta će biti vaš konačni proizvod, možda ćete morati definirati puno aspekata ili samo nekoliko.

3. Na koji način pronalazim informacije i kako ih organiziram?

- Prođite kroz časopise, knjige, filmove itd. koje ste našli u biblioteci i odlučili da vam one mogu pomoći da nađete odgovore na vaša pitanja. Kratki pregled kroz prikaz sadržaja ili indeks vam može biti od pomoći.
- Na zasebnom listiću papira zapišite naslov knjige i broj stranice na kojoj ste našli traženu informaciju. Možete označiti stranicu markerom za knjigu ili papirićem.
- Korisno vam može biti da stranicu kopirate. Međutim, nemojte zaboraviti zapisati naslov knjige na kopiju stranice.
- Pogledajte slike iz časopisa. Fotokopirajte ih ili označite stranicu markerom za knjige.
- Ukoliko koristite film, gledajte film i zaustavite svaki put kada se nešto interesantno objašnjava.
- Prikupite materijale i stavite ih zajedno u jednu plastičnu fasciklu.
- Označite najvažniju informaciju.
- Vlastitim riječima zapišite na list papira najvažnije informacije o temi.

4. Na koji način predstavljam informaciju?

Možete na primjer:

- napraviti poster;
- održati izložbu;
- održati govor;
- napraviti slajdove;
- napisati novinski članak;
- prikazati video uratke.

5. Na koji način vrednujem svoj uradak?

- Jesam li nešto novo naučio?
- Jesam li pronašao neke korisne informacije?
- Koji su koraci u mom istraživanju prošli dobro. Šta je bilo teško?
- Šta ću drugačije učiniti drugi put?

2. Preraživanje interneta

Možete pronaći informacije o svakom predmetu na internetu. Morate razmisliti na koji način ćete tražiti samo najbitnije i tačne informacije o vašoj temi.

1. Traženje informacija

Zapišite nekoliko ključnih riječi o odabranoj temi na komadić papira. Pokušajte zamisliti šta tačno želite znati o toj temi.

Primjeri:

- Obrazovanje za demokratiju i ljudska prava;
- Vijeće Evrope;
- Manjine;
- Demokratija.

Kombinujte pojmove, na primjer „srednjovjekovni gradski sajmovi“, koristeći navodnike.

- Koje vam kombinacije pomažu da pronađete relevantnu informaciju o vašoj temi? Zapišite te kriterije na komadić papira.

2. Provjera vaše informacije

S obzirom da svako ima pristup internetu i može stvoriti informaciju, važno je da se provjeri pouzdanost informacije prije nego što se stvarno koristi.

Pokušajte razriješiti sljedeće probleme:

- Možete li pronaći informaciju na drugim internetskim stranicama?
- Ko je učinio da informacija bude javno dostupna?
- Koji interes bi osoba ili organizacija mogla imati u tome da informacija bude javno dostupna?
- Je li ta osoba odnosno organizacija pravno odgovorna?

Uporedite informaciju koju ste našli na internetu s informacijom iz drugih izvora:

- Možete li neke informacije pronaći u knjizi, kroz intervju ili kroz vlastita iskustva?
- Je li informacija na internetu nova, razumljiva, razumljivija od one koje se može pronaći u knjizi, intervjuu ili pak kroz vlastito opažanje?
- Koja informacija najbolje služi svojoj svrsi?

3. Čuvanje informacije

Jednom kad ste pronašli kvalitetnu stranicu na internetu na koju se ponovno želite vratiti ili koju želite koristiti kao izvor za vaš rad, napravite listu vaših web stranica:

- Otvorite novi dokument.
- Naznačite URL (adresa).
- Kopirajte URL tako da pritisnete CTRL i C istovremeno.
- Zalijepite URL u dokument tako da pritisnete CTRL i V istovremeno.
- Spremite vaš dokument pod nazivom “weblista_teme”, npr. “weblista_demokratija”.

3. Provođenje intervjua i anketa

Možete sakupiti informacije o temi tako što ljude pitate o njihovom znanju o predmetu kojeg obrađujete ili ih pak pitati za njihovo mišljenje

Možete pitati:

- stručnjake – ukoliko želite naći nešto specifično o predmetu;

ili

- ljude koji nemaju specijalnu ekspertizu o predmetu vašeg interesa, ali želite čuti njihovo mišljenje o tome.

Intervjui ili ankete najbolje se provode u manjim grupama. Na taj način možete pomoći jedni drugima s pitanjima ili bilježenjem odgovora.

Prođite kroz sljedeći kontrolni popis:

- Zapišite kratak odgovor na svako pitanje.
- Označite pitanja na koja nemate odgovor.
- Raspravite svaka otvorena pitanja s razredom.

Koraci koji se trebaju poduzeti:

1. Cilj

- Koja je tema? Šta želimo znati? – Kako bi završni proizvod trebao izgledati?

2. Priprema

- Ko bi se trebao intervjuirati? Koliko ljudi? Ima li spol ili dob kakvu ulogu?
- Na koji način izabrati prave ljude?
- Kad bi se trebao intervju/anketa odvijati?
- Gdje bi se to trebalo odvijati?
- Koga bi trebalo obavijesiti i od koga trebamo dobiti dozvolu?
- Na koji način će se odgovori bilježiti (na traci, bilješke, upitnik)?

3. Pitanja

- Koja pitanja ćemo postaviti?
- Koliko pitanja možemo postaviti? Koliko imamo vremena?
- Skupimo sva pitanja kako bismo napravili anketu.

4. Provođenje ankete/intervjua

- Kako počinjemo s pitanjima?
- Ko ima kakvu ulogu u grupi (postavljanje pitanja, bilježenja odgovora, korištenje snimanja)?
- Kako završavamo intervju?

5. Ocjena

- Ukoliko ste intervjuirali stručnjaka, razmislite o najvažnijim stvarima koja je rekao i zabilježite ih.

- Ukoliko nekoliko ljudi pitate šta misle o istoj temi i ukoliko ih je nekoliko dalo slične odgovore, morate pravilno sortirati odgovore.

6. Prezentacija

Odlučite hoće li prezentacija biti:

- prikazana u razredu; ili
- pisanje novinskog članka; ili
- stvaranje postera; ili
- nešto drugo.

4. Tumačenje slika

Poput tekstova, slike sadrže mnoštva informacija. Sljedeći savjeti će vam pomoći da razumijete i protumačite slike.

Otkrijte informacije o slici:

- Koje su najvažnije boje na slici?
- Koje oblike, uzorke i linije primjećujete?
- Šta je veće ili manje od normalnog?
- Koliko je osoba/predmeta na slici na slici?
- Koji je vremenski period (prošlost, sadašnjost) i koje godišnje doba ili dan prikazan na slici?
- Iz koje perspektive posmatrate predmet na slici: iz ptičje, žablje ili ljudske perspektive?
- Koga prepoznajete na slici?
- Koja je to vrsta slike (fotografija, poster, ulje na platnu, rezbarenje drva, grafika, kolaž, portret, reljef, karikatura, itd.)?
- Šta je pretjerano ili prenaplašeno na slici (svjetlost/tama, dimenzija, pozadina, kolorit, pokret/mirnoća, gestikulacija, izraz lica)?

Pomno promotrite sliku:

- Šta je toliko specifično za sliku?
- Šta vam se sviđa na njoj?
- Koje su karakteristike slike?
- Kako se osjećate kada gledate sliku?
- Koji dio slike vam je najljepši?
- Koje riječi vam padaju na pamet kada gledate sliku?

Raspravite sliku:

- Opišite sliku vlastitim riječima.
- Kažite jedni drugima šta je toliko uočljivo ili važno oko te slike.
- Postavite jedni drugima pitanja vezano za sliku.
- Izdajte kratke naredbe jedni drugima, poput: pronađi, traži, objasni ili prikaži...
- Raspravite pitanja poput: Zašto su slike izabrane? Koje slike upotpunjuju tekst koji je ispod slike? Koje slike su u suprotnosti s tekстом ispod njih?

Radite sa slikama:

- Odaberite sliku i odglumite prizor koji je prikazan na slici.
- Upoznajte osobu koju vidite na slici.
- Izmijenite slike i komentirajte te izmjene.
- Uporedite historijske slike sa slikama koje imate.
- Objasnite šta bi bilo teško za razumjeti u tekstu kad ne biste imali slike da vam pomognu.

- Dodajte prikladnu sliku koja je dopuna tekstu.
- Uporedite slike i ocijenite ih. Da li vam se sviđaju? Ako ne, zašto ne?
- Zapišite opis slike.
- Razmislite o tome šta se dogodilo malo prije nego što je slika nacrtana/naslikana.
- Razmislite šta bi se dogodilo kada bi slika oživjela.
- Nadodajte nekoliko govornih mjehurića sa tekstom.
- Opišite mirise i zvukove na koje vas slika asocira.
- Sakupite slike sličnih predmeta.

Protumačite sliku:

- Koji naslov biste dali slici?
- Gdje je slika/fotografija napravljena/nacrtana?
- Šta je fotograf/slikar mislio reći tom slikom?
- Zašto je uopće ta slika nacrtana/naslikana?

5. Mentalne mape

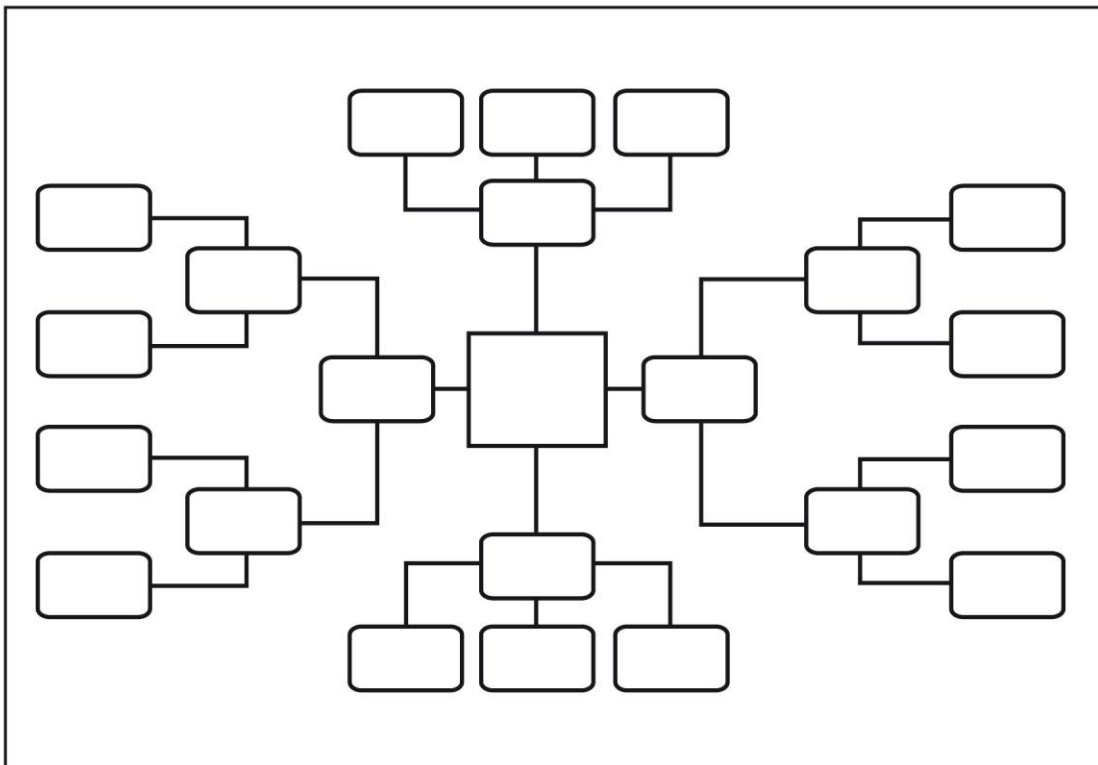
Mentalne mape pomažu vam organizirati vlastite misli i zbog toga imaju tako doslovno značenje. Mentalne mape mogu biti korisne u raznim situacijama kad morate razmišljati o specifičnim temama: sakupljanje ideja, priprema prezentacije, planiranje projekta, itd.

Upute za formiranje mentalne mape

- Zapišite svoju temu na sredinu komadića papira i nacrtajte krug oko nje. Koristite papir koji je dovoljno velik.
- Nacrtajte nekoliko debelih crta koje izlaze iz kruga. Na svakoj crti zapišite naziv podteme koja je povezana s glavnom temom u sredini.
- Iz debelih crta možete napraviti dodatne, tanje linije koje predstavljaju potkategorije ili pitanja koja su povezana s podtemom koja je napisana na debeloj crti.
- Probajte pronaći što više različitih naziva kojih se možete sjetiti i stavite ih u tačne kategorije. Možete koristiti raznu veličinu slova, simbole i boje.

Uporedite svoje mentalne mape sa mapama vaših kolega

- Šta ste primijetili?
- Na koji način su vaše mentalne mape slične ?
- Na koji način su različite?
- Koji su najvažniji pojmovi?
- Ima li organizacija potkategorija ikakvog smisla?
- Nedostaje li nešto važno?
- Šta biste drugačije učinili?

		
<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 50%; padding: 5px;">Predmet:</td> <td style="width: 50%; padding: 5px;">Datum:</td> </tr> </table>	Predmet:	Datum:
Predmet:	Datum:	

6. Izrada postera

Poster vam dopušta da zabilježite vlastiti rad te da ga prikazete ostatku razreda. Stoga je važno da posteri budu napravljeni tako da ljudi obrate pažnju na njega. Poster bi trebao poticati posmatrača da traže dodatne informacije o onome što je piše na njemu.

U malim grupama istražite važne karakteristike uspješnog postera i razmišljajte o elementima koje možete integrisati u vlastiti poster.

Ako ste već pripremili svoj poster, možete koristiti te karakteristike kao kontrolni popis kako biste ocijenili drugi poster.

Kontrolni popis

Naslov: trebao bi biti kratak i zanimljiv; vidljiv iz daleka.

Slova: trebala bi biti dovoljno velika i čitljiva. Ukoliko koristite kompjuter, nemojte koristiti previše različitih fontova. Zapišite kratke rečenice koje su vidljive iz daljine.

Slike, fotografije, grafički prikazi: trebali bi poduprijeti ono što mislite reći i te stvari također moraju učiniti poster interesantnim. Ograničite sa na nekoliko impresivnih.

Prezentacija: gdje bi se trebao nalaziti naslov, glavni podnaslovi, napomene, simboli, kockice, fotografije ili slike? Napravite nacrt vašeg postera prije nego što počnete.

Spojite ih pažljivo skupa: poster bi trebao ispuniti zadani format postera, ali ne bi trebao biti suviše zgusnut.

7. Održavanje izložbi

Izložba pomaže grupi učenika da predstavite svoj rad kako bi drugi mogli dobiti neke informacije o tome šta je grupa uradila. Sljedeći kontrolni popis može vam pomoći da planirate i održite izložbu.

Kontrolni popis

1. Ono što želimo predstaviti

- Koja je glavna poruka koju vaša izložba želi prenijeti?
- Koji bi trebao biti naslov priredbe?

2. Ko je publika?

- Djeca i nastavnici iz vaše škole?
- Roditelji i braća?
- Klijenti iz vašeg turističkog ureda?

3. Gdje će se izložba održati?

- U učionici ili negdje u školi?
- Na javnom mjestu (u gradskoj vijećnici, na primjer)?
- Gdje će biti dovoljno mjesta i osvjetljenja?
- Hoćemo li imati potrebnu infrastrukturu?

4. Na koji način održavamo izložbu za pamćenje?

- Da li dozvoljavamo da se diraju modeli i predmeti?
- Hoćemo li dozvoliti da se u prostoriji igra, isprobavaju nove stvari, posmatra ili eksperimentira?
- Puštati glazbu ili sami svirati?
- Ponuditi grickalice?
- Pružiti obilazak izložbe s vodičem?
- Napraviti štampani vodič izložbe?
- Napraviti takmičenje ili kviz?

5. Koga treba prethodno informisati?

- Nastavnici u školi?
- Kantina, čistačice, domar i ostalo pomoćno osoblje?
- Članovi školskog odbora?
- Direktor?
- Stručnjaci koji nam mogu pomoći?
- Gosti?

6. Šta moramo uraditi?

- Napraviti vlastiti kontrolni list?
- Napraviti popis materijala?
- Napraviti raspored (ko radi što i kada)?
- Moramo biti upoznati s koliko novca raspoložemo i koliko je novca iskorišteno?

- Napraviti pozivnicu?
- Informisati lokalne novinare?

7. Na koji način će se izložba ocjenjivati?

- Koji su najvažniji kriteriji?
- Ko će ocjenjivati izložbu (nastavnici, kolege u razredu, gosti)?

8. Planiranje i izlaganje prezentacija

Možete održati govor vašim kolegama, roditeljima ili ostaloj djeci u školi. U svakom slučaju, morate dobro pripremiti svoj govor. Sljedeća kontrolna lista može vam biti od velike pomoći.

A. Planiranje govora

1. Ko će slušati?

- Gdje ćete držati govor?

2. Ko drži govor?

- Držite li govor samostalno ili sa grupom?
- Na koji se način grupa organizirala?

3. Koji je cilj govora?

- Šta bi publika htjela čuti?
- Treba li vam publika dati povratne informacije?

4. Koliko vremena mislite da imate?

- Trebate li ostaviti vremena za pitanja publike?
- Trebate li ostaviti dovoljno vremena da vam publika pruži povratne informacije?

5. Koji su nastavni materijali dostupni?

- Bijela/tamna tabla?
- Projektor?
- Kompjuter ili projektor za Powerpoint prezentaciju?
- Poster (stalak s papirom)?
- Zvučnici?

6. Na koji način možete uključiti svoju publiku?

- Ostavite vremena za kviz.
- Napravite zagonetku ili kviz.
- Dijelite predmete međusobno.

7. Koju poruku želite poslati?

- Razmislite o tri do šest naslova koja su važni za vašu temu i zapišite ih na zaseban list papira;
- Na svaki komad papira zapišite nekoliko ključnih riječi o svakom naslovu.

B. Držanje govora

Prezentacija se može podijeliti u nekoliko dijelova: uvod, glavni dio i zaključak. Ovdje vam prikazujemo nekoliko korisnih ideja koje vam mogu pomoći u držanju vašeg govora.

1. Uvod

- Započnite s relevantnim citatom ili pak prikažite neku relevantnu sliku ili predmet.
- Prezentirajte glavnu temu.
- Objasnite na koji način će biti struktuiran govor.

2. Glavni dio

- Obavijestite publiku o predmetu svog govora.
- Složite prethodne pripremljene listove glavnih naslova govora prema pravilnom redoslijedu.
- Održite govor prema unaprijed utvrđenim naslovima.
- Svaki put kada u svom govoru krenete na novi naslov, to jasno označite slikom, objašnjenjem...
- Predstavite relevantan predmet ili neku pjesmu ispod svakog naslova.
- Razmislite o tome kako ćete predstaviti svoje slike – hoćete li ih djeliti uokolo, nacrtati na praznom listu ili na posteru, itd.

3. Zaključak

- Recite šta je bilo novo za vas.
- Recite što ste naučili.
- Predstavite završnu sliku.
- Ispitajte svoje kolege u razredu.
- Ostavite dovoljno vremena za pitanja.

9. Pripremanje slajdova ili PowerPoint prezentacije

PowerPoint prezentacija ili prikazivanje slajdova na projektoru često se koristi tokom prezentacija i ima neka uobičajena pravila.

Kada pravite slajdove obratite pažnju na sljedeće stavke:

- da je font slova jasan i čitljiv;
- da se koristi jedinstven font;
- koristite velika slova;
- ostavite dovoljan razmak između redova;
- ne stavljajte puno teksta na jedan slajd;
- da imate dovoljno velikih, vidljivih slika, tabela i grafikona;
- da postoji samo nekoliko boja ili simbola;
- da nema previše slajdova.

Šta je bolje: slajdovi na projektoru ili powerpoint prezentacija?

Svaki vid ima svoje prednosti i nedostatke. Ovdje ćemo vam skrenuti pažnju na nekoliko važnih napomena koje vam mogu olakšati izbor između slajdova na projektoru ili prezentacije.

Koji format vam više odgovara?

Pročitajte sljedeće prijedloge kako biste mogli izabrati.

Slajdovi na projektoru:

- ako imate prikazati manje od pet slajdova;
- ako želite nešto prikazati ili ispričati između slajdova;
- ukoliko želite nešto napisati na slajd tokom prezentacije;
- ukoliko želite prikazati samo jednu sliku na svakom slajdu;
- ukoliko želite nešto prekriti ili otkriti na slici;
- ukoliko želite podijeliti grupni zadatak tako da svaki član grupe dobije po jedan slajd.

PowerPoint prezentacije su dobre:

- ukoliko imate puno informacija za prikazati;
- ako imate veliki broj slajdova;
- ako želite pokazivati dijelove informacije jedan za drugim i to na istom slajdu;
- ako želite prikazati nešto s interneta tokom prezentacije;
- ako želite prikazati video uradak, digitalnu sliku ili nešto drugo što ste pohranili na svom kompjuteru;
- ako želite malo kasnije koristiti video ili sastaviti prezentaciju na drugačiji način.

10. Pisanje novinskih članaka

Kako biste druge informisali o vašoj temi, možete se staviti u ulogu novinara i napisati vlastiti novinski članak. To vam može pomoći da promijenite stvari koje su loše u zajednici.

Novinski članak se dijeli na nekoliko dijelova:

- **Naslov:** trebao bi biti jasan i kratak.
- **Uvodni odlomak:** uvod u temu mora biti urađen u nekoliko kratkih rečenica.
- **Autor:** Ko je napisao članak?
- **Glavni tekst:** sam članak.
- **Podnaslovi:** pomaže čitaocu da vidi „poglavlja“.
- **Slika:** smisljena slika koja je povezana s temom članka, te se ispod nje nalazi kratko objašnjenje.

Kontrolna lista:

- Uporedite novinski članak iz današnjih novina sa primjerima koje vidite gore. Možete li naći drugačije odlomke?
- Naznačite odlomke koristeći različite bojice.
- Obratite pažnju na stil slova (bold, normal, italik).
- Uporedite svoj članak sa člankom vaših školskih kolega.
- Koristite odlomke u vašem novinskom članku.

11. Izvođenje predstava

Izvođenje predstava je dobar način da se razmišlja o ljudskom životu. Možete prikazati scene koristeći slike, muzička djela ili određene stvari. Kada glumite vi preuzimate ulogu, što znači da se pokušavate uživiti u osjećaje određene osobe i prenijeti ih drugima. Nakon predstave svako će biti sposoban razmišljati koji dio predstave se doimao stvaran, a koji dijelovi su bili izmišljeni.

„Slobodna“ gluma

- Zapišite nekoliko ključnih riječi koje predstavljaju vašu predstavu.
- Odlučite ko će glumiti koju ulogu i šta je najvažnije zapamtiti za tu ulogu.
- Sakupite sve potrebne materijale.
- Uvježbajte predstavu.
- Pripremite pozornicu.
- Uživajte u predstavi.

Nakon predstave raspravite sljedeća pitanja:

- Šta ste mogli vidjeti?
- Jesu li svi sve razumjeli?
- Šta je bilo poprilično dobro?
- Je li je nešto nedostajalo?
- Koji je dio pretjeran?
- Koja pitanja imamo oko sadržaja?

Stvaranje predstave na temelju teksta

Pročitajte priču zajedno i izradite scene:

- Ko je učestvovao? Gdje se odvijala?
- Kako su se ljudi nosili sa situacijom? Šta su rekli?
- Kako su drugi reagovali?
- Kako je priča završila?
- Odredite broj činova u ovoj predstavi.
- Ko će igrati svaku od uloga? Koji će kostimi biti potrebni?
- Uvježbajte svoju predstavu.
- Ocijenite svoju izvedbu zajedno sa kolegama.

Stvaranje predstave na temelju slike

- Potražite sliku na kojoj bi se predstava mogla zasnivati.
- Zamislite se na slici.
- Sakupite ideje: kako žive /su živjeli ljudi na slici? Šta ih je usrećilo? Šta ih je rastužilo?
- Napravite predstavu na temelju te slike i zabilježite ključne riječi za svaku scenu.
- Odredite broj činova u predstavi.
- Odlučite ko će glumiti koju ulogu i šta je najvažnije zapamtiti za tu ulogu.
- Uvježbajte predstavu i pronađite rekvizite.
- Pripremite pozornicu i pozovite goste.
- Ocijenite svoju izvedbu zajedno sa kolegama.

12. Održavanje debata

Debata nam može pomoći da postanemo svjesni raznih mišljenja vezano za temu i da razumijemo prednosti i nedostatke kontroverznih tema. Da bismo održali debatu trebamo postaviti kontroverzno pitanje na koje se može odgovoriti sa da ili ne. U demokratiji uvijek postoji više mogućih rješenja ili stavova.

Dva mišljenja – debata

Evo kako to funkcionira:

- Podijelite razred u dvije grupe. Jedna grupa je „za” (slaže se), druga grupa je „protiv” (ne slaže se).
- Svaka grupa daje pet argumenata⁵ kako bi potkrijepila svoje stavove. Također bi trebala iznijeti argumente usmjerene protiv tvrdnji druge grupe.
- Zapišite svoje argumente koristeći ključne riječi.
- Svaka grupa određuje dva govornika.
- Debata je podijeljena na tri dijela: uvodna runda, otvorena debata i zaključna runda.
  - Uvodna runda: Svaki govornik kratko objašnjava svoje argumente. Smjenjuju se pripadnici grupa „za” i „protiv”.
  - Debata: govornici predstavljaju svoje argumente i pokušavaju kontrirati argumentima suprotne strane.
  - Završna runda: ova runda ima isti postupak kao i uvodna runda. Svaka osoba ima priliku da ukratko iznese svoje mišljenje.

Kontrolor vremena

Odaberite nekoga iz razreda koji će biti odgovorna za mjerenje vremena tokom debate.

- Uvodna runda ne bi trebala trajati duže od osam minuta (svaka osoba smije govoriti samo dvije minute).
- Debata ne bi smjela trajati duže od šest minuta.
- Završna runda ne bi smjela trajati duže od četiri minute (jedna minutu po osobi).
- Ako neko prekorači dopušteno vrijeme, zvono se oglašava.

Posmatrači

Učenici koji nisu govornici za vrijeme debate posmatraju šta se događa. Nakon debate govore šta su uočili, koristeći se pritom sljedećim pitanjima:

- Koji su argumenti ponuđeni?
- Ko će šta realizirati i kako?
- Je li je svakom govorniku dozvoljeno da govori ili su bili prekinuti?
- Kako su razni govornici uspjeli prenijeti svoje poruke?
- Koji su argumenti bili uvjerljivi?
- Koji su primjeri dobrih argumenata iznijeti?
- Koje su se riječi učestalo koristile?
- Kako su govornici govorili (koristeći govor tijela, jesu li bili dovoljno glasni i razgovijetni)?

5. Argument: izjava koja je data kako bi potkrijepila određenu tvrdnju.

Slagalica sa devet ključnih koncepata

Ovo je priručnik za nastavnike, urednike i one koji donose nastavne planove i programe u oblasti obrazovanja za demokratiju i ljudska prava. Devet nastavnih jedinki, od kojih se svaka sastoji od četiri lekcije, stavljaju naglasak na ključne principe obrazovanja za demokratiju i ljudska prava. Lekcije daju upute korak po korak, te uključuju materijale za učenike kao i dodatne informacije za nastavnike. Zbog toga je ovaj priručnik pogodan za pripravnike ili početnike u nastavničkom zvanju, kao i nastavnike koji se obrazuju uz rad u oblasti obrazovanja za demokratiju i ljudska prava. Iskusni nastavnici mogu nadograditi ideje i materijale. Priručnik u cjelini nudi cjelogodišnji nastavni plan za više razrede osnovne škole, ali kako je svaka nastavna jedinka cjelina sama za sebe, priručnik nudi veliku fleksibilnost u upotrebi.

Cilj obrazovanja za demokratiju i ljudska prava jeste aktivni građanin koji želi i može učestvovati u demokratskoj zajednici. Stoga obrazovanje za demokratiju i ljudska prava izuzetno naglašava učenje putem aktivnosti i rješavanja zadataka. Školska zajednica se posmatra kao sfera autentičnog iskustva gdje mladi ljudi mogu naučiti kako učestvovati u demokratskom donošenju odluka, te kako preuzeti odgovornost u ranoj dobi. Ključni pojmovi obrazovanja za demokratiju i ljudska prava uče se i služe kao instrumenti za cjeloživotno učenje.

Ovo je Knjiga 2 iz edicije koja se sastoji od šest knjiga iz oblasti obrazovanja za demokratiju i ljudska prava:

Knjiga I: *Obrazovanjem do demokratije*; Obrazovanje za demokratiju i ljudska prava - Popratni materijal za nastavnike

Knjiga II: *Odrastati u demokratiji*; Obrazovanje za demokratiju i ljudska prava - Nastavni programi za više razrede osnovne škole

Knjiga III: *Živjeti u demokratiji*; Obrazovanje za demokratiju i ljudska prava - Nastavni programi za niže razrede srednje škole

Knjiga IV: *Učestvovati u demokratiji*; Obrazovanje za demokratiju i ljudska prava - Nastavni programi za više razrede srednje škole

Knjiga V: *Istraživanje dječijih prava*; devet malih projekata za osnovni nivo obrazovanja

Knjiga VI: *Podučavati demokratiju*; Zbirka modela za obrazovanje za demokratiju i ljudska prava

www.coe.int
<http://book.coe.int>

Vijeće Evrope ima 47 država članica i praktično pokriva cijeli kontinent Evrope. Vijeće Evrope želi razviti zajedničke demokratske i pravne principe koji se zasnivaju na Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima i drugim značajnim tekstovima o zaštiti pojedinca. Još od svog osnivanja 1949. godine, u postratnom periodu nakon Drugog svjetskog rata, Vijeće Evrope simbolizira pomirenje.